

Statsforvalteren i Agder

FORVALTNINGSPLAN
FOR LISTASTRENDENE
LANDSKAPSVERNOMRÅDE
med tilhørende plante-
og fuglefredningsområder

DEL I

Generell del

Isom forekommer regelmessig langs Listastrendene. Foto: Pål Klevan

Forfattere:

Katrine Skajaa Gunnarsli, Elisabeth Kaddan og Pål Klevan

Prosjektansvarlig: Miljøverndirektør Ingunn Løvdal

Prosjektleder: Elisabeth Kaddan

Sammendrag: Listastrendene landskapsvernområde med tilhørende plante- og fuglefredningsområder ble opprettet i 1987. Formålet med vernet er å bevare særegne naturverdier knyttet til denne delen av Skagerrakkysten slik det fremgår av de respektive verneforskriftene. Landskapet langs Listastrendene har store nasjonale og internasjonale verdier. De 7 fuglefredningsområdene har Ramsar-status. Totalt utgjør verneområdene et areal på 18 623 daa, hvorav 7 804 daa er landareal.

Verneområdet deles inn i 14 forvaltningssoner. Statsforvalteren i Agder er forvaltningsmyndighet for verneområdene. Forvaltningsplanen inneholder blant annet beskrivelse av verneområdene og kunnskapsstatus over verneverdiene, utdyping av verneforskriften, bevaringsmål og tiltak for perioden 2019-2029.

4 emneord: Listastrendene, landskapsvernområde, forvaltning, Vest-Agder

Referanse: Statsforvalteren i Agder, 2019. Forvaltningsplan for Listastrendene landskapsvernområde med tilhørende plante- og fuglefredningsområder. Rapport nr. 1/2019.

Forsidebilde: Steinodden. Utsikt fra Lista fyr. Foto: Pål Klevan

FORORD

Forvaltningsplanen er laget av Statsforvalteren i Agder.

Forvaltningsplanen skal være et praktisk hjelpemiddel for å opprettholde og fremme verneformålet. Den skal samtidig sikre en enhetlig og forutsigbar forvaltning av verneområdet gjennom konkrete retningslinjer om bruk, tilrettelegging, skjøtsel og informasjon. Varigheten på forvaltningsplanen er satt til 10 år fra den er vedtatt.

Målgruppa for forvaltningsplanen er i første rekke de som forvalter arealer i verneområdet; grunneiere, Farsund kommune og forvaltningsmyndigheten (Statsforvalteren i Agder). Planen retter seg også mot ulike brukerinteresser og andre som ønsker informasjon om forvaltningen av Listastrendene landskapsvernområde.

Arbeidet med revisjon av forvaltningsplan for Listastrendene landskapsvernområde startet opp i 2010 og har vært en omfattende prosess. Styringsgruppa har bestått av representanter fra

ulike eier- og brukerinteresser: Farsund kommune, Lista bonde- og småbrukerlag, Grunneierlaget, Norsk ornitologisk forening Lister Lokallag, Landbruksnemnda, Farsund næringssselskap, Statens naturoppsyn og Statsforvalterens landbruksavdeling og miljøvernnavdeling. Gruppen har hatt 10 møter i forbindelse med arbeidet med planen. I tillegg har det vært flere møter i arbeidsgrupper, med kommunen, gårdsformenn og andre interesserte.

Takk til alle som har bidratt med gode og konstruktive innspill i planprosessen.

Ingunn Løvdal
Miljøverndirektør

Verevågen. Foto: Elisabeth Kaddan

INNHOOLD

DEL I

Forord	1
1 Innledning	5
1.1 Verneforskrifter og verneformål	5
1.2 Beliggenhet	6
1.3 Lista våtmarksystem - Ramsarområder	7
1.4 Bevaringsmål	8
2 Naturmangfoldloven	9
3 Historikk	11
3.1 Verneprosess	11
3.2 Historisk bruk av verneområdet	12
3.3 Listas våtmarker – før og nå	12
4 Kunnskapsstatus	13
4.1 Naturgeografiske forhold	13
4.1.1 Landskap	13
4.1.2 Geologi	14
4.1.3 Klima	14
4.2 Biologiske verdier	15
4.2.1 Fugl	15
4.2.2 Insekter	16
4.2.3 Øvrig fauna	17
4.2.4 Flora	17
4.2.5 Naturtyper og vegetasjonssamfunn	19
4.2.6 Marin flora	21
4.3 Kulturhistoriske verdier	22
4.3.1 Utvalgt kulturlandskap Vest-Lista	22
4.4 Trusler mot verneverdiene	23
4.4.1 Innenfor vernegrensene	23
4.4.2 Utenfor vernegrensene	23
4.5 Overvåking og kartlegging - status og behov	25
5 Landbruk og grunneierinteresser	27
5.1 Status	27
5.1.1 Areal	27
5.1.2 Bygninger og anlegg	29
5.1.3 Uttak av masse	29
5.1.4 Leplanting	31
5.2 Forvaltningsmål	31
5.3 Økonomiske virkemidler for tilpasset landbruksdrift	32
5.4 Utdyping av vernebestemmelsene	33
5.4.1 Begreper	33
5.4.2 Generelle bestemmelser – landbruksdrift og rettigheter	34
5.4.3 Dyrking, nydyrking, slått	35
5.4.4 Beiting og gjerding	36
5.4.5 Gjødsling og bruk av plantevernmidler	37
5.4.6 Drenering	38
5.4.7 Steingjerder og flytting av stein	39
5.4.8 Deponering av dyrkingsstein	40
5.4.9 Taresanking og fiske	41
5.4.10 Uttak av sand og grus	41
5.4.11 Leplanting, skjøtsel av leplantefelt	42
5.4.12 Motorisert ferdsel	43
5.4.13 Bygg, anlegg og tekniske innretninger	44

6 Ferdsel og friluftsliv	47
6.1 Status	47
6.1.1 Generell ferdsel langs Listastrendene	47
6.1.2 Riding	48
6.1.3 Fuglekikking	48
6.1.4 Vind- og brettssport	49
6.1.5 Sykling	53
6.1.6 Motorisert ferdsel på sjøen	53
6.1.7 Organisert friluftsliv	53
6.2 Tilrettelegging for allmennheten	53
6.3 Forvaltningsmål	56
6.4 Utdyping av verneforskriften – friluftsliv og brukerinteresser	56
6.4.1 Bygg, anlegg, skilt, merking, andre innretninger for friluftsliv	56
6.4.2 Camping/teltning	57
6.4.3 Båndtvang for hund	58
6.4.4 Ferdsel med hest	59
6.4.5 Jakt og fiske	60
6.4.6 Sykling	60
6.4.7 Motorisert ferdsel på land	61
6.4.8 Motorisert ferdsel på sjøen	61
6.4.9 Vind- og brettssport	62
6.4.10 Organisert friluftsliv og større arrangement	62
6.4.11 Kulturminner	63
7 Naturbasert reiseliv og annen relevant næringsvirksomhet	65
7.1 Nasjonal strategi for naturbasert reiseliv	65
7.2 Status	66
7.3 Besøksforvaltning og -strategi	67
7.4 Utdyping av verneforskriften	68
8 Forvaltningsoppgaver	71
8.1 Aktører	71
8.2 Kunnskapsbasert forvaltning	72
8.3 Skjøtsel og landskapspleie	72
8.3.1 Generelle retningslinjer for skjøtselstiltak	73
8.3.2 Brenning	73
8.3.3 Beiting	74
8.3.4 Fremmede og uønskede arter	75
8.4 Informasjon og formidling	78
8.5 Økonomi	78
8.6 Saksbehandling	78
8.6.1 Forvaltningsmyndigheter	78
8.6.2 Generelle dispensasjoner - § 48 i naturmangfoldloven	79
8.6.3 Rutiner for saksbehandling	80
8.6.4 Oppsyn	81
8.6.5 Oppfølging av ulovligheter – håndheving og sanksjoner	81

DEL II Forvaltningssoner med tiltak

DEL III Vedlegg

På tur i Listalandskapet, her ved Fuglevika. Foto: Elisabeth Kaddan

Sammenhengende verneområder langs kysten er sjeldne i norsk sammenheng og landskapet langs Listastrendene har store nasjonale og internasjonale verdier.

1 INNLEDNING

Verneområdene er opprettet for å bevare særegne naturverdier knyttet til denne delen av Skagerrakkysten slik det fremgår av de respektive verneforskriftene. Sammenhengende verneområder langs kysten er sjeldne i norsk sammenheng og landskapet langs Listastrendene har store nasjonale og internasjonale verdier. Verneområdene omfatter både land- og sjøarealer og verneverdiene er knyttet til natur- og kulturlandskap med geologi, flora, fauna, landskapskvaliteter og kulturminner.

De verna arealene utgjør en lang og smal landstripe mellom havet på den ene siden og intensivt drevne jordbruksarealer på den andre siden. Tungindustri er plassert like utenfor vernegrensa og verneområdene er sårbare i forhold til utslipp og forurensing. Verneområdet berører ca. 350 grunneiere og det er mange brukerinteresser knyttet til arealer med store allmenne friluftsinnteresser, landbruk, naturverdier, næringsutvikling, turisme og utbygging. En bevaring av strandområdene forutsetter en balansegang mellom ulike former for bruk og beskyttelse av til dels meget sårbare naturkvaliteter.

1.1. Verneforskrifter og verneformål

Til grunn for forvaltningen ligger 8 forskrifter som ble vedtatt i kongelig resolusjon 28. august 1987. Forskriftene dekker følgende områder:

1. Listastrendene landskapsvernområde (Lomsesanden, Haugestranda, Østhasselstrand, Marka, Tjørveneset, Grettestø og Vest-Lista)
2. Einarsneset plante- og fuglefredningsområde
3. Havika fuglefredningsområde
4. Kviljo plante- og fuglefredningsområde
5. Fuglevika fuglefredningsområde
6. Nordhasselvika fuglefredningsområde
7. Steinodden plante- og fuglefredningsområde
8. Stave plantefredningsområde (på Vere)

Verneforskriftene ble fastsatt med hjemmel i naturvernloven av 19. juni 1970. Naturvernloven ble 1. juli 2009 opphevet og videreført i naturmangfoldloven. Selv om naturvernloven er opphevet, gjelder verneforskrifter etter naturvernloven inntil Kongen bestemmer noe annet, jf. naturmangfoldloven § 77.

Ved innføring av naturmangfoldloven ble den generelle dispensasjonsbestemmelsen i verneforskriftene satt ut av kraft. Dispensasjonssøknader behandles nå etter naturmangfoldloven § 48.

Verneforskriftene finnes i sin helhet som vedlegg til forvaltningsplanen og på www.lovdatab.no

Verneformål**Listastrendene landskapsvernområde:**

Formålet med landskapsvernområdet er å bevare et egenartet natur- og kulturlandskap med spesielle strandtyper og geologiske, botaniske, zoologiske og kulturhistoriske kvaliteter av meget høy verneverdi.

Einarsneset, Steinodden og Kviljo plante- og fuglefredningsområder:

Formålet med fredningen er å bevare en rik og variert flora med plantenes vokseplasser, det rike fuglelivet og fuglenes livsmiljø i området, særlig av hensyn til områdets viktige funksjon for trekkende og overvintrende fugl. Sjøarealene er vernet for å sikre viktige nærings- og overvintringsområder for vannfugl, som inkluderer områder med rik og variert algevegetasjon, samt gyte- og oppvekstområder for fisk.

Havika, Nordhasselvika og Fuglevika fuglefredningsområder:

Formålet med fredningen er å bevare det rike fuglelivet og fuglenes livsmiljø i området, særlig med hensyn til områdets viktige funksjon for trekkende og overvintrende fugl. Sjøarealene er vernet for å sikre viktige nærings- og overvintringsområder for vannfugl, som inkluderer områder med rik og variert algevegetasjon, samt gyte- og oppvekstområder for fisk.

Stave plantefredningsområde:

Formålet med fredningen er å bevare en rik og variert flora med plantenes vokseplasser

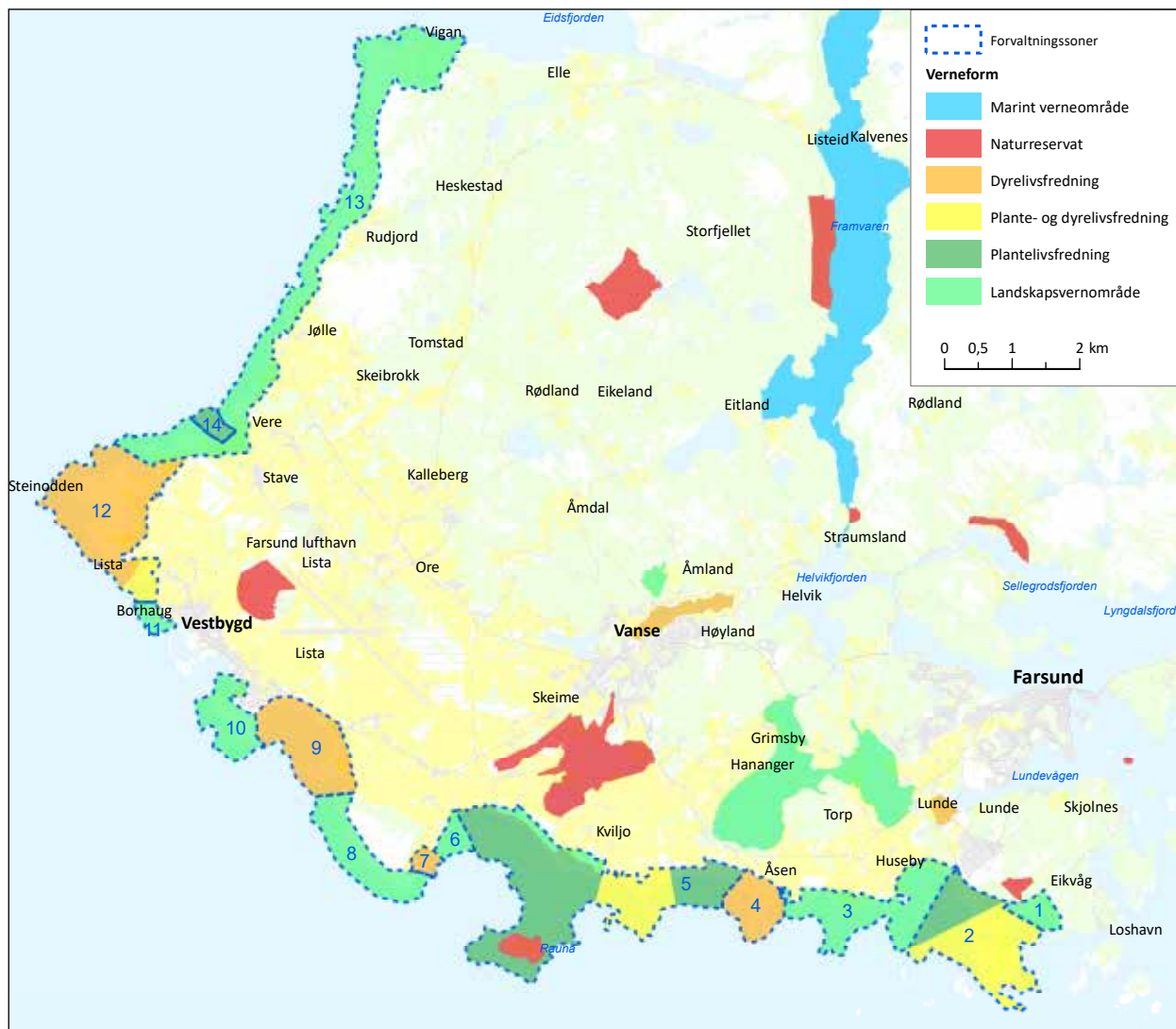
1.2. Beliggenhet

Listastrendene landskapsvernområde ligger langs ytterste kyststripe på Listahalvøya i Farsund kommune. I nord og vest er Listahalvøya begrenset av Lista fjorden og en østgående fjordarm, Eidsfjorden. Helvigfjorden og det marine verneområdet Framvaren avgrensar halvøya i øst.

De vernede områdene utgjør til sammen et sammenhengende område som er ca. 30 km langt; fra Lomsesanden i sørøst via Lista fyr til Varnes fyr i nordvest, med unntak av tettstedet Borhaug som deler verneområdet i to. Totalt utgjør verneområdet et areal på 18 623 daa, hvorav 7 804 daa er landareal (tabell 1). Verneområdet deles inn i 14 forvaltningssoner (figur 1).

Tabell 1. Verneform, areal og identitetsnummer i Naturbase fordelt på de ulike verneområdene.

Verneområde	Verneform Ramsar (R)	Totalareal (daa)	Landareal (daa)	Naturbase ID
Einarsneset	Plante	591	210	VV00001933
Einarsneset	Plante og fugl, R	1409	667	VV00000737
Havika	Fugl, R	639	289	VV00000605
Kviljo	Plante og fugl, R	799	410	VV00001931
Kviljo	Plante	3008	190	VV00001932
Fuglevika	Fugl, R	141	40	VV00000386
Nordhasselvika	Fugl, R	1359	344	VV00000474
Steinodden	Plante og fugl, R	235	87	VV00001935
Steinodden	Fugl, R	2260	1213	VV00001934
Stave (Vere)	Plante	168	80	VV00000611
Listastrendene (7 områder)	Landskap	8014	4274	VV00000560
Totalt		18623	7804	

Figur 1. Verneområder på Lista med de ulike forvaltningssonene nummerert.

1.3. Lista våtmarkssystem – Ramsarområder

Ramsarkonvensjonen er en internasjonal miljøvernavtale som forplikter medlemslandene til å bevare viktige våtmarksområder, særlig med hensyn til vannfugl (Nordisk ministerråd 1990, www.ramsar.org). Konvensjonen trådte i kraft 21. desember 1975. Etter hvert har målsettingen blitt utvidet, og omfatter i dag ivaretagelse av våtmarker både som leveområde for flora og fauna, og som viktig naturressurs for mange mennesker. Miljødirektoratet er norsk vitenskaps- og forvaltningsmyndighet for konvensjonen.

Lista våtmarkssystem - RAMSAR består av i alt 10 naturreservater som siden 1996 har hatt status som Ramsar-områder. I Listastrendene landskapsvernområde har alle de 7 fuglefredningsområdene Ramsar-status. Disse områdene dekker totalt et areal på 6 842 daa, hvorav 3 050 daa er landareal. I tillegg inngår de grunne vannene Prestvannet, Nesheimvann, Hanangervann, Kråkenesvann og Røyrtyønn, som alle er naturreservater. Lista våtmarkssystem omfatter grunne bukter (fjæresone), sandstrender og sanddynekompleks, strandberg og ferskvannsføremster. Disse våtmarkene er svært produktive områder med et rikt plante- og dyreliv.

1.4. Bevaringsmål

Bevaringsmål definerer den tilstanden en ønsker at en naturkvalitet skal ha. Bevaringsmål skal være målbare; for eksempel gjennom mål for areal eller forekomst av bestemte arter. Bruk av bevaringsmål i verneområdene bidrar til å heve kunnskapen om utviklingen av artene og årsaker til observerte endringer i utbredelse. Ved bruk av bevaringsmål i kombinasjon med overvåking vil det være mulig å måle effekten av tiltak som gjennomføres.

For å definere naturkvaliteter og bevaringsmål må kunnskapsgrunnlaget være på plass, både i forhold til naturtilstanden i området og utviklingstendenser. Kunnskapen om de ulike naturkvalitetene langs Listastrendene er god, men ikke fullstendig. Vegetasjonskartleggingen gjennomført av Ecofact i 2011 er et godt utgangspunkt for å definere bevaringsmål for naturtyper som trues av for eksempel gjengroing.

I planen er det definert konkrete bevaringsmål for 11 ulike arter; 6 hekkefugler, 4 karplanter og småsalamander, og for 7 natur- eller vegetasjonstyper, se vedlegg 3 (del III). Bevaringsmål for fugl inneholder mål for ulike arter i de ulike forvaltningssonene. Målet er at alle tilstandsvariablene som det er fastsatt bevaringsmål for skal oppnå tilstandsklasse god eller opprettholdes i tilstandsklasse middels for noen forekomster. Hva som gir god tilstand varierer innenfor de ulike forvaltningssonene. Et eksempel på dette er bevaringsmålet for hekkefugl. En stor andel av tilstandsvariablene befant seg i 2011 i tilstandsklasse middels eller dårlig, mens tilstanden for andre er usikker.

For å nå bevaringsmålene er det nødvendig med jevnlig overvåking for å vurdere tilstand og behov for tiltak. SNO sin verneområdelogg skal brukes for rapportering og til å definere tiltaksområder. Miljødirektoratet har utarbeidet et nettbasert system for bevaringsmål og oppfølging av disse (NatStat). Bevaringsmålene kan bli endret etter hvert som vi får mer erfaring med overvåking av verneområder og ved utarbeidelse av nye nasjonale standarder. Detaljkart og -tabeller for bevaringsmålene er derfor skilt ut som egne vedlegg (del III).

For enkeltarter er det utarbeidet bevaringsmål for strandtorn, sandskjegg, klokkesøte, kjempehøymol, salamander og for seks hekkefuglarter. I verneområdet er det mange rødlistearter som det kunne vært laget bevaringsmål for, og med mange ulike tilstandsvariabler. Et stort antall bevaringsmål for enkeltarter vil imidlertid være kostnads- og ressurskrevende å følge opp. Det er derfor valgt ut arter som relativt sett er lite ressurskrevende å overvåke og som samtidig kan være gode indikatorer

på tilstanden til naturtypen/økosystemet de er tilknyttet. Småsalamander er eksempelvis svært følsom for forurensning og ødeleggelser av leveområder og er derfor en god indikator på tilstand i vannforekomster.

Det er utarbeidet bevaringsmål for følgende naturtyper: kystlynghei, sanddyne, naturbeitemark, slåttemark, rikt kysthasselkratt, sand- og steinstrand og driftevoller/tarevoller. I tillegg inngår også andre naturtyper i mosaikk. Ved å sikre naturtyper, sikres også leveområdene for en rekke rødlistede og sjeldne arter.

Del 2 gir en oversikt over bevaringsmål, overvåking og skjøtselstiltak i hver enkelt forvaltningszone. En samlet oversikt over alle planlagte tiltak finnes i Tiltaksplan 2018-2025 i vedlegg 4 (del III). Tiltaksplanen er sentral i bestilling og gjennomføring av tiltak og viser ansvarsfordeling, tid for utførelse og en grov kostnadsvurdering. De konkrete bevaringsmålene kan søkes opp i NatStat (<http://natstat.miljodirektoratet.no>).

Det er et mål å gjenopprette den tidligere kraftige bestanden av kjempehøymol i Stave (Vere) plantefredningsområde. Foto: Pål Klevan

Naturmangfoldloven skal ligge til grunn for all forvaltning som berører natur. Loven har bestemmelser som skal sikre at mangfoldet av arter og naturtyper i Norge ivaretas.

2 NATURMANGFOLDLOVEN

Verneforskriftene ble fastsatt med hjemmel i naturvernloven av 19. juni 1970. Denne loven ble i 2009 erstattet med naturmangfoldloven (nml), som har flere nye bestemmelser knyttet til verneområdeforvaltning. Selv om nml og forskriftene til verneområdene er overordnet annet lovverk, er det viktig å være klar over at annet lovverk også gjelder i verneområdene.

Prinsippene i nml kap. II om alminnelige regler for bærekraftig bruk og § 48 (generell dispensasjonsbestemmelse) gir føringer for fremtidig dispensasjonspraksis. Forskriften for et verneområde går normalt foran annet lovverk og forskrifter, da verneforskriftene generelt har strengere bestemmelser for bruk og tiltak.

I henhold til nml § 7 skal miljøprinsippene i nml §§ 8-12 legges til grunn som retningslinjer ved utøvelse av offentlig myndighet og det skal fremgå av beslutningen hvordan prinsippene er tatt hensyn til og vektlagt i vurderingen av saken. Miljøprinsippene handler om kunnskapsgrunnlaget, økosystemtilnærming, føre-var-prinsippet og retningslinjer for samlet belastning. Disse er sentrale i forvaltningen av verneområder og legger føringer for fremtidig dispensasjonspraksis. Forvaltningsmålene i nml § 4 (naturtyper og økosystemer) og § 5 (arter) er viktige i skjønnsvurderingen.

Skjærpiplerke er en av få arter der hoveddelen av verdens hekkebestand finnes i Norge. Selv om store deler av den norske bestanden trekker sørover på vinteren, er arten tallrik på Listastrendene hele året. Arten er derfor en norsk ansvarsart. Foto: Bjørn Erik Hellang

Viktige bestemmelser i naturmangfoldloven

§ 1. (lovens formål)

Lovens formål er at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur.

§ 4. (forvaltningsmål for naturtyper og økosystemer)

Målet er at mangfoldet av naturtyper ivaretas innenfor deres naturlige utbredelsesområde og med det artsmangfoldet og de økologiske prosessene som kjennetegner den enkelte naturtype. Målet er også at økosystemers funksjoner, struktur og produktivitet ivaretas så langt det anses rimelig.

§ 5 (forvaltningsmål for arter)

Målet er at artene og deres genetiske mangfold ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. Så langt det er nødvendig for å nå dette målet ivaretas også artenes økologiske funksjonsområder og de øvrige økologiske betingelsene som de er avhengige av.

§ 8 (kunnskapsgrunnlaget)

Offentlige beslutninger som berører naturmangfoldet skal så langt det er rimelig bygge på vitenskapelig kunnskap om arters bestandssituasjon, naturtypers utbredelse og økologiske tilstand, samt effekten av påvirkninger. Kravet til kunnskapsgrunnlaget skal stå i et rimelig forhold til sakens karakter og risiko for skade på naturmangfoldet.

Myndighetene skal videre legge vekt på kunnskap som er basert på generasjoners erfaringer gjennom bruk av og samspill med naturen, herunder slik samisk bruk, og som kan bidra til bærekraftig bruk og vern av naturmangfoldet.

§ 9 (føre-var-prinsippet)

Når det treffes en beslutning uten at det foreligger tilstrekkelig kunnskap om hvilke virkninger den kan ha for naturmiljøet, skal det tas sikte på å unngå vesentlig skade på naturmangfoldet. Foreligger en risiko for alvorlig eller irreversibel skade på naturmangfoldet, skal ikke mangel på kunnskap brukes som begrunnelse for å utsette eller unnlate å treffe forvaltningstiltak.

§ 10 (økosystemtilnærming og samlet belastning)

En påvirkning av et økosystem skal vurderes ut fra den samlede belastning som økosystemet er eller vil bli utsatt for.

§ 11 (kostnadene ved miljøforringelse skal bæres av tiltakshaver)

Tiltakshaveren skal dekke kostnadene ved å hindre eller begrense skade på naturmangfoldet som tiltaket volder, dersom dette ikke er urimelig ut fra tiltakets og skadens karakter.

§ 12 (miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder)

For å unngå eller begrense skader på naturmangfoldet skal det tas utgangspunkt i slike driftsmetoder og slik teknikk og lokalisering som, ut fra en samlet vurdering av tidligere, nåværende og fremtidig bruk av mangfoldet og økonomiske forhold, gir de beste samfunnsmessige resultater.

Listastrendene landskapsvernområde ble opprettet ved kongelig resolusjon av 28. august 1987.

3 HISTORIKK

3.1. Verneprosess

Utvalget for samordning av verneinteressene på Lista (Lista-utvalget) ble oppnevnt av Miljøverndepartementet, Fylkesmannen i Vest-Agder og Farsund kommune i 1976, etter initiativ fra Farsund kommunes generalplanutvalg. Lista-utvalgets mandat var å utarbeide et utkast til hvordan verneinteressene i Listaområdet kunne tenkes ivaretatt på en hensiktsmessig måte. I 1979 la utvalget fram sin innstilling Naturvern på Lista, som grunnlag for det videre vernearbeidet.

Listastrendene landskapsvernområde ble opprettet ved kongelig resolusjon av 28. august 1987.

I etterkant av vernevedtaket ble det fremmet flere erstatningskrav mot staten på grunn av rådighetsinnskrenkninger. Det foreligger en rettsbok fra Lyngdals herredsrett fra 16. august 1991 hvor erstatningsskjønnet for områder med plante- og/eller fuglefredning er omtalt. I forvaltningen av verneområdene legges disse skjønnsforutsetningene til grunn, sammen med verneforskriftene. Dersom forvaltningspraksisen innskjerpes i forhold til skjønnsforutsetningene, kan det gi grunnlag for nytt skjønn.

Arbeidet med den første forvaltningsplanen startet opp i 1988. Farsund formannskap nedsatte da en lokal prosjektgruppe som skulle ha en rådgivende funksjon i arbeidet med forvaltningsplanen. Den første forvaltningsplanen for Listastrendene landskapsvernområde ble vedtatt i 1995 etter en lang og grundig prosess.

I forvaltningsplanen fra 1995 ble det foreslått en rekke endringer i verneforskriftene og justering av vernegrenser. Dette som følge av bedre kunnskap om arealer og verneverdier og som følge av skjønnsforutsetningene. Et forslag til endring av forskrifter var på lokal høring i 1996 og ble oversendt til Direktoratet for naturforvaltning (nå Miljødirektoratet). De foreslåtte endringene gjaldt bestemmelser om telting, helårig båndtvang i fuglefredningsområder, presisering av unødige forstyrrelse i fuglefredningsområder (motorisert ferdsel til vanns og brettssportaktivitet) og drift av leplanteskog. I tillegg var det foreslått mindre endringer i vernegrensen på Kviljo, i Nordhaselvika og på Tjørveneset, samt endring i vernestatus for enkelte arealer. Prosessen med endringer i verneforskriften stoppet imidlertid opp og endringene er ikke vedtatt.

Nytt forslag til reviderte verneforskrifter vil bli sendt på høring når forvaltningsplanen er vedtatt. Endringsforslagene vil være basert på skjønnsforutsetningene og tidligere forslag til endringer. Utgangspunktet er at endringene ikke skal innebære en råderettsinnskrenkning. I motsatt fall vil forslagene kunne gi grunnlag for nytt skjønn. Det er sannsynlig at endringsforslagene må vedtas i kongelig resolusjon. Etter vedtak vil de nye forskriftene implementeres i forvaltningsplanen.

3.2. Historisk bruk av verneområdet

En regner med at Lista var skogkledd i eldre steinalder (9-4000 år f. Kr.) Avskoging var en viktig del av jordbrukskulturen som begynte for ca. 5-6000 år siden. Det ble hogd, ryddet, lauvet og brent og landskapet ble stadig mer kulturpåvirket og formet. Mange av brukene som lå nær kysten var små og livsgrunnlaget var basert på fiske og landbruk. Det milde klimaet gjorde at utmarka kunne utnyttes store deler av året. Klyngetun, utmarksgjerder og lyngheier forteller om det tradisjonelle jordbruket; et produksjonssystem der utmarka ble utnyttet til beiting og førsanking og innmark ble gjødslet opp med tilføring av næring fra utmarka. Dette tradisjonelle landbruket medførte nye vekstvilkår for flora og fauna i utmark og gav opphav til egenartede og kulturbetingede naturtyper som kystlynghei, beiteskog og naturbeitemark. Artsmangfoldet i sanddynemarka ble også formet av denne bruken.

Taresanking var en del av livsgrunnlaget på Lista. Tare ble brukt til gjødsling av åkrene, som dyrefôr og til produksjon av soda og jod. På Vest-Lista finnes det tareveger, tørkeplasser og bålplasser som er tydelige spor etter taresanking. Ved hjelp av tang og tare kunne bøndene doble åkerarealet sitt og taresanking var en del av gårdens bruksrettigheter. Ved utskiftinger sørget jordskiftet for at alle fikk egne tarestykker; ofte lange, smale teiger ned mot sjøen som ble brukt til tørking av tare.

Moreneavsetningene på Lista gav lett tilgang til stein, sand og grus til bruk i gjerder, veier, bygninger og for salg. Enkelte steder ble det anlagt massetak for grus, andre steder for stein. Sand og grus ble hentet der hvor havet la igjen sand etter vinterstormene. Tilsvarende som for tarerettigheter ble rettigheter til å hente sand, stein og grus nedtegnet i utskiftningsdokumenter.

3.3. Listas våtmarker – før og nå

Lavlandssjøene og våtmarksområdene på Lista og Jæren representerer en unik landskapstype i norsk sammenheng. Våtmarkene som ble liggende igjen innenfor strandvollene når havet trakk seg tilbake, dominerte landskapsbildet helt fram til ca. 1850-tallet. Foruten våtmarkene med sin mosaikk av myrer, sumper, innsjøer og små og store vannansamlinger, bestod landskapet på den tiden av et lappeteppe av dyrket mark, beite og lynghei.

Modernisering av landbruket kombinert med befolkningsøkning og bruksdeling førte til at rydding, drenering og nydyrking skjøt fart rundt 1850. I 1884 begynte Stortinget å bevilge statsstøtte til senkings- og uttappingsarbeider, noe som bidro ytterligere til nydyrking. Som en konsekvens av denne utviklingen forsvant mye av den tidligere finmosaikken i jordbrukslandskapet og de store våtmarksarealene med tilhørende arts- mangfold.

Fra å utgjøre sannsynligvis opp mot 25 % av arealet på Flat-Lista, utgjør våtmarkene i dag bare omkring 10 % (Tjørve, 1995). Det betyr at siden 1850-tallet er 7000 daa våtmark tørrlagt. Som følge av et nasjonalt arbeide og tilhørende våtmarksplan for Vest-Agder fra 1981 ble flere områder vernet i løpet av 1980-årene. Tørrleggingen og nydyrkingen fortsatte imidlertid langt inn på 90-tallet, med blant annet oppdyrking av Veresumpen. Til tross for store radikale endringer i landskapet, er Lista fremdeles regnet som en av de rikeste fuglelokalitetene i Norge.

Våtmark på Lista. Foto: Ecofact

Få steder i Norge er så godt undersøkt når det gjelder fugl som Listahalvøya, og da spesielt Listastrendene.

4 KUNNSKAPSSTATUS

4.1. Naturgeografiske forhold

4.1.1. Landskap

Listahalvøya har en variert kystlinje med ville vestlandsformasjoner i nordvest, mektige rullesteinstrender i sørvest og landstrakte sandstrender omkranset av svaberg og sanddyner i sørøst. Mens kysten omkring Farsund har skjærgård, ligger Lista helt ubeskyttet mot havet.

Lista er et bølget morenelandskap under 20-meterskoten med store grunne vann, våtmarker og strender. Det lave Listaland-

skapet blir avløst av et kupert fjellandskap i nord, med fjelltopper opp mot 300 meter.

Mellom Lomsesanden og Tjørveneset er det nærmere 10 kilometer med sandstrender. Bak sandstrendene skapes det særpregede sanddynelandskapet som er et av kjennetegnene ved Listastrendene.

I det nasjonale referansesystemet for landskap plasseres Lista som helhet i region 19; Jæren og Lista. Hele Lista plasseres videre i hovedtype kysten, som sammen med låglandet i samme region, utgjør landets eneste store morenebakketerreng som vender direkte ut mot storhavet.

Storfe på beite ved Stavstø. Foto: Pål Klevan

4.1.2. Geologi

De eldste bergartene på Listahalvøya er gneiser som tilhører det såkalte Agderkomplekset. Disse bergartene er mer enn 1200 millioner år gamle. I heiområdene finner vi granittene. Det er dypbergarter som trengte opp mellom gneisene og hevet seg til mektige fjellkjeder, som siden er slitt ned igjen. Disse bergartene tilhører det yngre Egersundskomplekset og er mellom 1200 og 900 millioner år gamle. Det finnes to typer granitt; mørk farsunditt (charnockitt) og lys farsunditt (hornblende granitt). Farsunditt er valgt ut som Vest-Agders fylkesstein.

I løpet av istidene er fjellene slipt ned og avsatt som tykke sand- og gruslag på Lista og i havet utenfor. Sørligste og vestligste deler av Listahalvøya har store avsetninger av løsmasser som dekker over berggrunnen. Løsmassene består både av endemorene (Listatrinnet), bunnmorene, esker, randterrasse og glaci-fluviale og marine avsetninger. Kvartærgeologien på Lista med sanddynene og rullesteinstrendene er enestående i nasjonal sammenheng, og områder med tilsvarende kvalitet finnes kun på Jæren. Lista og områdene rundt har vært undersøkt av geologer så langt tilbake som 1820-årene og området har etter hvert blitt klassisk innen geologien.

Ytterst på Lista ligger restene av en mektig israndavsetning som opprinnelig ble avsatt i havet. Den har fått navnet Listatrinnet eller Listamorenen og er anslått til å være minst 14 000 år gammel. Listamorenen er den eldste kjente morenen i Sør-Norge og kan i dag sees som en rullesteinsrygg mot havet fra området ved Lista fyr i vest, over Borhaug og til Østhasselneset. Øya Rauna er del av morenetrinnet. Vestover kan Listamorenen følges som en undersjøisk rygg over Siragrunnen før den dukker opp igjen på Jærkysten.

Rullesteinstrand på Grettestø med Lista fyr i bakgrunnen. Foto: Pål Klevan

Selv om deler av avsetningene i dag er ødelagt av inngrep, spesielt eskere som har vært brukt til grusuttak, er et større område på Hassel pekt ut som en av 23 kvartærgeologisk verneverdige lokaliteter i Vest-Agder (Kristiansen & Sollid 1992). Området er gitt høyeste prioritet (gruppe I), som ett av to i Vest-Agder. Området er også registrert i Naturbase.

Utenfor Lista fyr er det flere godt utviklede strandvoller som viser hvor høyeste havnivå har vært til ulike tider. Under det siste store breframstøtet i Norge, da raet ble skapt, nådde ikke isen ut til Lista. Marin grense i området antas å være under 10 m.o.h. (Andersen 1960). Under isavsmeltningsformene og på de flate områdene mellom disse består løsmassene vesentlig av gammel marin leire som ble avsatt i havet utenfor brefronten.

4.1.3. Klima

Klimaet på Lista kan karakteriseres som suboseanisk med milde vintre og relativt varme somre. Ved Lista Fyr er normaltemperatur for kaldeste måned (februar) 0,5 °C og for varmeste måned (august) 14,6 °C. Årsmiddeltemperatur (1961-90) er 7,4 °C. Normal årsnedbør på Lista fyr er 1147 mm, med størst nedbør om høsten. Alle værdata er hentet fra www.yr.no Vekstsesongen (antall dager med døgnmiddeltemperatur over 6 °C) er lang, ca. 195 dager (Bruun, 1967).

Listastrendene er svært eksponert for vær og vind. Den dominerende vindretningen er fra vest.

4.2. Biologiske verdier

De biologiske verdiene som omtales er først og fremst sjeldne og truede arter og naturtyper. Norsk rødliste for arter 2015 gir en oversikt over sårbare og truede arter i Norge. Risikovurderingen baserer seg på om det er bestandsnedgang for arten, om det bare finnes få individer og om arten bare finnes på et lite område.

Artene deles inn i følgende truethetskategorier:

RE (Regionalt utdødd),

CR (Kritisk truet)

EN (Sterkt truet)

VU (Sårbar)

NT (Nær truet)

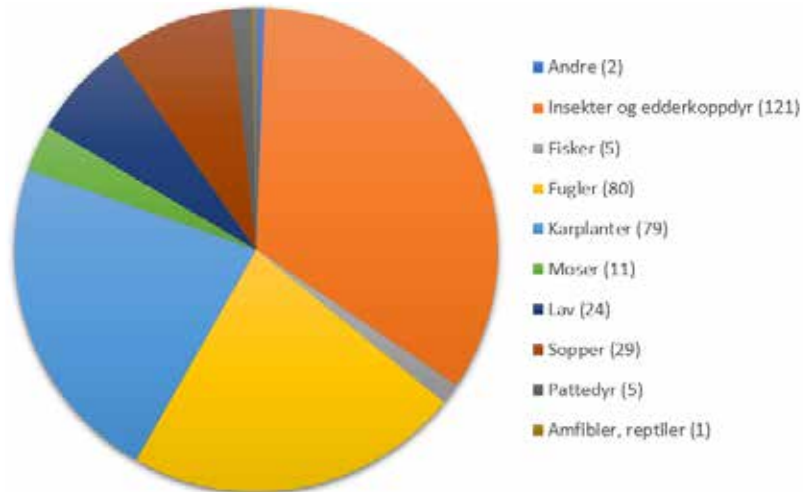
DD (Datamangel)

Det er også utarbeidet en egen rødliste for naturtyper, se kapittel 4.2.5.

Det er totalt registrert 332 ulike rødlistede arter i kategoriene CR, EN, VU og NT i Farsund kommune (fig. 2). De fleste av disse artene er registrert på Lista. Flere av artene, både innenfor karplanter og insekter, har enten sin hovedforekomst eller eneste forekomst i Norge nettopp her. Arter som strandtorn og sandskjegg har sine klart største og mest livskraftige bestander på Listastrendene.

Vær og vind preger både landskapet og vegetasjonen på Lista. Her fra Marka. Foto: Pål Klevan

Figur 2. Fordeling av antall rødlistearter i kategoriene CR, EN, VU og NT i Farsund kommune. * Andre er sopper og koralldyr (1), bløtdyr (1) og armfotinger, pigghuder og kappedyr (1).

4.2.1. Fugl

Få steder i Norge er så godt undersøkt når det gjelder fugl som Listahalvøya, og da spesielt Listastrendene. Siden 1970-tallet har Norsk Ornitologisk Forening (NOF) Lista lokallag gjennomført strukturerte tellinger av både sjøfugl og vadefugl langs Listastrendene. Flere av tellingene har inngått i Norsk institutt for naturforvaltnings (NINA) sjøfuglovervåking. Lista fuglestasjon, sentralt plassert ved Lista fyr, har også bidratt med innsamling av data. Lista er et attraktivt område for fuglekikkere og via nettbasen Artsobservasjoner er det de siste årene samlet store mengder av observasjoner fra dette miljøet. Med 37 registrerte fuglearter (pr. desember 2019) er Farsund den kommunen i landet med flest registreringer. Siden starten i 2008 er det årlig lagt inn 110-150 000 observasjoner fordelt på 280-290 arter.

I rapporten *Utvalgte fuglearters bruk av Listastrendene*, utarbeidet av Lista fuglestasjon på oppdrag for fylkesmannen, er det beskrevet 53 arter med sterk tilknytning til Listastrendene. De artene med aller sterkest tilknytning er gjengitt i vedlegg 2, tabell 1 (i del III). Blant disse er dykkender som ærfugl, bergand, havelle, svartand og sjøorre, og vadere som tjeld, vipe, myrsnipe og sandlo.

Fugleartene bruker ulike deler av Listastrendene til ulike tider av året. Flere arter hekker langs strendene eller bruker områdene til oppfostring av unger. For andre arter er Listahalvøya siste stoppested om høsten før de skal krysse Nordsjøen på vei til overvintringsområdene lenger sør, eller første stopp på trekket nordover om våren. Under trekkperiodene er steder med

4: KUNNSKAPSSTATUS

tarevoller de viktigste rasteplassene for vadere. Tarevika/Stavstø, Verevågen, Sevika, Vågsvollvåien, Vågsvollvika, Tjørveneset, Nordhasselvika, Steinsvika, Fuglevika, Nesheimsanden og Kviljoødden er steder der vaderflokker på flere hundre, av og til tusen, individer kan ses samtidig.

Tareforekomstene nord for Stavstø er viktige som beiteområde for vadefugl. Foto: Pål Klevan

Mange arter tilbringer sommeren langs Listastrendene. Svartand, sjøorre, siland og ærfugl danner ofte myteflokker langs Listastrendene i perioden juni-august, ettersom de myter alle svingfjærene samtidig. De viktigste myteområdene for disse artene er Nordhasselvika, Kviljoødden, Hanangerbukta og Husebybukta. Mytingen er en energikrevende prosess og fuglene er derfor svært sårbare for forstyrrelser i denne perioden.

Andre arter bruker Lista som overvintringsområde. En kombinasjon av gunstig vinterklima og spesielle habitater, eksempelvis gruntvannsarealer, tarevoller og rike kulturlandskapsjøer, gjør Lista til et egnet overvintringsområde for mange arter.

Steinvender bruker tarevollene i sitt matsøk. Foto: Bjørn Erik Hellang

4.2.2. Insekter

Sandstrendene og sanddynene på Lomsesanden og Einarsneset er typiske hotspot-habitater for mange spesialiserte insekter. Nær 10 % av alle insekter på Norsk rødliste er knyttet til sandområder. Dette er en svært høy andel i forhold til det begrensede arealet som finnes av slike områder i Norge. En rekke bier og veps, tovinger og biller er funnet her og det er registrert mange arter av sjeldne sommerfugler og edderkopper. Strandmurerbie er i tillegg til lokalitetene på Lomsesanden og Kviljosanden kun funnet på Jæren og Jomfruland. Ved kartlegginger i 2009 ble det på Lista og Jæren funnet tre arter av spretthaler som var nye for vitenskapen. Broddvepsarten *Chrysis pseudobrevitarsis* ble funnet på Kviljosanden i 2008 og har her sitt hittil eneste kjente funnsted i Norge. Artene *Cleptes semicyaneus* og *Oxybelus argentatus* ble først oppdaget i Norge gjennom ARKO-prosjektet. Rødhalet måneflekkflue, *Eumerus sabulonum*, er kun funnet på Lista og på Hamresanden i Kristiansand.

På Einarsneset er det registrert 50 ulike rødlistede sommerfuglarter (vedlegg 2, tabell 2). Også på Lomsesanden, ved Lista fyr, i Marka og på Nordhassel er det registrert flere ulike rødlistede sommerfugler. De fleste av disse artene er knyttet til den variasjonen som finnes i naturen på stedet, med rett kombinasjon av verts- og næringsplanter og lokalklimatiske forhold. Flere av artene har eksempelvis krypvier som næringsplante, en art som trives godt i sanddynene på Einarsneset. Den sterkt truede arten *Glyphipterix schoenicolella* er i Norge kun kjent fra strandsumpområdene ved Einarsneset. Arten firtannfjærmøll, *Capperia britanniodactylus*, er en art som med ett unntak bare er kjent fra Einarsneset. Arten lever på planten firtann, som har utbredelsesområde med tydelig tyngdepunkt i Vest-Agder. Arten hvitt sandjordfly, *Agrotis ripae*, er kun funnet i Nordhasselvika og på Einarsneset. Denne arten er knyttet til høymol, strandmelde og sodaurt og vurdert som kritisk truet (CR).

Firflekklille er en relativt vanlig art på Lista, som her på Einarsneset. Foto: Pål Klevan

4.2.3. Øvrig fauna

Nærmere 60 % av vernet areal langs Listastrendene er sjøareal. Vernegrensen går ut til 6 meters dybde. Ifølge verneformålet er sjøarealene vernet for å sikre viktige nærings- og overvintringsområder for vannfugl, inkludert områder med rik og variert algevegetasjon, samt gyte- og oppvekstområder for fisk.

Det er ikke gjort noen systematisk kartlegging av fisk, bunn-dyrfauna eller andre marine arter i verneområdene. Enkelte arter som blåskjell, bløtdyr, krabber, krepsdyr og ulike fiskeslag har åpenbart betydning som næring for blant annet beitende sjøfugl.

Amfibier og krypdyr

Lista har den best dokumenterte amfibiefaunaen i fylket. De mange dammene langs strendene har ofte en eller flere amfibiearter. Buttsnutefrosk, padde og småsalamander er hyppig forekommende. Enkelte av dammene langs strendene har behov for tiltak for å opprettholde sin funksjon som yngleområde for amfibier. Firfisle, hoggorm og slettsnok er registrert i verneområdene.

Pattedyr

Steinkobbe blir relativt hyppig observert langs hele strekningen mellom Steinodden og Einarsneset og havert sees av og til. Rådyrbestanden på Lista er av de tetteste i fylket, elgbestanden er redusert de seinere årene. Hare og rødrev er vanlig og det er registrert flere revehi i verneområdet. Pinnsvin er registrert i tilknytning til boligområder mellom Steinodden og Tjørveneset. Røyskatt var tidligere vanlig å se langs rullestein- og morenestrendene, men er nå svært sjelden. Grevling og mår er forholdsvis nye innvandrere langs Listastrendene. Flere arter av smågnagere forekommer, men disse er dårlig undersøkt. Mink er registrert i de fleste av forvaltningssonene. [Se mer om mink i kapittel 8.3.4 om fremmede arter.](#)

Det er gjennomført få systematiske søk etter flaggermus langs Listastrendene. Av totalt 13 registrerte flaggermusarter i Norge er 5 registrert på Lista; nordflaggermus, vannflaggermus, trollflaggermus, dvergflaggermus, og skimmelflaggermus. Det er også gjort funn av tusseflaggermus, men dette er over hundre år gamle registreringer. Trollflaggermus og tusseflaggermus er vurdert som sårbar (VU) og skimmelflaggermus som nær truet (NT).

Ferskvannsfisk

Det er tre vassdrag med bestander av laks og/eller sjøaure langs Listastrendene. Nesheimvassdraget som renner fra Nesheimvann og ut på Nesheimsanden har bestander av laks, sjøaure og ål. Vassdraget er registrert som viktig bekke- og elvdrag i Naturbase.

Det er også forekomster at de fremmede artene sandkryper og trepigget stangsild her. Orebekken renner ut i Vågsvollvåien og har en bestand av sjøaure. Jøllestøbekken, som har utløp i landskapsvernområdet, er registrert som sjøaurebekk.

4.2.4. Flora

Karplantefloraen fra Lomsesanden til Vere er meget godt undersøkt. En rekke arter er kartlagt som ledd i overvåkning av bestanden og enkelte arter som strandtorn og sodaurt er søkt etter systematisk. Botaniker Oddvar Pedersen har gjennom en årrekke kartlagt floraen langs Listastrendene og data fra kartleggingene er tilgjengelige i Artskart.

Bak sandstrendene skapes det særpregede sanddynelandskapet. I denne delen av strendene er strandkveke, strandrug, marehalm og krypvier gode sanddynebyggere. Her finner vi mange vanlige sandstrandarter, men også mer sjeldne arter som strandtorn og sandskjegg.

Listastrendenes beliggenhet ut mot storhavet og Europa medfører naturlig innvandring av nye arter. Noen får fotfeste, mens andre forsvinner like fort som de dukket opp. Arten sølvmelde ble første gang registrert med en stabil forekomst på Lista i 1937. I løpet av de siste årene har arten ekspandert kraftig og finnes nå i store deler av sandområdene. I 2001 ble det på grunn av gunstige klimatiske forhold registrert flere spennende funn langs strendene. Arten gul hornvalmue dukket opp i Nordhasselvika, mer enn 200 km unna nærmeste norske forekomst, sanktpetersskjerm i Havika, strandbete på Haugestranda, havreddik på Falkosanden, sandvortemelk på Nesheimsanden og engelsk skjorbuksurt på Husebysanden. Etter en tøff påfølgende vinter forsvant flere av artene. I 2007 ble første funn av sandvindel i Norge gjort i Hauveviga. Arten er gjenfunnet på samme lokalitet hvert år etter.

Sandskjegg (VU) er en sjelden art i Norge men relativt vanlig i sandområdene på Lista. Foto: Pål Klevan

4: KUNNSKAPSSTATUS

På de mer karrige grus- og rullesteinstrendene forekommer arter som strandkål og strandvortemelk ganske hyppig, av og til kan sodaurt (EN) dukke opp.

I plantefredningsområdet på Vere har den sjeldne kjempehøymolen (NT) hatt en av sine få bestander i Norge. Fra 1882 til 1970-tallet var arten kun kjent fra denne lokaliteten. Arten er knyttet til næringsrike sumpområder og er vurdert som sårbar på rødlista. Dette blant annet fordi den klassiske lokaliteten på Vere har blitt tørrere som følge av drenering i bakenforliggende områder. Både nikkebrønse (VU) og småslirekne har sine tetteste bestander på Lista nettopp i dette området. Kildegras (NT) er også registrert her.

Sandvindel fra Haugeviga, Hauge. Arten dukket opp her for første gang i Norge i 2007. Foto: Pål Klevan

Dynelakssopp er en av mange rødlistede sanddynesopper i dynelandskapet på Lista. Foto: Ecofact

Sopp, moser og lav er mer tilfeldig kartlagt og enkelte sopparter knyttet til sanddyne/sandstrender er påvist. Den sjeldne dynelakssoppen (EN) er registrert i åpne sandområder med krypvier på Einarsneset. Andre sanddynesopper som er funnet i dynelandskapet langs Listastrendene er kopperbrun sjampinjong (VU), dynesprøsopp (EN), dynejordtunge (NT), dyne-trevlesopp (VU), grann styltesopp (EN), gulgrønn hette (NT), rosaskiveriske (VU), kysttrevlesopp (EN) og sandstanksopp (CR).

Strandtorn i blomst på Haugestranda. Foto: Ellen S. Paust

Strandtorn

Strandtorn (*Eryngium maritimum*) er en av Norges mest spesielle, spesialiserte og sjeldne planter. Arten finnes i tilknytning til sanddyner, sandstrender og sand- og grusstrender fra Østfold til Jæren. Strandtorn er vurdert som sterkt truet (EN) og bestanden på Haugestranda utgjør rundt 90 % av den norske bestanden. På Lista er fortetting av vegetasjon den største truselen mot bestanden. Andre trusler er gjengroing, slitasje fra ferdsel, uttak av masse og erosjon.

Strandtorn er fredet mot skade, ødeleggelse og innsamling, jf. forskrift om fredning av truede arter. Det er utarbeidet et faggrunnlag med handlingsplan for arten og strandtorn er foreslått som prioritert art, jf. nml § 23. Hvis strandtorn får status som prioritert art, vil det bety en styrket beskyttelse også av artens leveområder.

Sodaurt

Sodaurt (*Kali turgida*) er en ettårig havstrandsplante som finnes på sand- og grusstrender og større sanddyner langs norskekysten. Sodaurt er en art med sterkt fluktuerende bestand og derfor vurdert som sårbar (VU). Fylkesmannen i Agder har utarbeidet et faggrunnlag med handlingsplan for sodaurt.

På Listastrendene er gjengroing og slitasje på vegetasjonen som følge av ferdsel de største truslene mot arten. Ved en kartlegging av sodaurt på Listastrendene i oktober 2012 ble det kun registrert en forekomst på strekningen mellom Einarsneset og Tjørveneset, mens det var noen flere registreringer i 2013. I 2014 ble sodaurt observert flere steder på Lista, mens det i 2015 ikke ble gjort noen registreringer. I 2016 ble arten påvist fire steder; i Havika, på Einarsneset og to forekomster på Lomsesanden. I 2017 ble to forekomster av arten påvist i Havika og en på Lomsesanden. Se utbredelseskart for sodaurt i vedlegg 2.

4.2.5. Naturtyper og vegetasjonssamfunn

I verneområdene forekommer minst 3 rødlistede naturtyper (tabell 2), i henhold til Norsk rødliste for naturtyper (Artsdatabanken 2018). Disse representerer ulike naturtypenivåer i verktøyet for det nye type-systemet Natur i Norge (NiN). Mer informasjon om NiN er tilgjengelig på <http://artsdatabanken.no>.

Vegetasjonskartleggingen i alle verneområdene langs Listastrendene ble påbegynt før det nye naturtypesystemet var ferdig utviklet. Kartleggingen er derfor utført etter metodikk som følger Fremstad og Moens *Vegetasjonstyper i Norge*. Omtalen av naturtyper og vegetasjonstyper i forvaltningsplanen refererer både til Miljødirektoratets håndbok for naturtypekartlegging og til Fremstad og Moen. Det er foretatt en konvertering av vegetasjonstyper slik at disse passer inn med Norsk rødliste for naturtyper (tabell 3). Store deler av Listastrendene er i løpet av de siste årene kartlagt etter NiN-metodikken, men dataene er ikke ferdig kvalitetssikret i Miljødirektoratet. Disse vil etter hvert bli tilgjengelig på <http://nin.miljodirektoratet.no>.

Kystlynghei

Naturtypen kystlynghei finnes innenfor forvaltningssonene Lomsesanden, Einarsneset, Haugestranda, Tjørveneset og Marka. I tillegg er det partier med lynghei i dyneområdene i Havika, Kviljosanden og Hanangersanden. Kystlynghei er beitemark dominert av røsslyng og en av de eldste kulturlandskapstypene vi har i landet.

Sodaurt på Hanangersanden august 2013. Foto: Pål Klevan

Heiene har tradisjonelt blir brent slik at nye og mer næringsrike røsslyngplanter kommer opp og for å hindre gjengroing. Røsslyng har forverdi gjennom hele året og lyngheiene er brukt som utmarksbeite på senhøsten og vinteren.

Lyngheiene regnes i dag som en truet naturtype og har status som utvalg naturtype etter naturmangfoldloven § 52. Det er utarbeidet faggrunnlag med handlingsplan for kystlynghei og i Miljødirektoratets rapport *Kystlyngheiene i Norge* er Einarsneset foreslått som ett av 23 referanseområder i Norge. Kystlyngheia på Einarsneset har i norsk og europeisk sammenheng vært sett på som en interessant lokalitet ved at den har hatt en lyngheiuiforming med gyvel (*Cytisus scoparius*) som vi finner lenger sør i Europa.

Truet naturtype	Rødlistekategori
Sanddynemark	Sårbar (VU)
Sørlig etablert sanddynemark	Sterkt truet (EN)
Kystlynghei	Sterkt truet (EN)

Tabell 2. Rødlistede naturtyper i Listastrendene landskapsvernområde, etter Norsk rødliste for naturtyper (Artsdatabanken 2018).

Rødlistede vegetasjonstyper	Rødlistekategori
Primærdyne av marehalmutforming	Sårbar (VU)
Primærdyne av sandvierutforming	Sårbar (VU)
Fordyne av strandkvekeutforming	Sårbar (VU)
Dynetrau	Sterkt truet (EN)
Etablert sanddyne	Sterkt truet (EN)
Etablert dyneeng	Sårbar (VU)
Driftinfluert sand-forstrand, sølvmeldeutforming	Sårbar (VU)
Driftinfluert grus-/steinstrand, strandkålutforming	Sårbar (VU)
Driftinfluert grus-/steinstrand, strandkvannutforming	Sårbar (VU)
Øvre salteng	Sårbar (VU)
Kystlynghei	Sterkt truet (EN)
Rike kysthasselkratt	Sterkt truet (EN)
Rikt strandberg	Sårbar (VU)

Tabell 3. Rødlistede vegetasjonstyper etter Truete vegetasjonstyper i Norge (Fremstad og Moen 2001) fra vegetasjonskartleggingene langs Listastrendene.

Det småkuperte landskapet med lett sandig jord er svært likt voksestedene i Jylland, hvor vi finner liknende utforming. Verdien av gyvelforekomsten på Einarsneset er imidlertid omdiskutert og genetiske undersøkelser har vist at gyvelen som vokser på Lista er spredt fra hager eller anlegg. Gyvelforekomsten i lyngheiene er krevende å forvalte. Samtidig som dette er en fremmed art i verneområdene, er flere sjeldne insekter knyttet til arten.

Sanddynemark/streder

I Norsk rødliste for naturtyper er sanddynemark kategorisert som sårbar (VU). **Sørlig etablert sanddynemark**, som utgjøres av brune eller etablerte dyner i den sørlige landsdelen og forekommer på store områder i verneområdet, er kategorisert som truet (EN). I Norge finner vi sørlig etablert sanddynemark primært på Lista og i Rogaland, og i noen grad i Oslofjordområdet. I verneområdet er de største forekomstene på Haugestranda, Kviljodden, Einarsnes og i Havika. En rekke spesialiserte, sjeldne og rødlistede arter har sanddynene som leveområde. I

sanddynene på Lista er det registrert mange rødlistede insekter, karplanter og sopparter.

Sanddynemark er et særpreget, dynamisk økosystem hvor funksjonen er betinget av stadig tilførsel av ny sand med sterke vinder. Sanddyner er en spesiell naturtype med både et rikt og unikt artsmangfold og en enestående dynamikk i brytningen mellom sjø og land. Dynamikken i sandområdene skaper en stor variasjon i de ulike utformingene; fra eksponert saltpåvirket *fordyne* (sand-forstrand), *selve dynene* (hvite dyner) og mer eller mindre *fuktige forsøknings innenfor* (dynetrau), og *stabiliserte og etablerte dyner* (grå og brune dyner).

Sanddynemark på Lista er tradisjonelt brukt som naturbeite- mark, men naturtypen opprettholdes naturlig og er i mindre grad formet gjennom menneskelig bruk, i motsetning til for eksempel kystlynghei. Arealene med intakte sanddynekomplekser har imidlertid gått sterkt tilbake de siste 100-150 årene. Store områder er dyrket opp eller utbygd og områder med fly-

Hvite dyner ned mot stranda på Husebysanden. Foto: Pål Klevan

Figur 3. Flyfoto som viser endringene i utbredelsen av sanddynemark i Steinsvika og Nordhasselvika mellom 1956 og 2011.

gesand er sterkt redusert som følge av tilplanting for å hindre sandflukt. Færre husdyr på utmarksbeite har medført økt gjengroing. Lebelter med buskfuru, bergfuru, kvitgran og sitkagran er plantet for å stoppe sandflukt og skjerme for vind langs kysten. Planting i sanddynene bryter den naturlige dynamikken og fører til endring av fysiske forhold og artssammensetning. Det tykke laget med nålestrø under trærne reduserer vekstområdene for arter som er avhengige av åpne sandfelt. Basert på flyfoto fra 1956 antas det at minst 1500 daa med sanddynemark langs Listastrendene er forsvunnet. I området Steinsvika-Nordhasselvika (fig. 3) er arealet med sanddynemark i god tilstand redusert med ca. 170 daa, mens det i området Nesheimsanden-Havika antas å ha forsvunnet hele 685 daa. Også på Hauge og Einarsneset er et større areal med sanddynemark forsvunnet i denne perioden.

Yrende fugleliv i tareforekomstene nord for Stavstø. Foto: Pål Klevan

Norsk institutt for naturforskning (NINA) har utarbeidet et faggrunnlag for naturtypen sanddynemark. Denne planen gir en god beskrivelse av utbredelse og verdier knyttet til sanddynemark i Norge, og vurderer ulike tiltak og virkemiddel for å ivareta naturtypen. Det er til sist Miljødirektoratet som avgjør om dagens virkemiddel er gode nok til å ivareta de viktige naturverdiene.

4.2.6. Marin flora

Sjøbunnen utenfor kysten og delvis i verneområdet er registrert som naturtypen *israndavsetning*, med utforming *glasialt påvirket sjøbunn* (NGU-rapport, 2006). Gjennom Norsk institutt for vannforskning (NIVA) sine modelleringsstudier av naturtyper i sjø, er det registrert en lokalitet med naturtypen *store tareskogforekomst* med utforming tareskog med kun stortare. Lokaliteten berører store deler av verneområdet og har verdi *svært viktig*.

Det er ikke gjennomført nyere kartlegging av marin vegetasjon langs Listastrendene. Tidligere marine undersøkelser i Havika (1974/76, 1988 og 2006) viser at det i de grunneste områdene (0-2 meters dybde) finnes en variert algeflora. Rullesteinstrendene er et utmerket substrat for algevegetasjon. Det er en tett og velutviklet stortareskog i eksponerte områder og sukkertareskog i litt mer beskyttede forsengkninger. Forekomster av tang og tare er svært viktig for fugl og landbasert flora. Ansamlinger av ilanddrevet råtnende tare skaper et unikt spiskammer for mange av de sårbare fugleartene på Listastrendene.

Kanonstilling ved Varnes fort. Foto: Pål Klevan

4.3. Kulturhistoriske verdier

Lista er et Nordens rikeste områder på kulturminner. Det er registrert over 1500 faste fornminner som steinalderboplasser, helleristninger, gårdsanlegg, hustufter, gravhauger, gravrøyser, bygdeborger og nausttufter. Langs strendene finnes spesielt mange gravminner fra bronse- og jernalder.

Listalandet kjennetegnes spesielt av de mange steingjerdene, bakkemurene og rydningsrøysene. De fleste av steingjerdene er fra 1800-tallet.

Utsikt fra Kjølleberg og nordostover i det utvalgte kulturlandskapet. Foto: Elisabeth Kaddan

Under 2. verdenskrig bygde okkupasjonsmakten Lista flystasjon og flere fort på Lista, for å beskytte egne konvoier og avskjære engelsk fly. Skyttergraver og kanonstillinger langs strendene vitner om Listas strategiske plassering i krigstid.

Lista fyrstasjon og Østhasselstrand redningsstasjon er fredet etter kulturminneloven.

4.3.1. Utvalgt kulturlandskap Vest-Lista

For å ta vare på verdifulle kulturlandskap i jordbruket, er det pr. 2018 valgt ut 41 kulturlandskapsområder med store biologiske og kulturhistoriske verdier på forskjellige steder i landet. Vest-Lista er gitt status som Utvalgt kulturlandskap i Vest-Agder og omfatter hele verneområdet langs kyststrekningen fra Verevågen i sør til litt nord for Snekkestø. I 2019 blir området utvidet til også å gjelde landskapsvernområdet fra Lista fyr i sør til Varnes fyr i nord. Satsingen er et samarbeid og spleiselag mellom landbruksmyndigheter og miljømyndigheter og baseres på frivillige avtaler mellom staten og grunneiere.

4.4. Trusler mot verneverdiene

4.4.1. Innenfor vernegrensene

Gjengroing

Gjengroing er et økende problem i verneområdene – både lokalt på Lista og nasjonalt. Flere av natur- og kulturmarkstypene langs Listastrendene er nasjonalt enestående, med en rekke krevende plantearter og -samfunn og tilhørende dyre- og insektliv. Selv om det drives et aktivt jordbruk i store deler av landskapsvernområdet, er det færre husdyr på beite og de mange leplantingene bidrar til frøspredning av uønska arter. Spredningen av lauv- og bartrær gjør at gjengroingen er tydelig i store deler av utmarka. Kulturlandskapet forandres, områdets verdi for det rike fuglelivet reduseres og vekstvilkårene til steden og kulturbetinget vegetasjon endres dramatisk.

Fremmede og uønskede arter bidrar til å øke gjengroingen og til å utkonkurrere stedegne arter. Noen av de fremmede artene er mer invaderende enn de stedegne og bidrar til å endre vekstvilkårene radikalt for sårbare arter. Gyvel og rynkerose har sandbindende egenskaper, noe som er negativt for mange av de vegetasjonstypene de vokser i. Disse artene er svært vanskelig å fjerne fra et område. Sitkagran er et annet eksempel på en art som kan sprer seg betydelig i utmark og på arealer som ikke er i drift.

Skjøtselstiltak for å hindre gjengroing er både kostnads- og arbeidskrevende og beitedyr er et viktig virkemiddel for å skjøtte mange av de kulturbetingede naturtypene i verneområdet. Mer om fremmede og uønskede arter i kapittel 8.3.4.

Ferdsel og forstyrrelse

Bruk av verneområdene i friluftslivssammenheng har økt sterkt siden vernet ble innført og forventes å øke ytterligere i årene som kommer. Samlet sett vil ferdsel og forstyrrelsesproblematikk kreve avveininger mellom allmennhetens bruk av området og ivaretagelse av de store verneverdiene. Allemannsretten gjør det vanskelig å styre ferdselen i norsk utmark. Det er heller ingen kultur for å styre ferdselen direkte, eksempelvis gjennom forbud. Indirekte forvaltningsverktøy som informasjon, tilrettelegging og kanalisering av ferdsel må derfor tas i bruk. Landbruksnæringen og vernemyndighetene har felles interesse og nytte av å kanalisere ferdsel på landbruksarealer i verneområdet og inn i verneområdet.

Fuglelivet er sårbart for forstyrrelse og spesielt hekkende og rastende fugl i strandsonen. Turgåing med hund uten bånd er ett eksempel på aktivitet som i perioder kan ha en sterkt forstyrrende effekt på fugl. Løse hunder forstyrrer fuglelivet i stor grad og medfører redusert matsøk og hvile, økende energiforbruk og større fare for sviktende hekking som resultat. Hesteridning langs strendene i fuglefredningsområdene er også en aktivitet som kan medføre unødig forstyrrelse i trekk- og vinterperioden. Kajakpadling, bølgesurfing, kiting og brettseiling er eksempler på friluftslivsformer i økning. Det er behov for mer kunnskap om effekten slike aktiviteter har, særlig i forhold til graden av forstyrrelse på fuglelivet. Selv om hver aktivitet i seg selv ikke er noen stor trussel, kan den samlede effekten av forstyrrelse over tid ha en merkbar negativ virkning på fuglelivet i sårbare områder. Statsforvalteren vil ha det generelle forstyrrelsespresset i fuglefredningsområdene under oppsyn og om nødvendig be Miljødirektoratet fastsette regler for spesifikke aktiviteter.

Slitasje i vegetasjonsdekket og fragmentering av biotoper som følge av mye ferdselsaktivitet er en utfordring i sanddyneområdene på Einarsneset, Kviljo og Hauge. Vegetasjonstypene her har liten bufferkapasitet når det gjelder tråkkslitasje og ferdselen i området er til tider stor. Ferdsl med hest fører lett til skadelig slitasje i sanddyneområder og på sårbart planteliv langs indre deler av sandstrendene. Samtidig som tråkkslitasje kan være problematisk, finnes det en rekke arter som vil preferere på større andeler med åpne sandarealer, enten som følge av beitedyr eller turgåere. Tråkkslitasjen må imidlertid ikke bli så stor at det oppstår problemer med erosjon.

På Tjørveneset er det stor spredning av sitkagran og busk-/bergfuru i sonen mellom leplanteskogen og stranden. I tillegg til ekspanderende forekomster av rynkerose. Foto: Pål Klevan

4.4.2. Utenfor vernegrensene

Listastrendene landskapsvernområde er under sterk påvirkning av aktiviteter i tilgrensende områder. Forurensning, akutte utslipp og utbygging er eksempler på faktorer som verneforskriftene ikke regulerer, men som i større og mindre grad virker inn på naturverdiene i verneområdene.

Utslipp fra industri på land

Industri finnes i hovedsak i Lundevågen, med bedriftene Alcoa, Farsund Aluminium Castings og Einar Øgrey. Av disse er det Alcoa Lista som har utslipp av betydning for verneområdet. Det er også noe industri tilknyttet Lista Flypark.

Alcoa Lista (tidligere Elkem Aluminium ANS) startet anlegget på Lista i 1971. Anlegget er plassert i Lundevågen og grenser tett inntil Einarsneset plante- og fuglefredningsområde. Avløpsvann fra Alcoa Lista slippes ut i Husebybukta i verneområdet. Dette avløpsvannet inneholder flere forurensende stoffer, blant annet polysykliske aromatiske hydrokarboner (PAH). Fra bedriftens oppstart i 1971 og fram til 1995, ble avløpsvannet ført ut i strandkanten ved Storskjær i Husebybukta. I 1995 ble utslippet lagt i rør og ført ut til ca. 60 meter ut fra Storskjær i sørvestlig retning, på 2-3 meters dyp. Dette utslippsstedet ligger også godt innenfor vernegrensen og er dagens utslippssted.

Overvåkinger gjennomført av Norsk institutt for vannforskning (NIVA) siden 1971 viser at utslippsmengden er betydelig redusert de siste årene. Undersøkelsene har i hovedsak vektlagt konsentrasjoner av PAH i indikatororganismer (albuesnegl og strandsnegl) og effekter på dyre- og plantelivet i fjæra. Undersøkelser av PAH i 2009 og 2011 viser at PAH-innholdet i strandsnegl fra Husebybukta fremdeles var høyt og i tilstandsklasse V, **Meget sterkt forurensset**. Stasjonen som ligger 3 km fra utslippet var i tilstandsklasse III, **Markert forurensset** og stasjonen som ligger ca. 10 km fra utslippet var i tilstandsklasse I-II, **Ubetydelig/lite forurensset** til **Moderat forurensset**.

PAH-innholdet har gått betydelig ned de siste årene, spesielt etter 2005. Nedgangen kan knyttes til utslippsreduksjoner ved bedriften. Strandsonundersøkelsen i 2011 viste ytterligere forbedring i algesamfunnet ved Indre Tjuvholmen med kun

Figur 4. Husebybukta på Lista. Stasjoner for undersøkelser av planter og dyr på grunt vann. Stasjonsplasseringen er lik de foregående år. Utslippssted for avløpsvann er markert med sort strek (NIVA/Kroglund, T. 2012).

små mengder hurtigvoksende arter og stabile forekomster av blæretang, sagtang og fingertare. Resultatene vitner om relativt stabile forhold på stasjonen.

Utslipp av næringsstoffer og kjemikalier fra landbruk og urbane områder

Farsund er fylkets største landbrukskommune og har store arealer med intensiv jordbruksproduksjon, blant annet på Lista. Avrenning fra landbruket kan i hovedsak skje fra silo, gjødselbinger og gjødselspredning. Vannforskriften trådte i kraft i 2007. Målet for vannområde Lygna (som omfatter Lista) er at alt grunnvann og overflatevann (både ferskvann og marint kystvann) skal ha god kjemisk og økologisk tilstand i 2021. Det er satt i gang overvåking av tilstanden i vannområdet. Denne inngår i regional overvåkingsplan for vannregion Agder. Store deler av fjorden utenfor Farsund er gjennom prosjektet Rene Listerfjorder kartlagt for miljøgifter. Utløpet til Slevdalsvassdraget ligger i Steinodden plante- og fuglefredningsområde. Målinger i 2012 av vannkvaliteten i utløpsbekken like ved Lista fyr viste forholdsvis høye verdier av nitrogen og fosfor (Fylkesmannen, 2012).

Kommunen har en handlingsplan for avløp og avrenningen i kommunen er de siste årene betydelig redusert. I Steinsvika har det vært et anlegg med slamlaguner delvis i verneområdet, men anlegget ble tømt og sanert i løpet av første kvartal 2015. Deponiet er fylt igjen med stedlige masser. I miljøkontrollprogrammet for Steinsvika slamlagune er det lagt opp til en avkortet overvåking i etterdriftsfasen i henhold til Miljødirektoratets veileder om overvåking av sigevann fra avfallsdeponier (TA-2077/2005) da det er sannsynlig at forurensningsspredningen vil avta raskt etter nedleggelsen.

Langtransportert forurensning og marint søppel

Listastrendene er vurdert i rapporten **Helhetlig forvaltningsplan for Nordsjøen og Skagerrak – Sårbarhet for særlig verdifulle områder** utgitt av Klima- og forurensningsdirektoratet i 2011. Langtransportert marint søppel finnes i hele forvaltningsplanområdet i varierende grad.

En kystlinje på 1000 m på Kviljo er ett av fem områder i Norge som er med i en europeisk overvåking av strandsøppel i regi av Oslo-Paris konvensjonen (OSPAR). Det ryddes ellers søppel i nesten alle forvaltningssonene langs Listastrendene. Eksempelvis ble det i 2014 samlet inn 300 søppelsekker langs strendene.

Det er påvist flere typer effekter av marint søppel. Inntak av søppel gir skader i fordøyelsessystemet og blokkerer for inntak og fordøyelse av føde. Det er knyttet bekymring til mulige effekter av mikroplast, selv om en undersøkelse i Skagerrak viser

forholdsvis lave konsentrasjoner her. For enkelte sjøfuglarter, særlig havhest, kan en stor andel imidlertid være påvirket. For sjøfugl i Skagerrak vurderes langtransportert marint søppel å ha middels miljøkonsekvens.

Av 44 døde havhester som ble skylt i land på Listastrendene i perioden 2003-2006, hadde 98 % av fuglene plastpartikler i magen (Olsen, 2005). I gjennomsnitt inneholdt hver fugl 51,8 plastbiter, med en vekt på totalt 0,36 gram. For et menneske tilsvarer dette en stor middagstallerken med plastbiter.

Akutt forurensning / utslipp fra marin virksomhet

Beredskapen mot akutt forurensning i Norge er organisert med mange aktører og under koordinering av Kystverket.

Landskapvernområdet med tilhørende dyre- og plantefredningsområder er et viktig hekke- og trekkområde for fugler. Det er viktig at alle involverte i en aksjon er orientert om fuglesituasjonen dersom akutt forurensning inntreffer, for eksempel som følge av et skipshavari, og tar forholdsregler for å beskytte naturmiljøet. Områdene som er prioritert iht. «Modell for prioritering av miljøressurser ved akutte oljeutslipp langs kysten» danner et svært viktig grunnlag for innsats under aksjoner mot akutt forurensning.»

Sjøfugl som bifangst

Bifangst av sjøfugl i fiskeriene er gitt betydelig oppmerksomhet internasjonalt. EU har lagt fram en handlingsplan for reduksjon av slik bifangst i 2012. Omfanget av bifangst langs Listastrendene og i områdene utenfor er ikke kjent, men det antas at en del vann- og sjøfugl blir tatt som bifangst ved garnfiske i sjøområdet også her. Kommersielt garnfiske i viktige sjøfugl-områder som utenfor Haugestranda og Kviljodden kan være negativt.

Klimaendringer

Det er vanskelig å skille langsiktige menneskeskapte klimaendringer fra naturlige klimavariasjoner. Det er likevel sannsynlig at langsiktige klimaendringer er i ferd med å påvirke økosystemene i Nordsjøen/Skagerrak og at slike endringer vil bli mer synlige i fremtiden. Dette vil også påvirke sårbarheten i verneområdene. Endret utbredelse av arter som følge av klimaendringer er en faktor som trolig vil ha stor effekt i verneområdene.

Her fra Hanangersanden. Foto: Pål Klevan

4.5. Overvåking og kartlegging – status og behov

Overvåking i verneområdene handler om dokumentasjon av naturverdier og påvirkning på disse. Historisk sett har det vært mange vitenskapelige undersøkelser langs Listastrendene, men overvåkingen har i liten grad vært koordinert av forvaltningsmyndigheten. Gjennom arbeidet med forvaltningsplanen er det gjennomført flere kartlegginger som gir et godt grunnlag for framtidig overvåking. Ved hjelp av bevaringsmål og tilstandsvariabler gis det føringer for videre overvåking av viktige naturtyper og artsforekomster. Overvåking kan gjennomføres av SNO eller eksterne aktører i regi av forvaltningsmyndigheten.

Naturtype- og vegetasjonskartlegging

Første generasjons naturtypekartlegging i Farsund ble gjennomført i 2003. Kartleggingen summerte opp eksisterende kunnskap og det har ikke vært gjennomført noen helhetlig naturtypekartlegging langs Listastrendene etter dette. Data settet er supplert med ny kunnskap etter hvert, eksempelvis ved registreringer i forbindelse med skjøtselsplan for Marka (2007), Einarsneset (2013) og registreringer i utvalgt kulturlandskap på Vest-Lista. Viltkartlegging ble oppsummert på samme tidspunkt. Denne ble blant annet basert på tematiske rapporter som kartlegging av ynglelokaliteter for amfibier fra 1994 og kartlegging av marine naturtyper tilgjengelig i 2010. Agder naturmuseum gjennomførte en vegetasjonskartlegging på arealet mellom Einarsneset og Steinodden i 2003. I tilknytning til arbeidet med forvaltningsplanen har Ecofact AS gjennomført vegetasjonskartlegginger, vurdert tilstand og foreslått bevaringsmål.

4: KUNNSKAPSSTATUS

Det er ikke gjennomført en systematisk kartlegging av marin flora. Den marine naturtypekartleggingen inneholder genererte data over større tareforekomster. Disse forekomstene er avgjørende for oppbyggingen av tarevollene som er så viktige for trekkende og rastende fugl. Det er behov for bedre kunnskap om tilstand og utviklingen av disse.

Fugl

Langs Listastrendene er det gjennomført årlige ornitologiske registreringer siden 1970-tallet. Norsk Ornitologisk Forening Lista lokallag (NOF Lista) har stått for mye av datainnsamlingen. Deler av datamaterialet inngår i Norsk institutt for naturforskning (NINA) sjøfuglovervåking. NOF Lista har fra før 1987 gjennomført årlige standardiserte takseringer av hekkende våtmarks-, strand- og sjøfugl i alle verneområdene på Lista. Siden 1987 har de også gjennomført årlige tellinger av rastende vadefugl på høsttrekk. Datagrunnlaget er ikke sammenstilt og analysert. Lista Fuglestasjon har på oppdrag fra Fylkesmannen i Agder utarbeidet rapporten Utvalgte fuglearters bruk av Listastrendene (Wold, M. Røer, J.E. & Bunes, V., 2012).

Insekter

Det er gjennomført flere kartleggingsprosjekter på insektfaunaen i verneområdene på Lista. Gjennom NINAs ARKO-prosjekt og kartlegginger av Kai Berggren og Arne Fjellberg, er det en rimelig god oversikt over flere artsgruppers forekomster. Alle deler av verneområdet er ikke undersøkt, men det er sannsynlig at det er en viss overføringsverdi til liknende habitat. Det er ikke aktuelt å sette i gang spesifikk overvåking av insektgrupper, men ved utarbeidelse av skjøtelsesplaner er det svært viktig å inkludere insektfaunaen. Tiltak i spesielt sårbare områder kan kreve nykartlegging.

Kartlegging av landbruksarealer/AR5

Norsk landbruksrådgivning Agder har kartlagt hele verneområdet med hensyn til landbruksverdier. Denne kartleggingen er basert på figurene fra vegetasjonskartleggingen. De siste årene er det satt i gang mange nye kulturlandskapstiltak i verneområdet. Det er aktuelt å oppdatere dette kartet i løpet av planperioden.

Kulturlandskap

Vest-Lista er i rapporten Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap, 1992-1994 (DN, 1994) omtalt som et område av nasjonal verdi, rikt på både kulturhistoriske og biologiske verdier. Deler av Vest-Lista ligger i landskapsvernområdet. Det er tidligere gjennomført to prosjekt i området. Lista-prosjektet (1991-1995) var del av et forsøksprosjekt for samordnet bruk av virkemidler i kulturlandskapet, i regi av Miljøverndepartementet og Landbruksdepartementet. I 2003-2005 ble prosjektet Listalandskapet gjennomført.

Friluftsliv

Aktiviteten fra friluftsliv er økende og det er viktig å ha oversikt over omfanget av ferdsel, ferdselsmønstre, ferdselsformer og utviklingstrender. Dette skal gjennomføres ved hjelp av ferdselsregistreringer og spørreundersøkelser. Det er satt opp telleapparater på flere lokaliteter i verneområdet; Einarsneset, Haugestranda, Østhasselstrand og Havika. Det er også foreslått enkelte kanaliseringstiltak. I den forbindelse må det gjennomføres kartlegging av effekten dette har på slitasje som følge av ferdsel.

Vest-Lista.. Foto: Ecofact

De åpne jordbruksarealene på Lista er viktige beiteområder for fugl og verneområdene har rike forekomster av kulturbetingede planter som er avhengig av husdyrbeiting.

5 LANDBRUK OG GRUNNEIERINTERESSER

5.1. Status

Landbruket spiller en avgjørende rolle i å opprettholde verneverdiene i store deler av Listastrendene landskapsvernområde. De åpne jordbruksarealene på Lista er viktige beiteområder for fugl og verneområdene har rike forekomster av kulturbetingede planter som er avhengig av husdyrbeiting. Det er imidlertid mindre bruk av arealene enn tidligere og gjengroing er en økende trussel. Rundt 50 % av arealet i landskapsvernområdet er i 2012 klassifisert som **ikke i bruk**, jf. fig. 6.

Eiendomsstrukturen og teiginndelingen på Lista er spesiell og det er hele 350 grunneiere i verneområdet. Grunneierrettigheter og -interesser skal ivaretas og respekten for grunneierne og deres bruk av arealene i mangfoldige generasjoner skal legges til grunn. Samtidig må forvaltningen av området tilpasses nye utfordringer og driftsformer. Vern gjennom bruk er et viktig utgangspunkt for en langsiktig og bærekraftig forvaltning.

Gjennom informasjon og økonomiske virkemidler vil forvaltningsmyndigheten stimulere grunneiere til å holde arealene i hevd og med en drift som ivaretar verneverdiene. For enkelte utmarksarealer (naturbeitemark, kystlynghei og dyneeng) vil intensiv drift og nydyrking være en trussel mot verneverdiene. Eksempelvis vil tilplanting og gjødsling av sanddyneområder endre dynegrashei til innmarksbeite (AR5) eller kulturmarkseng/kunstmarseng (NiN). Det er derfor viktig at grunneiere har kunnskap om naturverdiene på eiendommen og hvordan de kan tilpasse driften slik at verdiene ivaretas. Samtidig er det en forutsetning å finne gode ordninger for

Beitedyr i landskapsvernområdet ved Kjølleberg på Vest-Lista.

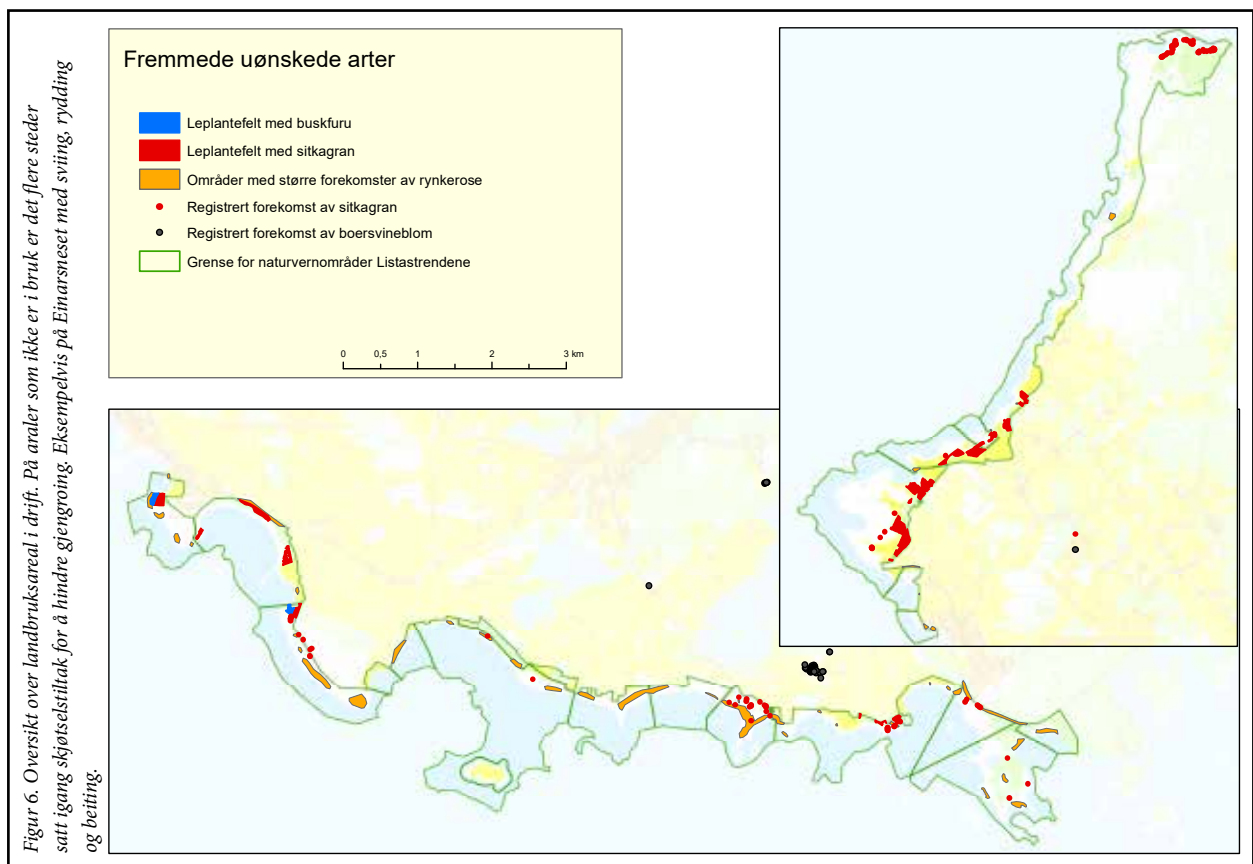
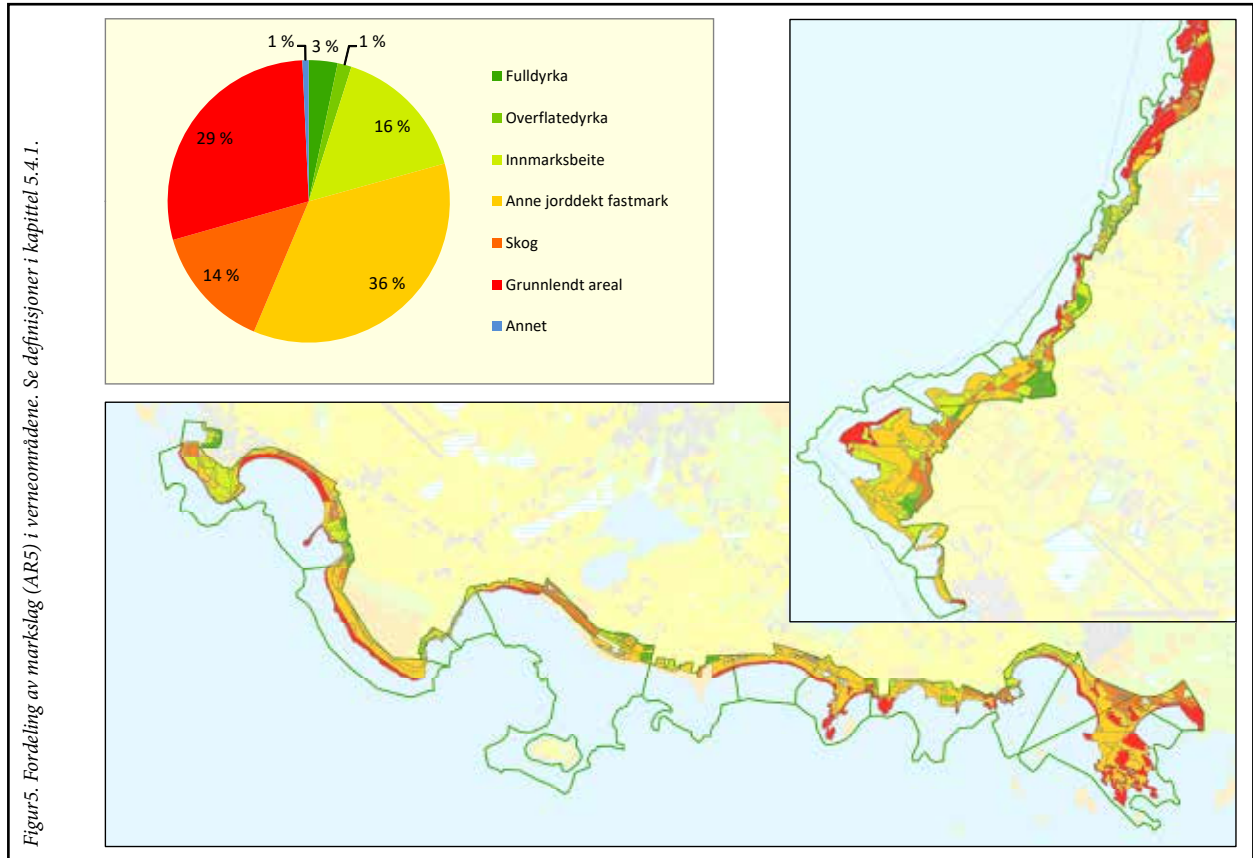
Foto: Elisabeth Kaddan

økonomisk kompensasjon til de som får redusert avling ved en tilrettelegging av driften. Kunnskapsgrunnlaget i forvaltningsplanen skal sammen med skjøtselsplaner og avtaler om tilpasset drift bidra til en felles oppfatning og oppslutning om verneverdiene. Se mer om økonomiske virkemidler for tilpasset landbruksdrift i kapittel 5.3.

5.1.1. Areal

Farsund kommune er den største jordbrukskommunen i Vest-Agder med ca. 32 000 daa jordbruksareal i drift (2009). På Lista ligger forholdene til rette for intensiv jordbruksdrift og området preges av et aktivt landbruk. 20 % av arealet i verneområdet er definert som innmark (fulldyrka, overflatedyrka, innmarksbeite). 65 % er definert som annen jorddekt fastmark og grunnlendt areal og store deler av dette arealet er i bruk som utmarksbeite for sau, storfe og hest. 14 % er definert som skog, her inngår også leplantinger og gjengrodd kulturmark.

5: LANDBRUK OG GRUNNEIERINTERESSER

Sjøboder i Verevågen. Foto: Pål Klevan

5.1.2. Bygninger og anlegg

Utstrakt bruk av området gjennom tidene har ført til at det er flere tekniske inngrep. Moloer, brygger og småbåthavner finnes i Haugestranda, Østhasselstranda, Verevågen, Stavstø og Snekkestø. Båttøer finnes i Havika, Østhasselstrand, Fuglevika, Steinsvika, Nordhasselvika og Vågsvollvika. Båttøene er en del av den tradisjonelle kystkulturen på Lista og brukes til mindre båter i sommerhalvåret. Det er ønskelig å opprettholde en aktiv kystkultur med fiske og båtliv i tilknytning til etablerte havner og båttøer.

Verneområdet omfatter også fritidsboliger, sjøboder og andre bygninger som tjener ulike samfunnsformål. De fleste fritidsboligene ligger på Haugestranda. Flere mindre private landbruksveier strekker seg inn i verneområdet. Det er plassert en stor radioantenne og flere peilemaster i Steinodden fuglefredningsområde, disse er ikke lenger i bruk.

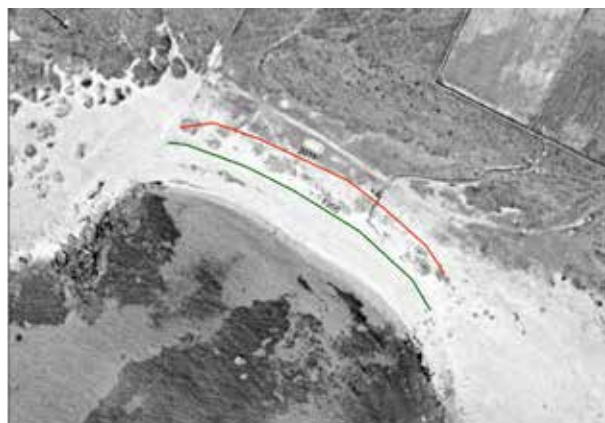
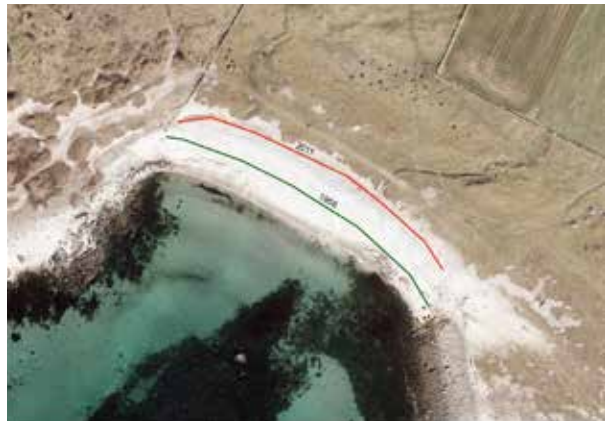
5.1.3. Uttak av masse

For å unngå skadelige landskapsinngrep og skade på naturtyper og vegetasjon ved uttak og transport, er det i verneforskriftene et generelt forbud mot uttak av masse i Listastrendene landskapsvernområde med tilhørende plante- og fuglefredningsområder. Fuglelivet er spesielt sårbart i ytre sone, og mange sjeldne og trua plantearter vokser bare i sanddynene og på strandflaten. For det geologiske naturmangfoldet vil masseuttak ødelegge lagdeling og overflateformer som vernet skal bevare.

Uttak av masse fra strandflaten kan medføre økt fare for erosjon eller et endret erosjonsmønster i strandkanten. Erosjon som følge av masseuttak eller andre inngrep/annen bruk kommer i tillegg til og forsterker den naturlige erosjonen som følge

av bølger, vær og vind. Over tid kan dette bidra til å endre terrenget og eksempelvis skape problemer for driften av arealene innenfor ved at verdifull grasmark forsvinner og beitearealet reduseres. Strandlinja i Haugeviga i Haugestranda forvaltnings-sone er et godt eksempel på at landskapets karakter har endret seg over tid (figur 7). I hvilken grad dette skyldes masseuttak eller naturlig erosjon er vanskelig å si, men at masseuttak har forsterket en naturlig erosjon i dette området er ikke usannsynlig.

Massen på strendene er i et rimelig tidsperspektiv konstant, men forflytter seg ut og inn og sidelengs på stranda med vær og vind. Selv om et enkeltuttak eller flere uttak over en kortere periode ikke medfører vesentlige endringer i landskapet, kan den samlede belastningen av uttakene på sikt bidra til endringer i de geologiske forekomstene. Forekomstene av grus og stein er også mer konstante enn sand. Over tid kan for eksempel uttak av stein bidra til å endre deler av strandoverflaten fra rullesteinstrand til sandstrand.

Figur 7. Flyfoto fra 1966 (øverst) og 2014 viser endringer i strandsonen i Haugeviga.

Selv om det er et generelt forbud mot uttak av masse, har rettighetshavere likevel anledning til uttak av masse til gårdsbehov i

5: LANDBRUK OG GRUNNEIERINTERESSER

definerte områder. Staten ervervet blant annet stein- og grusforekomster i Steinsvika for uttak til gårdsbehov for gårdene Vågsvoll og Borhaug. Det er også definert områder for uttak på Steinodden, Fuglevika, Tjørveneset og Nordhasselvika.

I verneforskriftene og skjønnsforutsetningene framgår videre at det er tillatt å ta ut masse til eget gårdsbehov fra konkrete områder i fem forvaltningssoner: Kviljo, Østhasselstrand, Fuglevika, Nordhasselvika og Tjørveneset (se figur 8). Rettigheten til å ta ut masse i fellesarealene er beskrevet i tidligere jordskifter. Fellesarealene eies av et gitt antall bruk, og hvert bruk har en prosentvis rettighet til uttak av masse. Hvor mye den enkelte tar ut i et felleseie er et privatrettslig forhold. Uttaket av masse skal ikke endre landskapet over tid.

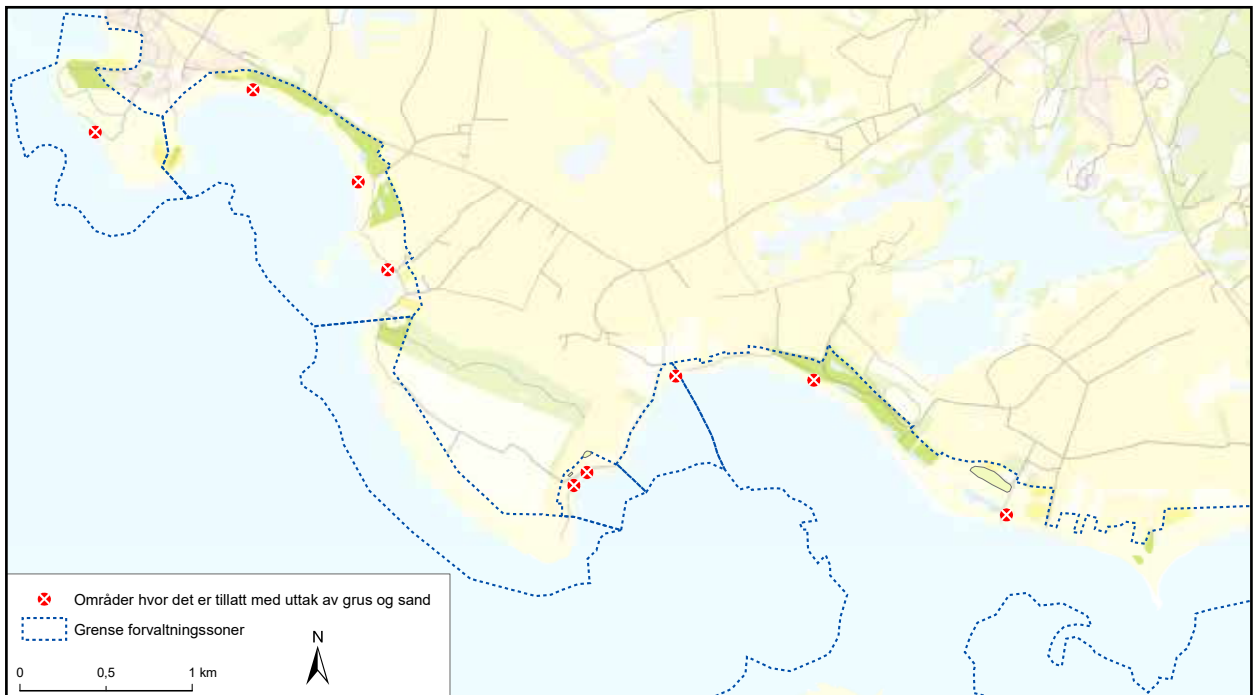
Vernebestemmelsene tolkes slik at det er summen av uttak fra alle rettighetshaverne som samlet ikke må bidra til at landskapet endres eller formålet med vernet trues. Dette er imidlertid vanskelig å beregne og håndheve så lenge rettighetshavere ikke har meldeplikt for uttak. Det er også en utfordring at det ikke er satt en tallfestet begrensning på omfang av uttak. I skjønnsforutsetningene for plante- og fuglefredningsområdene ble det lagt til grunn at en ved uttak av sand og grus «høstet» av de massene som ble ført inn på strendene av havet. Med dagens kunnskap er dette en forutsetning som ikke helt stemmer. Massene er konstante innenfor et rimelig tidsperspektiv. Også mindre uttak, særlig av grus og stein, vil derfor over tid kunne medføre endring av landskapet. I tidligere tider hen-

tet folk masse med hest og kjerre, og omfanget av uttaket var dermed rimelig begrenset. Tilgangen til stadig større og bedre maskiner og utstyr har gjort det enklere å hente masse, men det har også medført at enkelte uttak er større enn det som var utgangspunktet i skjønnsforutsetningene.

De fleste av de større masseuttakene, blant annet de som Staten ervervet, er nå avsluttet eller i ferd med å avsluttes. Uttak av masse i de avgrensede fellesarealene på strendene, i henhold til gamle rettigheter, pågår fremdeles. Det er ingen oversikt over hvor mye masse som årlig tas ut fra disse områdene. Når de større masseuttakene ervervet av staten nå avsluttes, kan det medføre at øvrig uttak av masse langs strendene kan øke.

Uttak av masse fra strendene og Listamoren er en utfordring i et verneområde med geologiske kvaliteter som er enestående i nasjonal sammenheng. Å fjerne masse fra et landskapsvernområde kan være i strid med verneformålet, da landskapets art og karakter på sikt endres. Uttaket kan også bidra til å undergrave forståelsen for vernet.

Statsforvalteren legger til grunn at uttaksraten av masse (masse/tid) ikke skal overskride den mengden masse som havet tilfører på et gitt sted. Overstiges denne mengden vil uttaket medføre erosjon og en tilbaketreking av vegetasjonskanten. I et slikt tilfelle vil masseuttakene på strendene anses for å være midlertidig tømte. Dette innebærer at unntaksbestemmelsene for uttak av masse ikke kan gjøres gjeldene og at ytterligere

Figur 8. Oversikt over lokaliteter (kun punktfestet) hvor uttak av grus og sand er tillatt for rettighetshavere, jf. skjønnsforutsetninger.

uttak av masse vil være i strid med verneformålet. Unntaksbestemmelse kan igjen bli gjort gjeldene når havet har tilført ny masse og området er i en tilstand hvor det ikke er fare for erosjon av bakenforliggende vegetasjonskant. Dersom uttak er av et slikt omfang at det kan være en trussel mot verneverdiene, vil forvaltningsmyndigheten vurdere å foreslå en forskriftsendring. En forskriftsendring kan gi grunnlag for nytt skjønn.

5.1.4. Leplantning

Arbeidet med den organiserte leplantningen på Lista startet i 1956 og det var stort sett en blanding av sitkagran og bergfuru som ble plantet. Det ble tidlig forsøkt å plante inn lauvtrær, men av nærmere 3000 lauvtrær (selje, lønn og or) som ble plantet på Steinodden, var det ingen som greide seg. Formålet med leplantningen har først og fremst vært å skape le for vestavinden og å begrense sandflukten på den sørlige delen av Lista. I ettertid er det naturlig å se enkelte av leplantningene som en integrert del av kulturlandskapet og med flersidig miljø- og nytteverdi.

Leplantningene langs Listastrendene dekker store areal og flere av forekomstene er i verneområdene. I 2000 dekket leplantninger ca. 1500 daa i indre og ytre deler av Lista, inkludert Lista flyplass og Vere. Dette arealet er i løpet av 10 år redusert til ca. 1000 daa. Leplanteskogen på Stave var det første området som ble hogd, etter initiativ fra grunneierne som ønsket å tilbakeføre arealene til beitemark. De fleste hogstarealer er tatt i bruk som beitearealer.

Leplantningene langs Listastrendene er av ulik karakter. Mange av dagens leplanteskoger er generelt artsfattige og nesten uten bunnvegetasjon. Så lenge leplantningene står inntil dyrket mark og skjøttes, er det ingen fare for spredning. Dersom leplantning-

Kriterier og verdier som kan legges til grunn ved vurdering av tiltak i leplantninger:

- Har leplantningene nytteverdi i dag – for mennesker, husdyr, ville dyr og fugler?
- Verner leplantningene verdifull matjord fra vinderosjon?
- Trenger plantene skjøtsel; for eksempel grøfting, gjødsling, tynning eller kvisting?
- Kan deler av leplantningene fjernes?
- Er det aktuelt med nye leplantninger, med andre plantearter?
- Hvordan skal hogstmodne leplantninger eventuelt fornyes?
- Etterbruk av arealet?

ene grenser til utmarksarealer og ikke skjøttes, vil de sørge for god frøspredning til nærliggende arealer. Det er gjennomført tynningsarbeid og skjøtsel i en del av områdene, men ennå gjenstår det hogstmodne leplantninger av sitkagran og bergfuru i svært dårlig forfatning; eksempelvis på Tjørveneset og beltet med leplantning fra Lista fyr til Stave grense. I disse områdene er det et stort behov for hogst. På Lomsesanden har leplantningen utviklet seg til en leplanteskog med store friluftssinteresser og målet er å få en flersjiktet blandingsskog med stedege arter.

I verneområdene er det generelt ikke ønskelig med leplantninger, se kapittel 4.4.1 om gjengroing som trussel og kapittel 8.3.4 om fremmede og uønskede arter. Grunneierne har imidlertid rett til å bruke leplantninger av hensyn til jordbruksdrift. For å få en god forvaltning av leplantningene må grunneierne utfordres i forhold til framtidig behov og struktur. Effektive leplantninger krever skjøtsel og en god utforming. Ifølge verneforskriftene skal lebeltene skjøttes som verneskog med en gradvis fornyelse. Mer om begrepet verneskog og retningslinjer for skjøtsel i del 2 – kapittel 5.4.11.

Der hvor leplanteskog fjernes og arealet endres til jordbruksareal, kan allemannsretten falle bort. I områder hvor leplanteskogen har fungert som en viktig korridor for friluftslivet, ønsker Farsund kommune at avtale om alternative traséer skal være på plass før skogen fjernes. Forekomster av leplantninger og skjøtselstiltak er beskrevet i forvaltningsplanen del II.

5.2. Forvaltningsmål

- Forvaltningsmyndigheten vil legge til rette for at verneområdene kan utnyttes som en ressurs for landbruket innenfor rammen av verneformålet. Forvaltningsmyndigheten ønsker særlig å legge til rette for en aktiv beitebruk i verneområdene.
- Gjennom informasjon og økonomiske virkemidler vil forvaltningsmyndigheten stimulere grunneiere til å holde arealene i hevd og med en drift som ivaretar verneverdiene.
- Forvaltningsmyndigheten vil legge til rette for fjerning av leplanteskog gjennom bruk av økonomiske virkemidler.

5.3. Økonomiske virkemidler for tilpasset landbruksdrift

Gode rammer for økonomisk kompensasjon er et av tiltakene for å oppnå målet om en miljøtilpasset drift av større arealer. Arealene er ulike både med hensyn til beitekvalitet, artsmangfold og restriksjonsnivå. Lønnsomheten ved å drive jordbruk i disse områdene vil derfor variere, noe som må tas hensyn til når det inngås avtaler om tilpasset drift. Den økonomiske kompensasjonen er en samordning av flere ulike støtte- og tilskuddsordninger innen miljø- og landbruksforvaltningen.

Norsk landbruksrådgivning Agder har i 2013 på bestilling fra Fylkesmannen utarbeidet rapporten *Beregninger av forventede kostnader for kompensasjon og stimuleringsmidler for å oppnå tilpasset/ønsket drift i Listastrendene landskapsvernområde*.

Einarsnes og Tjørveneset er brukt som to eksempelområder og rapporten er utarbeidet i dialog med grunneiere og beitebrukere. Det er utarbeidet to eksempler som kan brukes som rammer for innhold i avtaler om økonomisk kompensasjon for å stimulere til miljøtilpasset drift, se vedlegg 6.

Det er inngått avtaler om kompensasjon for tilpasset drift på Haugestranda og Kviljo. Avtalene er inngått med hjelp fra Norsk landbruksrådgivning.

Statsforvalteren har som mål å inngå langsiktige avtaler innenfor tilsvarende rammer for flere områder langs Listastrendene. I avtalene må det tas forbehold om midler over statsbudsjettet for det enkelte år.

Beitedyr i landskapet på Vest-Lista. Foto: Pål Klevan

5.4. Utdyping av vernebestemmelsene

5.4.1. Begreper

Begrepet **landbruk** refererer til plan- og bygningsloven og til forståelsen av begrepet ved vernetidspunktet. Det er den driftsformen som var aktuell ved vernetidspunktet som skulle kunne fortsette. Verneforskriften har dermed en avgrensning av landbruksbegrepet i forhold til dagens utvidede forståelse, jf. veileder T-1443 Plan- og bygningsloven og Landbruk Pluss. Det er driftsformen ved vernetidspunktet som legger føringene for hva som anses som omlegging av driften, ikke jordloven. Andre utmarksnæringer enn jord- og skogbruk omfattes ikke av begrepet landbruk, eksempelvis oppføring av hytter for utleie eller fiskeri. Næringsutvikling i form av satsing på turisme og reiseliv faller også utenfor. Ved tvil om en driftsform anses å ha et jordbruksformål etter verneforskriften skal forvaltningsmyndigheten kontaktes.

I vernebestemmelsene brukes begrepet **kulturbeite**. Dette er en utgått markslagshenvisning som opprinnelig omfattet gjødsla beite (nå: innmarksbeite). Motsetningen til kulturbeite er beite som ikke blir gjødslet eller såkalt utmarksbeite. Tradisjonelt på Lista var mange beitearealer gjødslet lett, også de som ble karakterisert som utmarksbeite. I skjønnsforutsetningene ble kulturbeite definert til også å omfatte arealer med utmarksbeite når det gjaldt retten til gjødsling og bruk av plantevernmidler. Dette innebar at pågående drift med lett gjødsling og punktsprøyting kunne fortsette uhindret av vernet.

Definisjoner av markslagshenvisninger i AR5 (NIBIO)

Fulldyrket jord er jordbruksareal som er dyrket til vanlig pløyedybde, og som kan brukes til åkervekster eller eng. Arealet skal kunne fornyes ved pløying. Det er ikke krav om at jorda skal pløyes hvert år.

Overflatedyrket jord er jordbruksareal som for det meste er ryddet og jevnet i overflaten, slik at maskinell høsting er mulig.

Innmarksbeite er jordbruksareal som kan benyttes som beite, men som ikke kan høstes maskinelt. Minst 50 % av arealet skal være dekket av grasarter og beitetålende urter. Innmarksbeite vil normalt ha inngjerding.

Innmarksareal omfatter fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite

Det er ingen klar definisjon for utmarksbeite. Utmarksbeitene kan ha ulik grad av rydding. På Listastrendene er utmarksarealene i stor grad kategorisert som annen jorddekt fastmark. Likevel er ikke alle områdene med annen jorddekt fastmark utmark.

Gammel kulturmark blir brukt om utmark der naturtypen er sterkt preget av ulike former for jordbruksdrift (beite, slått, lauving). Eksempler på gammel kulturmark er kystlynghei, beiteskog, naturbeitemark og slåtteenger som ikke lenger er i drift.

5.4.2. Generelle bestemmelser - landbruksdrift og rettigheter

Listastrendene landskapsvernområde

Alle inngrep som vesentlig kan endre eller innvirke på landskapets art eller karakter er forbudt herunder bergverksdrift, uttak eller utfylling av masse på land og i sjø, sprenging av steinblokker, fjerning av steingjerder, framføring av jordkabler og luftledninger, bygging av veier, oppføring av bygninger, anlegg eller andre faste innretninger samt henleggelse av skjemmende avfall. Oppregningen er ikke uttømmende.¹

Motorisert ferdsel på land er forbudt, herunder landing med fly og helikopter.²

Områder med fuglefredning

(Havika, Nordhasselvika, Fuglevika, Steinodden, del av Kviljo, del av Einarsneset)

Vegetasjon som er viktig for fuglenes livsmiljø, er fredet mot enhver skade og ødeleggelse.³ Eller: Vegetasjonen, herunder døde busker og trær, er fredet mot skader og ødeleggelser av enhver art som ikke skyldes lovlig ferdsel og beite.⁴

Fugler, herunder deres reir og egg, er fredet mot enhver form for skade, ødeleggelse og unødig forstyrrelse. Jakt, fangst og bruk av skytevåpen er forbudt.⁵

Det må ikke iverksettes tiltak som kan endre de naturgitte produksjonsforhold eller forringe fuglens livsmiljø, uttak eller oppfylling av masse, ny utføring av kloakk eller andre konsentrerte forurensningstilførsler, henleggelse av avfall, sprenging av steinblokker, framføring av jordkabler og luftledninger, bygging av veier, oppføring av anlegg og andre innretninger eller bygninger. Oppregningen er ikke uttømmende.⁶

Motorisert ferdsel til lands, herunder landing med fly og helikopter, samt bruk av modellbåter og modellfly, er forbudt.⁷

Områder med plantefredning

(Stave, Einarsneset, Kviljo, del av Steinodden)

Vegetasjonen, herunder døde busker og trær, er fredet mot skader og ødeleggelser av enhver art som ikke skyldes lovlig ferdsel og beite. Nydyrking og annen ny jordbruksdrift, samt gjødsling og bruk av kjemiske plantevernmidler, er ikke tillatt. Planter og plantedeler må ikke fjernes. Det er forbudt å innføre nye plantearter.⁸

Det må ikke iverksettes tiltak som kan endre de naturgitte produksjonsforhold eller forringe plantenes livsmiljø, som f.eks. drenering, uttak eller oppfylling av masse, ny utføring av kloakk eller andre konsentrerte forurensningstilførsler, henleggelse av avfall, sprenging av steinblokker, framføring av jordkabler og luftledninger, bygging av veier, oppføring av anlegg og andre innretninger eller bygninger. Oppregningen er ikke uttømmende.⁹

Motorisert ferdsel til lands er forbudt.¹⁰ Eller: Motorisert ferdsel til lands, herunder landing med fly og helikopter, samt bruk av modellbåter og modellfly, er forbudt.¹¹

1. Listastrendene landskapsvernområde (lvo): IV. 1
2. Listastrendene lvo: IV.2
3. Havika, Nordhasselvika og Fuglevika fuglefredningsområde (ffo) og Steinodden plante- og fuglefredningsområde (pffo): IV.1
4. Kviljo og Einarsneset pffo: IV.1
5. Einarsneset og Kviljo pffo: IV.5, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.2, Steinodden pffo: IV.1
6. Einarsneset, Kviljo og Steinodden pffo: IV.2, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.3
7. Einarsneset, Kviljo og Steinodden pffo: IV.3, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.4
8. Einarsneset og Kviljo pffo og Stave pfo: IV.1, Steinodden pffo: IV.5
9. Einarsneset, Kviljo og Steinodden pffo og Stave plantefredningsområde (pfo): IV.2
10. Stave pfo: IV.3
11. Einarsneset, Kviljo og Steinodden pffo: IV.3

5.4.3. Dyrking, nydyrking, slått

Bestemmelser

Listastrendene landskapsvernområde

Bestemmelsene er ikke til hinder for jordbruksdrift med de metoder som er vanlige ellers i distriktet på eksisterende kulturbeiter og dyrket mark, herunder nødvendig grøfting, vedlikehold av grøfter, gjødsling, bruk av kjemiske plantevernmidler, samt fjerning og oppsetting av trådgjerder. Oppramsingen er ikke uttømmende.¹

Bestemmelsene er ikke til hinder for nydyrking eller oppdyrking i spesifiserte områder som framgår av forskrift.¹

Områder med fuglefredning

(Fuglevika, Nordhasselvika, del av Steinodden):

Bestemmelsene er ikke til hinder for jordbruksdrift med de metoder som er vanlige ellers i distriktet på eksisterende kulturbeiter og dyrket mark, herunder vedlikehold av grøfter, gjødsling, bruk av kjemiske plantevernmidler, samt fjerning og oppsetting av trådgjerder. Oppramsingen er ikke uttømmende.²

Bestemmelsene er ikke til hinder for nydyrking eller oppdyrking i spesifiserte områder som framgår av forskrift.³

Områder med plantefredning

(Einarsneset, Kviljo, del av Steinodden, Stave):

Nydyrking og annen ny jordbruksdrift er ikke tillatt.⁴

I Stave plantefredningsområde er det forbud mot å fjerne planter og plantedeler, og det er forbudt å innføre nye plantearter.⁴

I Kviljo plante- og fuglefredningsområde er det tillatt med jordbruksdrift på eksisterende dyrket mark.⁵

1. Listastrendene lvo: V.4
2. Nordhasselvika ffo og Steinodden pfo: V.4, Fuglevika ffo: V.3
3. VI.3, Steinodden pfo: V.5
4. Einarsneset og Kviljo pfo og Stave pfo: IV.1, Steinodden pfo: IV.5
5. Kviljo pfo: V.3

Skjønnsetninger

Steinodden plante- og fuglefredningsområde:

- Det vil bli gitt tillatelse til å lagre halmballer o.l. i leplanteskog. Disse skal ikke være synlige fra sjøsida.

Retningslinjer/utdyping

- Dispensasjon for nydyrking kan ikke påregnes.
- Ved tvil om en driftsform anses å ha et jordbruksformål etter verneforskriften skal forvaltningsmyndigheten kontaktes.

5.4.4. Beiting og gjerding

Bestemmelser

Listastrendene landskapsvernområde

Bestemmelsene er ikke til hinder for jordbruksdrift med de metoder som er vanlige ellers i distriktet på eksisterende kulturbeiter og dyrket mark, herunder nødvendig grøfting, vedlikehold av grøfter, gjødsling, bruk av kjemiske plantevernmidler, samt fjerning og oppsetting av trådgjerder. Oppramsingen er ikke uttømmende.¹

Områder med fuglefredning

(Fuglevika, Nordhasselvika, del av Steinodden):

Bestemmelsene er ikke til hinder for jordbruksdrift med de metoder som er vanlige ellers i distriktet på eksisterende kulturbeiter og dyrket mark, herunder vedlikehold av grøfter, gjødsling, bruk av kjemiske plantevernmidler, samt fjerning og oppsetting av trådgjerder. Oppramsingen er ikke uttømmende.²

Områder med plantefredning

(Stave, Einarsneset, Kviljo, del av Steinodden):

Nydyrking og annen ny jordbruksdrift, samt gjødsling og bruk av kjemiske plantevernmidler er ikke tillatt.³

1. Listastrendene lvo: V.4
2. Nordhasselvika ffo og Steinodden pfo: V.4, Fuglevika ffo: V.3
3. Einarsneset og Kviljo pfo og Stave pfo: IV.1, Steinodden pfo: IV.5

Retningslinjer/utdyping

- Beiting er tillatt i alle eksisterende beiteområder (jf. verne-tidspunkt
- Beiting av større arealer med særegent plante- og dyreliv bør skje i tråd med godkjent skjøtelsesplan. Dette for å tilpasse beitetrykk og -tidspunkt til naturtype og sårbare arter. For utdyping av beiting som skjøtselstiltak/tilpasset beiting, se kapittel 8.3.3.
- Vernebestemmelsene er ikke til hinder for oppsetting av gjerde.
- Nye gjerder skal ikke være til hinder for allmenn ferdsel på eksisterende stier (gjelder ved kryssing av sti). Forvaltningsmyndighet kan bidra til å få opp gjerdeklyv eller port på stier ved behov. Det samme kan kommunen der tiltaket gjelder sti hvor kommune har avtale. Grunneier skal forespørres om all merking og tilrettelegging av nye stier.
- Gjerder som settes opp i forbindelse med beite skal fjernes hvis beitebruken opphører.
- Husdyrholder er ansvarlig for at bestemmelsene i **Lov om dyrevelferd** og **Forskrift om velferd for småfe** overholdes.

5.4.5. Gjødsling og bruk av plantevernmidler

Bestemmelser

Listastrendene landskapsvernområde

Bestemmelsene er ikke til hinder for jordbruksdrift med de metoder som er vanlige ellers i distriktet på eksisterende kulturbeiter og dyrket mark, herunder nødvendig grøfting vedlikehold av grøfter, gjødsling, bruk av kjemiske plantevernmidler, samt fjerning og oppsetting av trådgjerder. Oppramsingen er ikke uttømmende.¹

Områder med fuglefredning

(Fuglevika, Nordhasselvika, del av Steinodden):

Bestemmelsene er ikke til hinder for jordbruksdrift med de metoder som er vanlige ellers i distriktet på eksisterende kulturbeiter og dyrket mark, herunder vedlikehold av grøfter, gjødsling, bruk av kjemiske plantevernmidler, samt fjerning og oppsetting av trådgjerder. Oppramsingen er ikke uttømmende.²

Områder med plantefredning

(Stave, Einarsneset, Kviljo, del av Steinodden):

Nydyrking og annen ny jordbruksdrift, samt gjødsling og bruk av kjemiske plantevernmidler er ikke tillatt.³

1. Listastrendene lvo: V.4
2. Nordhasselvika ffo og Steinodden pfo: V.4, Fuglevika ffo: V.3
3. Einarsneset og Kviljo pfo og Stave pfo: IV.1, Steinodden pfo: IV.5

Skjønnsforutsetninger

- Med kjemiske plantevernmidler menes sprøyting mot ugras. Bruk av insekticider er ikke tillatt.
- Det er ikke saklig grunnlag for å trekke grenser mellom kulturbeite og anna beite i fuglefredningsområdene da også utmarksbeiter har vært gjødslet lett. Alle eksisterende beiter i fuglefredningsområder kan gjødsles og sprøytes mot ugras.
- Bruk av plantevernmidler i verneområdet skal utføres med stor forsiktighet og følge bestemmelsene i **Forskrift om plantevernmidler**. Det skal utvises aktsomhet ved bruk av plantevernmidler på arealer som også har sjelden eller truet vegetasjon, jf. naturmangfoldloven § 6.
- Forvaltningsmyndigheten kan i spesielle tilfeller gi tillatelse til punktsprøyting i plantefredningsområdene for å bekjempe spesielle ugrasplanter, som f.eks. landøyda. Slik tillatelse kan gis for flere år dersom det er mest hensiktsmessig.

Retningslinjer

- Gjødsling og bruk av kjemiske plantevernmidler er tillatt på på arealer som ved vernetidspunkt var definert som innmarksbeite eller dyrka mark.
- På arealer med særegent plante- og dyreliv bør driften skje i tråd med godkjent skjøtselsplan. Dette for å tilpasse driften til naturtype og sårbare arter. For utdyping av tilpasset drift, se kapittel 8.3.3.
- Ved gjødsling og sprøyting er det svært viktig at det ikke tilføres gjødsel og sprøytemidler på tilgrensende utmarksarealer i verneområdet.

5.4.6. Drenering

Bestemmelser

Listastrendene landskapsvernområde og fuglefredningsområder u/ plantefredning

(Havika, Fuglevika, Nordhasselvika, del av Steinodden):

Nødvendig vedlikehold av grøfter på eksisterende kulturbeite og dyrket mark er tillatt.¹

I landskapsvernområdet er nødvendig grøfting tillatt.²

Områder med plantefredning

(Stave, Einarsneset, Kviljo, del av Steinodden):

Drenering og annen form for tørlegging er forbudt.³

Alle områder

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til drenering gjennom verneområdene fra tilgrensende mark.⁴

1. Listastrendene lvo, Nordhasselvika ffo og Steinodden pffo: V.4, Fuglevika ffo: V.3
2. Listastrendene lvo: V.4
3. Einarsneset og Kviljo pffo og Stave pfo: IV.1, Steinodden pffo: IV.5
4. Listastrendene lvo: VII.5, Einarsneset pffo og Stave pfo: IV.4, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo, Kviljo og Steinodden pffo: VI.5

Skjønnsetninger

Kviljo plante og fuglefredningsområde:

- Det er anledning til å punktere demningen i sanden for å forhindre oppstuvning av vann i kanalen fra Nesheimvann (Åna). Eventuelle utgifter dekkes ikke av forvaltningsmyndigheten.
- Gjenoppbygging, herunder grøftetiltak, av jordbruksareal som har ligget unnytta i over 30 år, regnes som nydyrking og omfattes av Forskrift om nydyrking.
- Oppgravde masser vil normalt kunne planeres ut langs grøfta.
- Statsforvalteren vil se positivt på søknad om anleggning av fangdammer i tilknytning til grøftenettet, hvor formålet er å redusere avrenning fra landbruket.

Retningslinjer

- Med vedlikehold menes fjerning av oppsamlet materiale (slam, plantemateriale og kvist) i grøfter på eksisterende dyrka mark. Utvidelse av grøfter og fjerning av morenemateriale og stein regnes ikke som vedlikehold.
- Nødvendig ny grøfting og utvidelse av eksisterende grøfter er tillatt i landskapsvernområdet. Forvaltningsmyndigheten har en restriktiv praksis med å tillate nye dreneringstiltak i plante- og fuglefredningsområder.
- Dreneringstiltak gjennom sanddynene for eksempel for å fjerne vann om våren, krever tillatelse. Tillatelse kan påregnes av landbrukshensyn dersom verneverdier ikke skades nevneverdig.

5.4.7. Steingjerder og flytting av stein

Bestemmelser

Listastrendene landskapsvernområde

Det er ikke tillatt å fjerne steingjerder.¹

Det er likevel tillatt å fjerne steingjerder som ikke er kulturminner og som i tillegg ikke ligger i eiendomsgrenser, mot strand, langs vei eller i grensen for verneområdet.²

Det er også tillatt å anlegge le (åpning) i steingjerder når dette er nødvendig for driften av landbrukseiendommen.³

I et område på Jølle (forvaltningszone 13) må steingjerder, rydningsrøysler og steinsatte diker ikke fjernes, tildekkes eller på annen måte ødelegges.⁴

Spesifiserte plante- og fuglefredningsområder

Fuglevika og Nordhasselvika ffo, Steinodden pffo, Stave pfo:

Vernebestemmelsene er ikke til hinder for fjerning av steingjerder som ikke ligger i bruksgrenser, mot strand, vei eller i grensen for verneområdet.⁵

Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo, Steinodden pffo og Stave pfo:

Vernebestemmelsene er ikke til hinder for anleggning av le (åpning) i steingjerder når dette er nødvendig for driften av landbrukseiendommen.⁶

1. Listastrendene Ivo, IV.1.
2. Listastrendene Ivo, V.9.
3. Listastrendene Ivo, V.10.
4. Listastrendene Ivo, VI.1.
5. Fuglevika ffo: V.7, Nordhasselvika ffo, Steinodden ffo: V.9, Stave pfo: V.4
6. Havika ffo: V.7, Fuglevika ffo: V.8, Nordhasselvika ffo og Steinodden pffo: V.10, Stave pfo: V.5.

Skjønnsforutsetninger / avtaler

- I landskapsvern- og fuglefredningsområdene er det tillatt med en forsiktig flytting av stein når dette er nødvendig for å lette fremkommeligheten for traktor i beitene. Fortrinnsvis skal steinen skyves til side. Det skal ikke nyttes sprengstoff.

Retningslinjer

- Steingjerdene er en viktig del av kulturlandskapet og bør så langt det lar seg gjøre bevares.
- For deponering av stein fra steingjerder vises til retningslinjer for deponering av dyrkingsstein i kapittel 5.4.8.

5.4.8. Deponering av dyrkingsstein

Bestemmelser

Listastrendene landskapsvernområde

Alle inngrep som vesentlig kan endre eller innvirke på landskapets art eller karakter er forbudt, herunder (...) uttak eller utfylling av masse på land og i sjø (...).¹

Områder med fugle- og eller plantelivsfredning

(Havika, Fuglevika, Nordhasselvika, Steinodden og Stave):

Det må ikke iverksettes tiltak som kan endre de naturgitte produksjonsforhold eller forringe fuglenes (og plantenes) livsmiljø, som f.eks. (...), uttak eller oppfylling av masse.²

Listastrendene landskapsvernområde og spesifiserte plante- og fuglefredningsområder

Listastrendene lvo:

Det er tillatt å deponere dyrkingsstein i strandsonen på Kyleneberg i forvaltningszone 13.¹

Listastrendene lvo, Fuglevika og Nordhasselvika ffo, og Steinodden pffo:

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til deponering av dyrkingsstein på særskilt angitte deponeringssteder.³

1. Listastrendene lvo, IV.1,
2. Einarsneset og Kviljo pffo, Steinodden ffo, Stave pfo: IV.2, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.3
3. Listastrendene lvo: VII.6. Fuglevika ffo: VI.5, Nordhasselvika ffo, Steinodden pffo: VI.6.

Skjønnsforutsetninger / avtaler

Listastrendene landskapsvernområde

- Forvaltningszone 3 Haugestranda

- I tilfelle oppdyrking av felt på Østre Hauge (tillatt jf. verneforskriften) kan det påregnes dispensasjon til deponering av dyrkingsstein (som ikke er sprengt) i rullesteinstranda ved Vestre Spanien.

Listastrendene landskapsvernområde

- Forvaltningszone 13 Vest-Lista

- For gården Stave kan stein deponeres i Trihaugvika i forlengelsen av veien som går ned til stranda. For gården Vere kan stein deponeres på fellesstranda rett nordøst for Stavstø. Steinfyllinga skal ikke være høyere enn moloen og ikke gå lengre ut enn til den ytterste steinen.

Fuglevika fuglefredningsområde

- Det vil bli gitt tillatelse til å deponere dyrkingsstein i nordre deler av Fuglevika. Steinen kan komme til nytte som plastring av strandsonene for å hindre ytterligere erosjon av området. Deponering avhenger av grunneiers samtykke.

Nordhasselvika fuglefredningsområde

- Statsforvalteren vil anvisse deponeringsplass for dyrkingsstein etter behov.

Retningslinjer

- Dispensasjon for deponering av dyrkingsstein kan påregnes i spesielle tilfeller der deponering vil være gunstig for landskapstilpasning eller ved utbedring/etablering av erosjonsvern mot sjøen.
- Tilførsel av masser til havner og moloer i verneområdet skal avklares med forvaltningsmyndigheten.
- Utfylling i sjø krever tillatelser etter **mudre- og dumpeforskriften** og **havne- og farvannsloven**.
- Deponering av dyrkingsstein/overskuddsstein må avklares med kommunen/enhet for landbruk i forbindelse med **Forskrift om produksjonstilskudd** og **Forskrift om nydyrking**.

5.4.9. Taresanking og fiske

Bestemmelser

Alle verneområdene

Utøvelse av etablerte rettigheter i strandområdene, for eksempel fiske og sanking og opplag av tare til eget bruk på det enkelte gårdsbruk, er tillatt.¹

Statsforvalteren kan i spesifiserte verneområder gi tillatelse til kommersiell tarehøsting innenfor begrensede områder, etter nærmere vilkår.²

1. Listastrendene lvo, Steinodden pffo: V.5, Einarsneset pffo, Kviljo pffo, Fuglevika ffo: V.4, Havika ffo: V.3, Nordhasselvika ffo: V.5, Steinodden pffo: V.6, Stave pfo: V.1
2. Einarsneset pffo: VI.6, Havika ffo, Kviljo pffo: VI.7, Fuglevika ffo, Nordhasselvika ffo, Steinodden pffo: VI.8

Retningslinjer

- Tillatelse til høsting av tare for industrielle formål kan ikke påregnes. En eventuell konsekvensanalyse skal bekostes av næringsutøver.
- Nødvendig motorferdsel for sanking av tare til egen gårdsdrift er tillatt.

5.4.10. Uttak av sand og grus

Bestemmelser

Listastrendene landskapsvernområde

Alle inngrep som vesentlig kan endre eller innvirke på landskapets art eller karakter er forbudt, herunder (...) uttak eller utfylling av masse på land og i sjø (...).¹

Områder med fugle- og eller plantelivsfredning

(Havika, Fuglevika, Nordhasselvika, Steinodden og Stave):

Det må ikke iverksettes tiltak som kan endre de naturgitte produksjonsforhold eller forringe fuglenes (og plantenes) livsmiljø, som f.eks. (...), uttak eller oppfylling av masse.²

Listastrendene landskapsvernområde og spesifiserte plante- og fuglefredningsområder

Rettighetshavere har likevel anledning til uttak av masse til eget bruk på det enkelte gårdsbruk på følgende steder:

Listastrendene landskapsvernområde:

Uttak av grus i strandkanten i Østhasselstranda (forvaltningssone 6) og i strandsonen på Tjørveneset (forvaltningssone 10) som vist på vernekart nr. 4 og 6.³

Nordhasselvika fuglefredningsområde:

Uttak av grus på Midthassel (Steinsvika) i de blottlagte gruspartiene som vist på vernekart nr. 5.³

Statsforvalteren kan i enkelte områder gi tillatelse til uttak av masse så lenge landskapets karakter ikke endres vesentlig.⁴

1. Listastrendene lvo, kap IV.1
2. Einarsneset og Kviljo pffo, Steinodden ffo, Stave pfo: IV.2, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.3
3. Listastrendene lvo: VI.8
4. Nordhasselvika ffo: V.13
5. Listastrendene lvo: VII.4, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo, Kviljo og Steinodden pffo:

Skjønnsforutsetninger

For alle fuglefredningsområdene:

- Uttak av sand til husbehov på den vegetasjonsløse strand flaten er generelt tillatt for rettighetshavere (og ikke bare i punktene som er avmerket i kart, jf. figur 8 i kapittel 5.1.3). Uttaket må ikke komme nærmere enn 10 meter fra vegetasjonsbeltet i sanddynene. For å unngå erosjon og sandflukt er det ønskelig at sanden tas så langt fra sanddynene som mulig.

Fuglevika fuglefredningsområde:

- Uttak av masse i aurstykket i Fuglevika, samt sand som legges opp av sjøen i det nordlige fellesstykket, og grus i det sørlige fellesstykket i Fuglevika, er tillatt.

Kviljo plante- og fuglefredningsområde:

- Uttak av sand og stein i fellesområdet på stranda, jf. rettigheter anvist i utskiftningsforretningen fra 1924 for Nesheim, er tillatt.

Nordhasselvika fuglefredningsområde:

- Uttak av sand, grus og stein for rettighetshavere i fellesmarka for Midthasselgården (der hvor massene kommer inn fra havet) og i Sævika og på Bausjesanden for rettighetshavere på Tjørve, er tillatt. Videre kan det tas ut sand i fellesskapet i stranda for Nordhasselgårdene.

Steinodden fuglefredningsområde:

- Staten har ervervet stein- og grusforekomster for uttak til gårdsbehov for gårdene Vågsvoll og Borhaug. Utenom disse massetakene er det ikke tillatt å ta ut masse. I Rettsbok for Lyngdal herredsrett datert 16. august 1991 gis beskrivelse av massetakene og skjønnsforutsetningene knyttet til disse.

Retningslinjer

- Uttak som vil medføre vesentlig terrenginngrep, uttak som gjelder mer enn eget gårdsbehov og uttak i områder som ikke er opplistet, vil være søknadspliktige etter verneforskrift og eventuelt etter plan- og bygningsloven.
- Rettighetshavere kan påregne dispensasjon til uttak av mindre mengder med masse innenfor rammen av at landskapet ikke påvirkes nevneverdig og at uttaket ikke kan skade truet eller sårbar vegetasjon.
- Uttak av sand og grus krever også tillatelse etter havne- og farvannsloven. Uttak av sand og grus ved de statlige fiskerihavnene Haugestrand, Østhasselstrand, Verevågen, Stavstø, og Snekkestø skal behandles av Kystverket Sørøst.

5.4.11. Leplanting, skjøtsel av leplantefelt

Bestemmelser

Listastrendene landskapsvernområde og spesifiserte plante- og fuglefredningsområder

Skogdrift i leplantefeltene etter gjeldende avtaler og etter lov om skogbruk og skogvern er tillatt. Lebeltene skal skjøttes som verneskog med en gradvis foryngelse.¹

1. Listastrendene lvo, Einarsneset pffo og Steinodden pffo, Nordhasselvika ffo: V.3, Kviljo pffo: V.2.

Skjønnsforutsetninger / avtaler

Fuglefredningsområdene:

- Fredningsbestemmelsenes regler om leplantefeltene gjelder også for leplantefelt i fuglefredningsområdene, plantet på privat initiativ.
- Forvaltningsmyndigheten vil ikke motsette seg at småfe og storfe kan slippes i leplantefeltene.

Nordhasselvika fuglefredningsområde:

- Sitkafelt på gnr/bnr 33/1 (takst 302) kan fjernes og jorda tilbakeføres til dyrka mark.

Utdyping av forskriften

I henhold til skogbruksloven § 12 anses skog som verneskog når den tjener til vern for annen skog eller gir vern mot naturskader. Det samme gjelder områder opp mot fjellet eller ut mot havet der skogen er sårbar og kan bli ødelagt ved feil skogbehandling. For verneskog skal det foreligge en egen forskrift som fastsetter grenser for verneskogen og gir regler for forvaltning av skogen. Lebeltene i verneområdene er derfor ikke verneskog etter skogbruksloven § 12, men de skal skjøttes som verneskog med en gradvis foryngelse.

Det er et mål å fjerne lebelter med uønskede arter som sitkagran, berg- og buskfuru, se kapittel 5.1.4. Lebeltene bryter den naturlige dynamikken i sanddynelandskapet og er også kommet inn som et fremmedelement langs Listastrendene. Forvaltningsmyndigheten åpner derfor opp for at leplanteskog med andre arter enn sitkagran, berg- og buskfuru kan fjernes i sin helhet.

Retningslinjer

- Vernebestemmelsene er ikke til hinder for tynning og avvirkning av leplantefelt.
- Ved hogst av større felt skal det foreligge en plan for opprydding og etterbruk av arealet.
- Ved tynning og avvirkning skal det tas hensyn til allmenn ferdsel, jf. skogbruksloven § 8.
- Etterbruk av arealer etter avvirkning i form av utmarksbeite vil være tillatt og ønskelig. Annen bruk av arealene, tilsådd beite eller fulldyrking av areal, vil kreve dispensasjon fra vernebestemmelsene.
- Det er tillatt å fjerne oppslag av trær og busker som har spredd seg fra leplantefelt.
- Uttransport av trevirke bør skje på frossen mark for å unngå omfattende kjøreskader på vegetasjon. For å hindre unødig forstyrrelse av fuglelivet i hekketida skal hogst skje i perioden 31. juli-15. april.
- Ved hogst skal mest mulig av biomassen fjernes fra området. Forvaltningsmyndighet kan bidra til dekning av merkostnader som følge av ev. krav om hensynsfull drift og opprydding av hogstmateriell.
- Hvis hogst/tynning igangsettes av forvaltningsmyndigheten, skal grunneierne få tilbud om å utføre arbeidet mot en viss godtgjørelse pr. daa, før entreprenører kontaktes. Større oppdrag legges ut på anbud.
- I områder hvor leplanting har en viktig funksjon for jordbruket, må plassering og utforming sees i sammenheng med leplanting utenfor vernegrensen. I verneområdet skal det ikke tilplantes mer areal enn nødvendig for å ivareta lefunksjonen.
- Fremmede treslag og uønskede arter, jf. Norsk fremmedartsliste, skal ikke benyttes i leplantinger og vegetasjonsbelter dersom det finnes alternative arter. Bruk av ev. fremmede treslag skal håndteres i tråd med forskrift om fremmede organismer.

5.4.12. Motorisert ferdsel

Bestemmelser

Alle verneområdene

Motorisert ferdsel som er nødvendig i forbindelse med tillatt næringsdrift, er tillatt.¹

1. Listastrendene lvo: kap V.6, Einarsneset og Kviljo pffo og Fuglevika ffo: V.5, Havika ffo: V.4, Nordhasselvika ffo: V.6, Steinodden pffo: V.7, Stave pfo: V.2

Skjønnsforutsetninger / avtaler

Listastrendene landskapsvernområde - Forvaltningssone 4 Havika:

- Gårdene Åsen og Hananger har rettigheter på Havika som før staten ervervet området med hensyn til bruk av slipp og nødvendig motorferdsel i den forbindelse.

Retningslinjer

- Ved motorisert ferdsel skal en ferdes slik at plante- og dyreliv ikke unødig skades eller forringes.
- Med begrepet tillatt næringsdrift menes utøvelse av landbruk, jf. kapittel 5.4.1.
- Det kan påregnes tillatelse til motorisert transport for vedlikehold av båtstøer.

5.4.13. Bygg, anlegg og tekniske innretninger

Bestemmelser

Alle verneområdene

Det er forbud mot oppføring av bygninger, anlegg eller andre faste innretninger.¹

Vedlikehold og drift av eksisterende bygninger, veier og faste innretninger er tillatt.²

Statsforvalteren kan etter søknad gi tillatelse til framføring av luftledninger og jordkabler, bygging av veier eller anlegg, innretninger og bygninger som er nødvendige i forbindelse med landbruk eller fiske.³ I landskapsvernområdet er det et krav at tiltakene må kunne la seg tilpasse i landskapet.

Vedlikehold og bruk av eksisterende båtstøer kan fortsette. Det skal fortrinnsvis brukes stedegent steinmateriale.⁴

Statsforvalteren kan gi tillatelse til etablering av mindre båtstøer (steinbrygger) i noen av fredningsområdene.⁵

Listastrendene landskapsvernområde

I Østhasselstrand (forvaltningszone 6) er det i en definert sone fra moloen og nordover til og med gnr/bnr 28/19, tillatt med oppføring av boliger, uthus og naust i tilknytning til eksisterende bebyggelse. Eventuelle bygninger skal i samråd med forvaltningsmyndigheten tilpasses landskapet og eksisterende bebyggelse i form, farge etc.⁶

I samme område er det også anledning til opplegg av nye båtstøer (steinbrygger) for rettighetshavere.⁷

1. Listastrendene lvo: IV.1, Einarsneset, Kviljo og Steinodden pffo og Stave pfo: IV.2, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.3
2. Alle verneområder: V.1
3. Listastrendene lvo: IIV.2, Einarsneset og Kviljo pffo, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo, Steinodden pffo: VI.2, Stave pfo: VI
4. Listastrendene lvo, Nordhasselvika ffo: V.5, Fuglevika ffo: V.4
5. Kviljo pffo: VI.9, Nordhasselvika ffo: VI.10
6. Listastrendene lvo: VI.7
7. Listastrendene lvo: VI.6

Skjønnsforutsetninger / avtaler

Drift, vedlikehold og fornying av anlegg innenfor eksisterende bygg knyttet til Kystverket og Forsvaret er tillatt så lenge tiltaket ikke kommer i konflikt med verneverdiene.

Listastrendene landskapsvernområde

- Forvaltningszone 3 Haugestranda:

- Veier til strendene som er nevnt i utskiftningsforretningen kan opprettholdes og brukes til tillatt næringsdrift.

Listastrendene landskapsvernområde

- Forvaltningszone 13 Vest-Lista:

- Vernebestemmelsene er ikke til hinder for oppføring av sjøbod, for de av partene som etter utskiftningen for området Stave fra 1911, hadde en slik rettighet i fellesstykket, og som ved vernevedtak ikke hadde benyttet seg av retten. Bygningene må oppføres i forlengelsen av allerede eksisterende sjøbod-rekke og skal i samråd med forvaltningsmyndigheten tilpasses landskapet og eksisterende bebyggelse i materialvalg, form og farge.

Einarsneset plante- og fuglefredningsområde:

- Vernebestemmelsene er ikke til hinder for vedlikehold av Alcoas utslipprør på Husebysanden og nødvendig kjøring i den forbindelse.

Kviljo plante- og fuglefredningsområde:

- Veier til strendene som er nevnt i utskiftningsforretningen kan opprettholdes og brukes til tillatt næringsdrift.
- I jordskiftet fra 1994 er det lagt til grunn at et gammelt kjørespor (vei nr. 39 i rettsboka) kan opprustes og vedlikeholdes i så god stand at det er mulig å kjøre med traktor med tilhenger.

Fuglevika fuglefredningsområde:

- Det vil bli gitt tillatelse til rettighetshavere til å opparbeide støer. Stedegent materiale (overskuddsstein fra jordbruket som ikke er sprengt) må benyttes. Det er ikke anledning til å sementere bunnen i støene.
- Det vil bli gitt tillatelse til en forlengelse av sommerfjøs på gnr/bnr 28/10 (takst nr. 207C).

Nordhasselvika fuglefredningsområde:

- Fire spesifiserte tareveier kan opparbeides som enkle traktorveier. Samtidig vil forvaltningsmyndigheten kunne stenge av de to veiene som i dag går ned til Bausjesanden.
- Oppsetting av leskur for beitedyr i takstnummer 322 og 322A-E vil kunne tillates etter søknad.
- Nordhassel- og Midthasselgårdenes rettigheter til støer og garntørk på Lille-Rauna opprettholdes etter fredningen. Det kan ikke påregnes tillatelse til å sette opp båthus og grave nye båtstøer i Steinsvika.
- Vedlikehold og drift av gårdsveier, jf. rettsprotokoll fra Lista jordskifterett desember 1988.

Steinodden plante- og fuglefredningsområde :

- Det kan påregnes å bli gitt tillatelse til gjenreising av en del av de sammenraste sommerfjøsene i området.
- Det kan påregnes tillatelse til å sette opp et leskur i tilknytning til leplanteskogen på Vågsvoll.

Retningslinjer for oppføring og vedlikehold av bygninger og anlegg

- Det kan ikke påregnes tillatelse til oppføring av nye bygninger til privat formål.
- Det kan gis dispensasjon til oppføring av bygninger og anlegg som er nødvendige av hensyn til landbruk, fiske og virksomhet knyttet til viktig nasjonal infrastruktur (Forsvaret, telenettet, Kystverket). Søknad om slike tiltak skal behandles etter plan- og bygningsloven og må eventuelt samordnes med landbruksmyndigheten.
- Bygninger som går tapt ved brann eller naturskade vil normalt tillates gjenoppført på samme sted og i samme størrelse. Det må søkes om dispensasjon fra byggeforbudet i verneforskrift.
- Oppføring av nye sjøboder i Østhasselstrand krever dispensasjon fra plan- og bygningslovens byggeforbud i 100-metersbeltet langs sjøen. I dette tilfellet har plan- og bygningsloven strengere bestemmelser enn verneforskriften. Forvaltningsmyndigheten skal påse at utforming er tilpasset landskapet og eksisterende bebyggelse.

Er utforming av sjøboden innenfor følgende rammer er å anse som i tråd med forskrift:

- Bygget skal være i en etasje.
- Taket skal være saltak med vinkel tilpasset eksisterende bygningsmiljø.
- Vegger skal være av stein, betong forblendet med stein eller trekledning med farge tilpasset bygningsmiljøet.
- Vinduer skal være av begrenset antall og størrelse.
- Bygget skal framstå som naust med bred todelt dør i front ut mot sjøen.

- Omdisponering av sjøboder til hytter/fritidsboliger behandles etter plan- og bygningsloven og ikke etter verneforskriften.
- Med vedlikehold menes tiltak for å opprettholde dagens tilstand, utseende og funksjon.
- Fysiske tiltak på bygninger som er registrerte kulturminner krever tillatelse fra både fylkeskommune og Statsforvalteren.

Retningslinjer for drift og vedlikehold brygger, båtstøer, havner og moloer

- Med vedlikehold menes tiltak for å hindre at anlegget forfaller. Endring i størrelse og form på brygger, båtstøer og moloer er ikke tillatt.
- Det kan påregnes tillatelse til motorisert ferdsel for slikt vedlikehold. Tillatelse kan gis for flere år.
- Reparasjon etter stormskader og opprydding i tilknytta areal krever eventuelt dispensasjon fra motorferdselloven og forurensningsloven. For større anlegg skal tiltaket skje etter nærmere avklaring med forvaltningsmyndighet.
- Til vedlikehold av båtstøer skal det fortrinnsvis benyttes stedegent materiale. Med stedegent materiale menes også overskuddsstein (ikke sprengt) fra jordbruket.
- Dispensasjon for utlegging av flytebrygger kan normalt ikke påregnes.
- Opparbeiding og utbedring av havn/molo eller tilkomstveier og parkering er søknadspliktig. Tillatelse til utbedring (endring av form/størrelse/kapasitet) av moloanlegg kan ikke påregnes.
- Østhassel havn er fredet av Riksantikvaren og tiltak her krever tillatelse etter verneforskrift og kulturminneloven.
- Mudring ved eksisterende brygger anses som vedlikehold og er tillatt. Tiltaket krever imidlertid tillatelse etter *mudre- og dumpeforskriften og havne- og farvannsloven*.

Retningslinjer for drift og vedlikehold av veier

- Med vedlikehold menes tiltak for å opprettholde dagens standard, utseende eller kapasitet.
- Med opprustning menes økt veibredde eller asfaltering. Forvaltningsmyndigheten vil normalt gi dispensasjon til nødvendig utbedring av veier tilknyttet landbruk, fiske og viktig nasjonal infrastruktur (Forsvaret, telenettet, Kystverket).
- Dispensasjon til anlegg av ny vei kan ikke påregnes.

På tur til Varnes fyr. Foto: Elisabeth Kaddan

Listastrendene er et svært viktig regionalt friluftsområde. Den unike kystnaturen og det historiske landskapet byr på store opplevelser året rundt.

6 FERDSEL OG FRILUFTSLIV

6.1. Status

I Regional plan for idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet (2014-2020) er Listastrendene markert som et svært viktig regionalt friluftsområde. Listastrendene ligger ca. 95 km fra Kristiansand og er lett tilgjengelig for store deler av Vest-Agders befolkning. I tillegg er avstanden til Stavangerregionen betydelig nedkortet de siste årene, noe som gjør Listerregionen til et populært reisemål og feriested også for rogalendinger. De siste årene har eksempelvis Lista fyr hatt mellom 30 000-40 000 årlig besøkende og antallet er i økning.

Verneområdet omfatter flere offentlig sikrede friluftsområder og deler av verneområdet inngår i Skjærgårdsparken Lister. Kommunens arbeid med å få på plass en sammenhengende kyststi langs den 40 km lange strekningen fra Varnes til Skjoldnes har bidratt til å gjøre området mer attraktivt for turgåere. Det gjelder for øvrig alle tilretteleggingstiltak som er gjort og særlig i tilknytning til de offentlige friluftsområdene.

Friluftsliv er ikke en del av verneformålet, men allmennhetens bruk reguleres eksempelvis gjennom bestemmelser om bygging, etablering og drift av fysiske anlegg, motorferdsel, parkering og ulike ferdselsformer. Økt bruk av verneområdene gir behov for å regulere eller unngå aktiviteter som medfører vesentlig slitasje på vegetasjon eller forstyrrer dyre- og fuglelivet i vesentlig grad. Friluftsløven regulerer ferdsel i innmark og utmark og gjelder også langs Listastrendene. Allemannsretten sikrer den frie ferdsel i utmark, men innebærer også plikter for den som ferdes langs strendene; både i forhold til sårbare

naturverdier, landbruks- og grunneierinteresser og andre besøkende.

6.1.1. Generell ferdsel langs Listastrendene

Det er lange tradisjoner for bruk av området til turgåing, fiske, bading og rekreasjon. Både fastboende og tilreisende ferdes langs strendene hele året. Listalandet er et attraktivt turmål for mange båtfolk, men har på grunn av sin beliggenhet ut mot storhavet noe mindre småbåttrafikk enn skjærgården i tilgrensende kommuner. Borshavn gjestehavn ligger midt i området og Skjærgårdsparken Lister byr på mange fine anlegg for båtfolket, både på fastlandet og øyene. Andre viktige fritidsaktiviteter for brukerne av skjærgården er kajakk- og kano-padling samt sportsfiske. Det er betydelig mindre jakt på fugl langs Listastrendene sammenlignet med før vernetidspunktet. Årsaken til nedgangen er trolig en kombinasjon av jaktforbudet i de seks fuglefredningsområdene, mer allmenn ferdsel og endrede jaktvaner. Det har vært spørsmål om å åpne opp for allmenn jakt på øya Hummardus utenfor Einarsneset, men så langt har ikke Farsund kommune ønsket dette. Fra 2. oktober er det perioder med mye jakt på Rauna utenfor Nesheim- og Kviljosanden.

Havika en fin sommerdag. Foto: Ecofact

Den nye fuglebua ved Lista fyr ligger like ved verneområdet og er fint tilpasset landskapet rundt. Foto: Elisabeth Kaddan

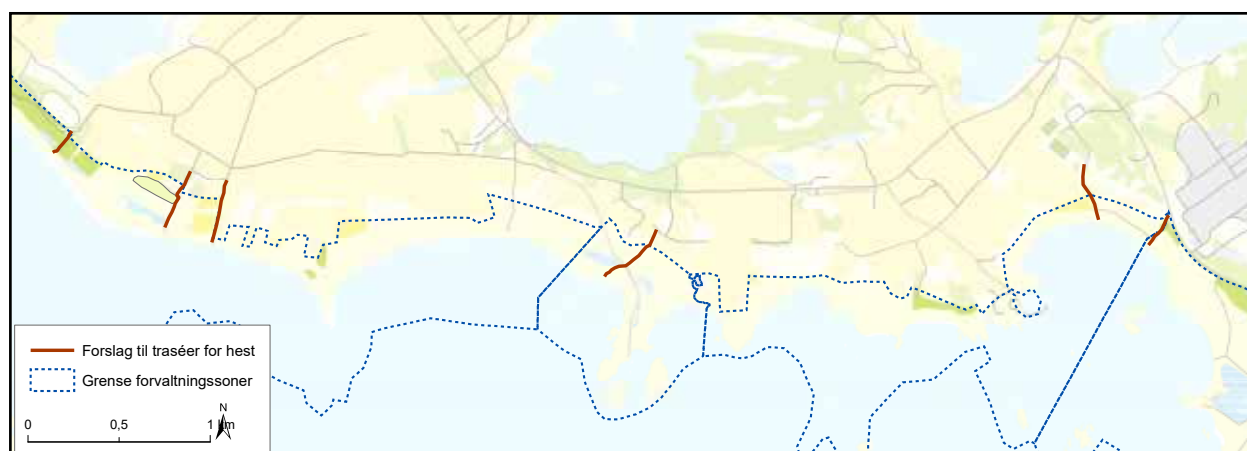
6.1.2. Riding

Riding er en populær aktivitet langs Listastrendene. Ferdsl med hest reguleres etter frilufsloven og verneforskriftene. Ferdsl med hest kan lett føre til skadelig slitasje i sanddynene og på arter som er sårbare for tråkk. I fuglefredningsområdene vil omfattende bruk av hest utgjøre unødvendig forstyrrelse i trekk- og vinterperioden. Ifølge vernebestemmelsene kan forvaltningsmyndigheten godkjenne traseer gjennom sanddynene for å komme ut på strandflaten. Forvaltningsplanen angir flere ridetraseer på eksisterende veier/stier gjennom sanddynene og ut til strandflaten, se figur 9. Tilkomststraseene til strandflaten er i de fleste tilfellene private, bortsett fra i Havika og østligste trase på Husebysanden.

6.1.3. Fuglekikking

Listastrendene er et eldorado for ornitologer og andre fugleinteresserte. Spesielt under vår- og høsttrekket kan en oppleve stor artsvariasjon. Lista fungerer som første ankomststed om våren og siste rasteplass på høsten for mange arter. Et stort antall fugleregistreringer i disse periodene vitner også om godt besøk av ornitologer.

Fugleobservatoriet eller «sjøfuglbua» ved Lista fyr ble åpnet i 2013 og står ved inngangsporten til Norges viktigste trekkroute for sjø- og vannfugl. Bygget er plassert utenfor verneområdet, men er viktig i formidlingen av det rike fuglelivet i verneområdet. Bygget er spesialdesignet for å kunne følge sjøfugltrekket med kikkert og fotoutstyr i ekstremvær og det er lagt vekt på universell utforming. Sjøfuglbua var del av prosjektet Sørnorsk kystnatur og styrker kompetansen på fugleobservasjon.

Figur 9. Traseer for ferdsl med hest (riding og kløv). Skilting av traseene krever tillatelse fra grunneier.

Lista fuglestasjon holder til ved Lista fyr. Den drives av Norsk Ornitologisk Forening som hovedforeningens nasjonale fuglestasjon. Stasjonens hovedbygning har kontor og overnattingsmulighet for frivillige. Stasjonen disponerer også et ringmerkingsrom og et utstillingsrom i et av de tidligere uthusene på fyret. Stasjonen utfører standardisert ringmerking av fugl i trekksesongen bl.a. ved bruk av nett. Merkingen har mottatt støtte fra Miljødirektoratet siden 2005, og det rapporteres årlig til direktoratets miljøovervåkingsprogram. Fuglestasjonen er Besøksenter våtmarks viktigste samarbeidspart i publikumsaktiviteter, skolebesøk mv.

6.1.4. Vind- og brettspport

Listastrendene er sammen med Jærstrendene områder med særlig gode bølge- og vindforhold. Vinden kombinert med de lett tilgjengelige sandstrendene gjør Lista til et attraktivt område for ulike vind- og brettspportaktiviteter som brettseiling, kiting og bølgesurfing. Interessen for vind- og brettspportaktiviteter er voksende og Lista Bølgerytterforening har et aktivt miljø med mange medlemmer. Husebysanden brukes som opplæringsområde for barn og unge. Mye av aktiviteten knyttet til brettseiling foregår ved Borhaug og Østhasselneset. I tillegg er det en del aktivitet på begge sider av Kviljodden; både på Kviljosanden og Hanangersanden.

Sjøarealene i fuglefredningsområdene er viktige som raste- og beiteområder for trekkende og overvintrende sjøfugl. I sårbare perioder kan forstyrrelse av beitende og rastende fugl være svært kritisk og i ytterste konsekvens ha betydning for overlevelsen. Vind- og brettspportaktiviteter kan dermed komme i

konflikt med verneformålet i områder med fuglefredning. Ut fra den kunnskapen man har hatt om vind- og brettspportaktivitet i disse områdene, har aktiviteten vært vurdert å være forstyrrende for fuglelivet og fuglenes livsmiljø i fuglefredningsområdene langs Listastrendene. Det har derfor vært lagt til grunn et totalforbud mot vind- og brettspportaktivitet i disse områdene.

Klima- og miljødepartementet har oppfordret dengang Fylkesmannen i Vest-Agder, nå Statsforvalteren i Agder til å øke kunnskapen om temaet. I 2012 ble det bevilget midler til et felles prosjekt for Rogaland og Vest-Agder. Norsk institutt for naturforskning (NINA) utarbeidet da et litteraturstudium med utgangspunkt i eksisterende kunnskap om effekter av forstyrrelser på fugl. Litteraturstudiet bekreftet at det er mangel på relevant kunnskap i forhold til brettspportaktivitet og forstyrrelseseffekten på fugl. Vinteren 2012/13 ble det derfor startet opp et forprosjekt med metodeutvikling som hovedformål. Dette prosjektet ble fulgt opp i en GIS-analyse med mål om å avdekke reelle konfliktområder mellom fugl og ulike brukerinteresser. Tilsvarende konfliktanalyser ble gjennomført på Jærstrendene i 2016. Disse hadde i stor grad sammenfallende resultat og konklusjon som feltarbeidet og GIS-analysene fra Lista.

Som bakgrunn for GIS-analysen ble det gjennomført feltundersøkelser og hentet inn relevant informasjon fra brukergrupper. I tillegg ble tilgjengelig informasjon om utvalgte fuglegruppers bruk av Listastrendene digitalisert og tilpasset. Gjennom feltundersøkelsene ble det avdekket noen omtrentlige avstander knyttet til forstyrrelser fra forskjellige aktiviteter. Informasjonen dannet så grunnlaget for en konfliktanalyse gjennomført i GIS-verktøy.

Brettseiling ved Grettstø. Foto: Pål Klevan

Resultater fra GIS-analysen og feltarbeidet på Lista styrker antakelsen om at det er en differensiert grad av forstyrrelse fra ulike aktiviteter. Kiting forstyrrer fuglelivet på langt større avstand enn andre aktiviteter som foregår langs stranden. Også brettseiling forstyrrer fugl fra relativt lang avstand. Graden av forstyrrelse påvirkes også av faktorer som antall aktører, vind- og lysforhold, tid på året, artens toleranse/respons og samlet belastning. Kunnskapsgrunnlaget er ennå mangelfullt i forhold til flere av disse faktorene.

Sammenstilling av data for fuglers bruk av Listastrendene styrker kunnskapen om at fuglefredningsområdene utgjør en avgjørende del av mange fuglearters livsmiljø. Enkelte arter er også i større grad knyttet til fuglefredningsområdene enn andre, og for disse artene vil det være få områder utenfor verneområdene de kan flytte til ved forstyrrelser. Rapportene fra prosjektet er tilgjengelige på Statsforvalterens nettside: <https://www.Statsforvalteren.no/agder/Miljo-og-klima/Verneomrader/Lista---internasjonale-verneomrader/>

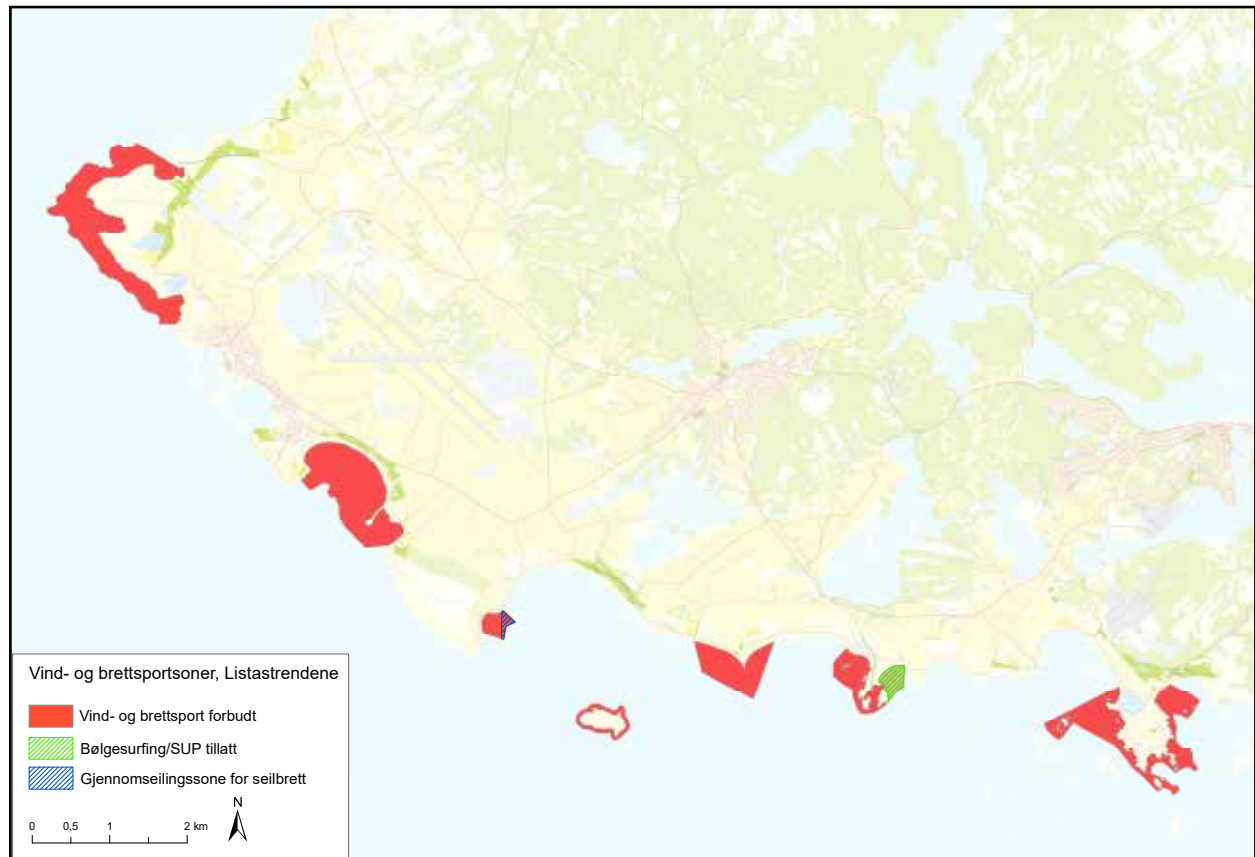
Endringer i forvaltningen av områdene

Fuglefredningsområdenes viktige funksjon for fugl sett i sammenheng med resultatene fra gjennomførte konfliktanalyser

tilsier at det ikke er rom for store endringer i forvaltningen av områdene. Vind- og brettspportaktiviteter er ikke spesifikt nevnt i verneforskriftene, og det er graden av forstyrrelse som avgjør om en aktivitet er tillatt eller ikke. Ut fra ny kunnskap legger Statsforvalteren opp til en mer differensiert forvaltning av kiting, brettseiling og bølgesurfing/SUP i områdene Fuglevika, Kviljo, og Havika. Ut fra dagens kunnskapsgrunnlag vurderer Statsforvalteren at utøvelse av disse aktivitetene kan skje i avgrensede områder innenfor fuglefredningsområdene uten at det vurderes å være unødig forstyrrende for fuglelivet. Dersom ny kunnskap viser at tilrettelegging for vind- og brettspportaktiviteter ikke fungerer etter intensjonen, vil Statsforvalteren gjøre en ny vurdering av utøvelse av disse aktivitetene innenfor fuglefredningsområdene.

Foreslått endring i restriksjonsnivå for brettseiling i Fuglevika fuglefredningsområde

Østhasselneset er et attraktivt område for vind- og brettspport. I dag foregår mye av ferdselen og utstyrstransporten knyttet til aktiviteten på landbruksvei/sti fra Østhasselstrand og videre langs strandkanten forbi Fuglevika og ut til neset. For å tilrettelegge noe for aktiviteten og redusere ferdsel langs land, åpnes det en trasé for gjennomseiling for brettseiling og bølgesur-

Figur 10. Verna sjøarealer langs Listastrendene hvor vind- og brettspportaktiviteter ikke er tillatt.

ving/SUP gjennom ytterste del av fuglefredningsområdet og ut til Østhasselneset, se figur 11. Traséen gjelder ikke for kiting. Statsforvalteren i Agder mener at en slik endring i restriksjonsnivået er forsvarlig. Endringen forutsetter at det gjennomføres tilrettelegging i området ved moloen. En slik tilrettelegging ved moloen vil også bidra til å begrense antall utseilingssteder. Moloen til Østhasselstrand statlige fiskerihavn er fredet etter kulturminneloven, og eventuelle tiltak forutsetter at det gis tilatelse og at tiltakene er klarert med grunneiere, Farsund kommune og Kystverket. Yttergrensen for restriksjonsområdet på land vil bli markert i terreng.

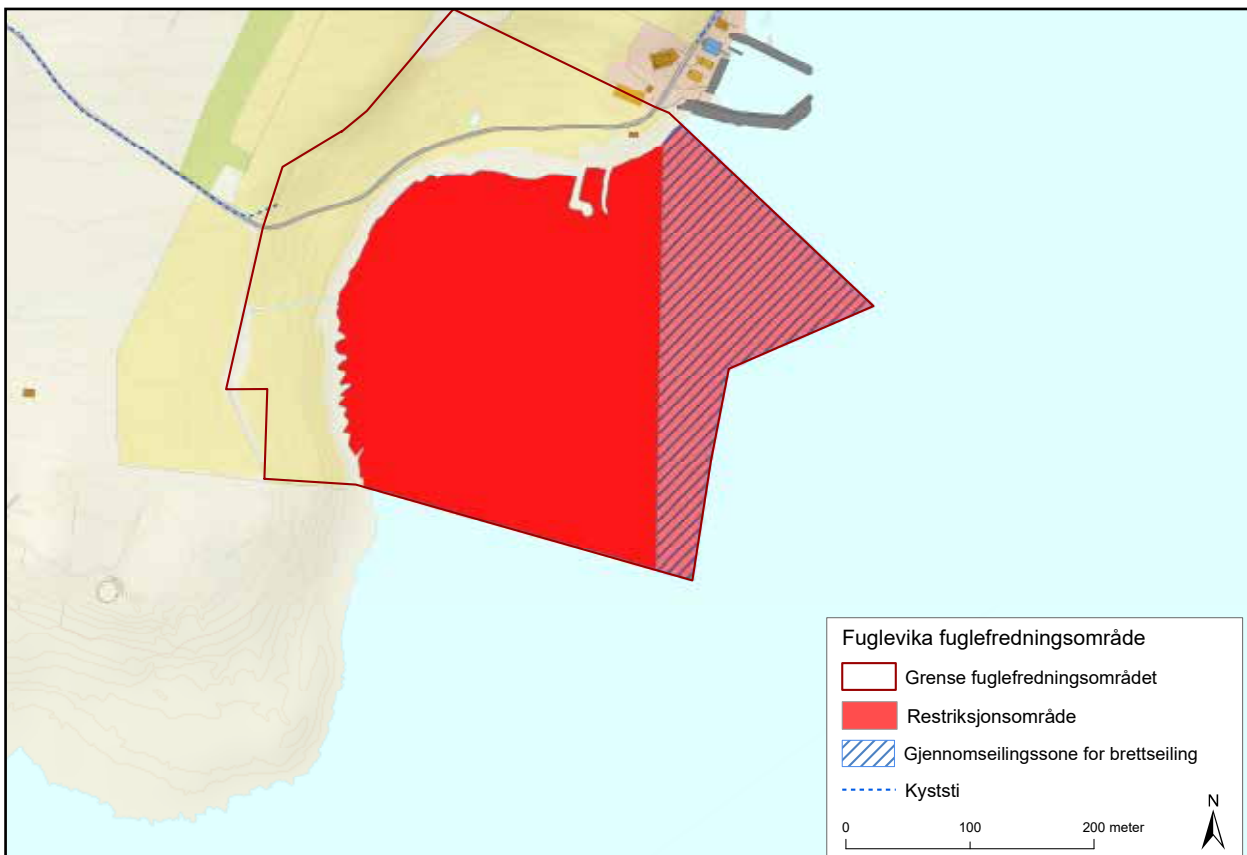
Endringer i restriksjonsnivå for brettseiling i Kviljo fuglefredningsområde

Tilkomsten til området skjer oftest fra Havika eller fra gårdsvei vest for Kviljo. Det er derfor naturlig at bruken av sjøområdene skjer i forlengelsen av denne veien. Gjennom en mindre justering av dagens restriksjonsgrense åpnes det opp for at det skal være lovlig å seile rett ut i sjøen fra enden av veien. Ettersom grensene for fuglefredningsområdet her er spesielt krevende å forholde seg til fra sjøsiden, settes det en ny restriksjonslinje for alle vind- og brettspportaktiviteter på ca. 250 meters avstand fra

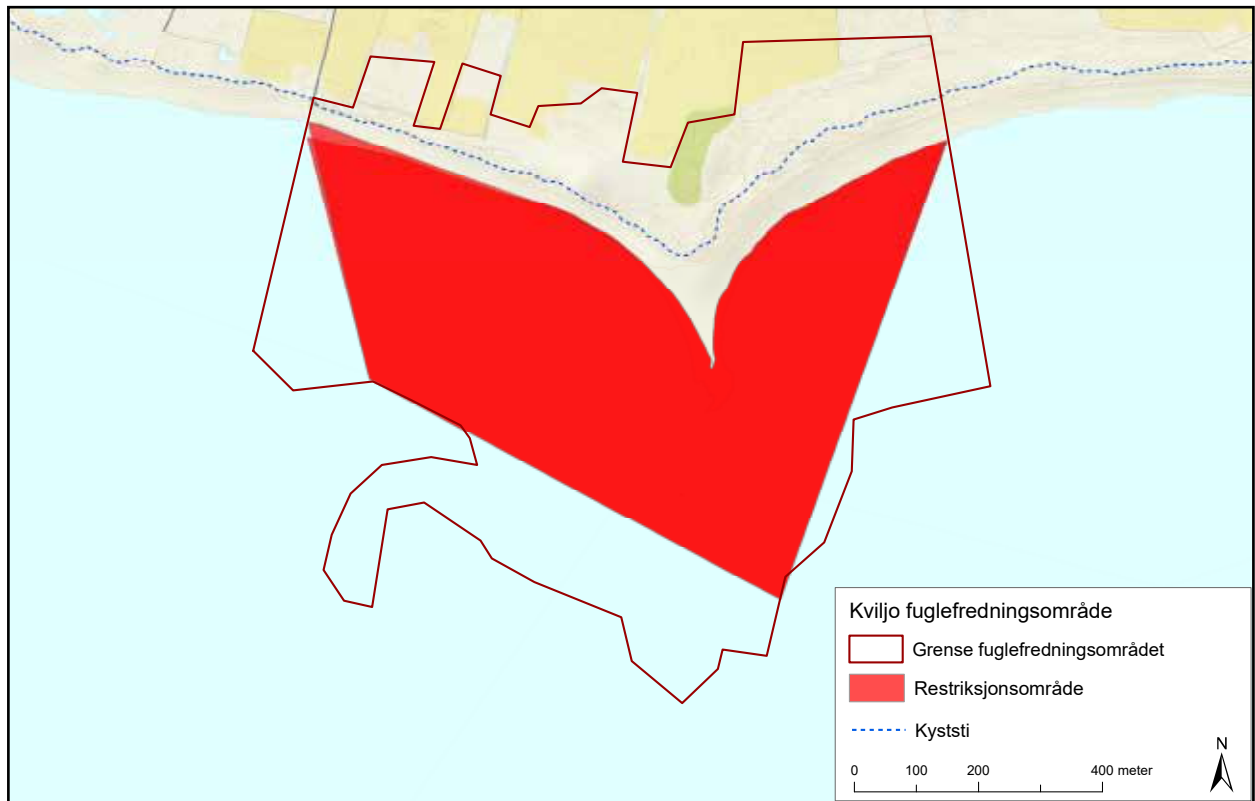
Kviljooden, se figur 12. Det vil si at alle aktiviteter kan foregå utenfor restriksjonssonen som er markert med rødt i kartet. Avstanden er begrunnet i GIS-analysen og feltundersøkelsene på Lista og Jæren. Statsforvalteren i Agder mener at en slik endring i restriksjonsnivået er forsvarlig. Yttergrensen for restriksjonsområdet på land vil bli markert i terreng.

Foreslått endring i restriksjonsnivå for brettseiling i Havika fuglefredningsområde

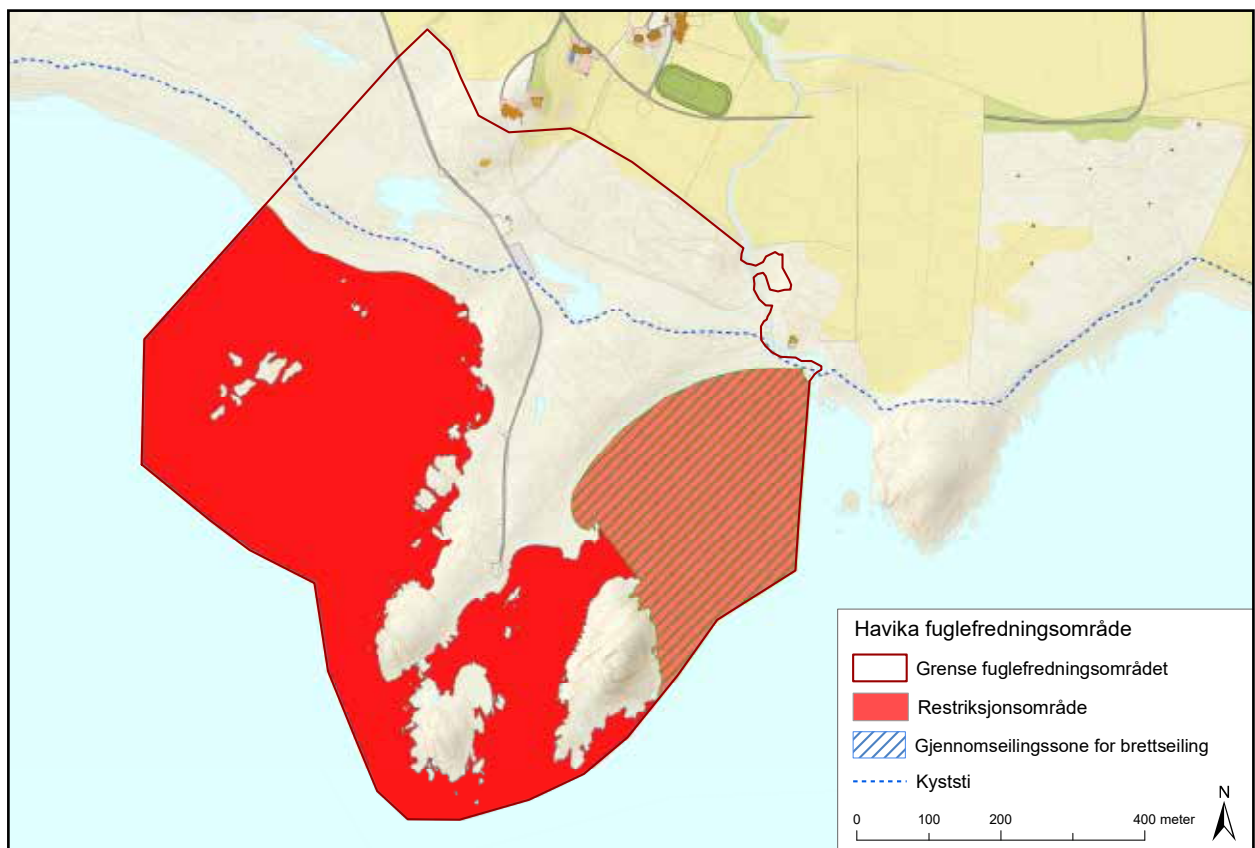
Havika er et attraktivt område for bølgesurfing. Den østligste delen av bukta omfattes av landskapsvern og her er det tillatt å surfe. Det åpnes i tillegg opp for bølgesurfing og SUP i hele Store Havika. Det vil si at det blir tillatt å bølgesurfe i området som er markert med skravur i kartet, jf. figur 13. Det åpnes ikke for brettseiling og kiting i Havika. Statsforvalteren i Agder mener at en slik endring i restriksjonsnivået er forsvarlig.

Figur 11. Restriksjonsområde og gjennomseilingszone for brettseiling i Fuglevika.

Figur 12. Restriksjonsområde for vind- og brettssportaktiviteter ved Kviljoødden.

Figur 13. Oversikt over restriksjonsområder for vind- og brettssport og tillatt område for bølgesurfing og SUP i Store Havika.

6.1.5. Sykling

I 2016 ble det generelt åpnet opp for sykling på eksisterende veier, stier og kjørespor i nasjonalparker og landskapsvernområder, jf. Meld. St. 18 (2015-2016) **Friluftsliv – Natur som kilde til helse og livskvalitet**. Sykling er ikke direkte regulert i verneforskriftene for Listastrendene, men kan reguleres i områder der det er fare for unødig forstyrrelse av fugleliv eller slitasje på plante- og vegetasjonsdekket.

Farsund kommune har i samarbeid med Statens vegvesen og Vest-Agder fylkeskommune startet et pilotprosjekt om å etablere en sykkelturvei kalt **Vita Velo – opplevelser på sykkel**. Målet er en sammenhengende kysttrute mellom Varnes og Lomsesanden. Den første delstrekningen Varnes-Lista fyr ble offisielt åpnet juni 2019. En kystsykkelrute vil gi de besøkende flotte natur- og kulturopplevelser på Lista. Sykkelruten vil hovedsakelig følge eksisterende veier og tilrettelagte stier utenfor verneområdet. Det er et overordnet mål å få mer av dagsbesøk med bil over på bruk av sykkel, og forvaltningsmyndigheten er positiv til kommunens ønske om bedre tilrettelegging for syklistene ved parkeringsplasser og gjennom skilting og merking.

6.1.6. Motorisert ferdsel på sjøen

Motorisert ferdsel på sjøen er i liten grad regulert i verneforskriftene. I fuglefredningsområdene kan slik aktivitet reguleres dersom det er fare for unødig forstyrrelse.

Vannscooterforskriften ble fra 18. mai 2017 opphevet. Det betyr at vannscootere kan brukes på lik linje med båter. Kommunene kan fortsatt ved behov fastsette lokale forskrifter om bruk av vannscooter.

Verneforskriftene ble laget på et tidspunkt hvor problemstillinger knyttet til vannscooter ikke var relevant. Ifølge verneforskriftene er all motorisert ferdsel til lands forbudt. Underforstått er det tillatt med motorisert ferdsel på sjøen. I fuglefredningsområdene er i tillegg bruk av modellbåter og modellfly forbudt. Intensjonen var at nødvendig kjøring med båt var tillatt, mens «ikke-nødvendige» aktiviteter ikke skal tillates med bakgrunn i hensynet til fugl. I fuglefredningsområdene er det forbud mot unødige forstyrrelser. Det vil si at bruk av vannskuter og andre fritidsfartøy på sjøen vil være forbudt i fuglefredningsområdene dersom aktiviteten anses som forstyrrende for fuglelivet.

6.1.7. Organisert friluftsliv

Organisert friluftsliv er i utgangspunktet en allemannsrett. Når mange ferdes sammen, øker imidlertid faren for at det kan oppstå ulempe for grunneier og skade på naturen. Fri-

luftsloven § 10 sier noe om rammene for organisert virksomhet. Blant annet må arrangør ha grunneiers samtykke hvis det skal settes opp sperringer, være større ansamlinger av folk ved eksempelvis start eller innkomst, eller hvis folkemengden kan medføre nevneverdig skade eller ulempe. Når det er fare for at arrangementet vil medføre skade eller ulempe for naturen, vil aktiviteten også omfattes av forbudet mot unødig forstyrrelse i fuglefredningsområdene.

Det foregår organisert friluftsliv på Listastrendene og enkelte av arrangementene har lang tradisjon. Terrengrøpet **Strandmila** ble eksempelvis arrangert for 23. år på rad i 2014. Det er Alcoa Lista som står bak arrangementet og Lista IL er teknisk arrangør. Løpet har start og mål ved Alcoa Miljøpark og løypetraséen er lagt til området Lomsesanden-Husebyparken. Fjorårets løp trakk 185 deltakere og løpet tiltrekker seg mange tilskuere. Det ble i 2014 gjennomført to distanseritt med hest på Listastrendene, hvorav ett var **norgesmesterskap i distanseritt**. Utgangspunktet var Nesheim travbane og løypetraséen berørte flere av verneområdene. Statsforvalteren ga dispensasjon fra vernebestemmelsene til gjennomføring av arrangementet.

Det er godt tilrettelagt for sykling langs Listastrendene. Her fra Bausje.

Foto: Elisabeth Kaddan

6.2. Tilrettelegging for allmennheten

Tilrettelegging i verneområdet skal balansere hensynet til de besøkende, til grunneierne og ikke minst til verneverdiene. Det er viktig at tilrettelegging ikke reduserer naturopplevelsen eller fører til konflikter mellom de ulike brukerinteressene. Farsund kommune har det daglige ansvaret for tilrettelegging for friluftsliv, men det er flere aktører som er involvert, [se kapittel 8.1](#).

Det er flere offentlig sikrede friluftsområder innenfor vernegrensen. Hovedtyngden av tilretteleggingstiltak i verneområdene er på opparbeidede arealer i disse friluftsområdene og ved andre naturlige inngangsporter til verneområdene. Dette

gjelder spesielt ved Einarsneset, Lomsesanden, Havika og Nordhasselstrand. I tillegg er det god tilrettelegging i området rundt Lista fyr, som ligger like utenfor verneområdet. Skjærgårdstjenesten har siden 2008 hatt ansvaret for de fleste tilretteleggingstiltak i de offentlig sikrede friluftsområdene.

Deler av verneområdet inngår i Skjærgårdsparken Lister (www.sorlandskysten.no) som ble offisielt åpnet i 2007. Forvaltningsplan for Skjærgårdsparken Lister ble i 2009 godkjent av Statsforvalteren i Vest-Agder og tiltakene i planen kan gjennomføres innenfor rammen av vernebestemmelsene.

Farsund kommune har i flere år arbeidet med å få en sammenhengende kyststi langs den 40 km lange strekningen fra Varnes til Skjoldnes (figur 14). Kyststien er forankret i *Kommunedelplan for idrett, friluftsliv og nærmiljøanlegg (2007-2010)* og beskrevet i *Forvaltningsplan for Skjærgårdsparken Lister*. Kyststien er markert på kartet for hver forvaltningszone i forvaltningsplanen del II. Lister Friluftsråd har i samarbeid med Farsund kommune skiltet hele strekningen og i tillegg blir det satt opp 14 informasjonstavler på parkeringsplasser langs stien. Utenom Lista fyr og langhuset i Østhasselstrand er det få steder langs kyststien hvor turgåere kan raste under tak og få ly for vær og vind. Kommunen og Lister friluftsråd arbeider derfor med prosjektet *Steinsvikabua: Møtepunkt på kyststien* for å etablere et turmål for vandrere langs kyststien. Steinsvikabua ligger like ved kyststien i Nordhasselvika fuglefredningsområde og målet er å tilrettelegge for besøkende på en måte som tar hensyn til fuglelivet og de øvrige verneverdiene. Det er også på gang arbeid med tilrettelegging av en enkel murbu på Varnes. Det foreligger avtaler for størstedelen av strekningen, men noen områder på strekningen er fremdeles uavklarte. Farsund kommune arbeider med å få på plass nødvendige avtaler med grunneiere og rettighetshavere.

Kyststien langs Listastrendene er godt merket. Foto: Elisabeth Kaddan

Parkering

Det er offentlige parkeringsplasser ved Einarsneset, Lomsesanden, Havika, Bausje (Nordhasselvika), Østhasselstrand og Lista fyr. Parkeringsplassen ved Snekkestø er utvidet. Det er behov for bedre parkeringsløsninger ved Varnes fort og noe utvidelse av parkeringsplass ved Lomsesanden/Einarsneset. Det er også behov for bedre parkeringsmuligheter ved Nesheimsanden/Kviljo. Dette må vurderes nærmere med hensyn til virkningen av økt ferdsel i området og samkjøres med kanalisierende informasjons- og tilretteleggingstiltak. Alle tiltak skal skje i samarbeid med grunneier.

Generelt er det Farsund kommunes ansvar å sørge for tilfredsstillende parkeringsløsninger i viktige utfartsområder, men langs Listastrendene har det vist seg vanskelig å finne egnede arealer som ikke kommer i konflikt med jordvern- eller naturverninteresser. Kommunen har blant annet opplevd et økende trykk og trafiksikkerhetsmessige utfordringer knyttet til parkeringssituasjonen ved Lomsesanden – Einarsneset friluftsområde. På fine dager har det vært mye parkering langs fylkesveien.

Tavler, skilt og merking

Vernegrensen er merket med offentlig godkjent grensemerke. Standard verneskilt (løveskilt) med påskriften *landskapsvernområde eller plante-/fuglefredningsområde* er satt opp langs vernegrensen, fortrinnsvis i eiendomsgrenser og ved innfallsporarter til verneområdene. Vedlikehold av grensemerker og verneskilt utføres av SNO.

Informasjonstavler om naturkvaliteter og vernebestemmelser er plassert ved inngangsportaler til verneområdene. I 1998 ble det laget en generell plakatt om naturvernområder på Lista.

Sikkerhetstiltak langs Vondestien på Vest-Lista. Foto: Elisabeth Kaddan

Figur 14 Kyststien fra Varnes i nord til Skjolden i sørøst er på nærmere 40 kilometer. Enkelte deler av strekningen er fremdeles uavklarte og Farsund kommune arbeider med å få på plass nødvendige avtaler med grunneiere.

Denne er satt opp i alle områdene, med unntak av på Tjørveneset og Kviljo. Det er plassert ut informasjonstavler om sjøfuglreservater i Vest-Agder i fuglefredningsområdene og tematisk informasjon om fuglelivet på Einarsneset, i Nordhasselvika, ved Lista Fyr og på Steinodden. Det er behov for oppgradering av gamle informasjonstavler og flere skilt. Nye informasjonstavler skal følge Miljødirektoratets nye malverk for informasjon. Ettersom Lista fyrstasjon og Østhasselstrand redningsstasjon er vedtaksfredet etter kulturminneloven §§ 15 og 19, må skilting i disse områdene behandles etter kulturminneloven og være i tråd med Kystverkets retningslinjer for skilting. Plassering av skilt og informasjonstavler må skje etter avtale med grunneier.

Skilt om båndtvang og forbudskilt (motorferdsel, riding, camping og brettseiling) er plassert i verneområdet etter behov. Skiltene har samme størrelse som verneskiltene og er ofte satt

på samme stolpe. Det er plassert ut tematiske skilt om strandtorn, sanddyner (dynetrau), kystlynghei og tørkesteiner på Einarsneset, Haugestranda og i Havika. Det er behov for mer informasjon om fuglelivet i sårbare områder og skilt som oppfordrer til hensynsfull ferdsel. Forvaltningsplanen del II viser plassering i kart for eksisterende og planlagte tavler og skilt for hver forvaltningsone.

Toaletter og avfallshåndtering

Det er offentlig toalett på Einarsneset, Havika, Bausje og Lista fyr. De tre førstnevnte toalettene er i offentlig sikra friluftsområder og Farsund kommune har ansvar for tilsyn og renhold. Toalettene i Havika er åpne hele året. Det er behov for at også de andre toalettene åpnes tidligere for sesongen; eksempelvis fra 1. april (påske) til 1. oktober, eventuelt hele året. Toalettet på parkeringsplassen ved Lista fyr har for liten kapasitet til å

betjene den store tilstrømmingen av turister til fyret. Behovet for bedre toalettfasiliteter vil øke ytterligere etter hvert som det etableres nye aktiviteter i fyrområdet. I det nyoppførte langhuset i Østhasselstrand er det offentlig tilgjengelige toaletter.

Kommunen har en velfungerende søppelhåndtering i høyseongen og søppel tømmes hele året. For utforming av toaletter, benker, griller og bålplasser vises til Forvaltningsplan for Skjærgårdsparken Lister.

6.3. Forvaltningsmål

- Besøkende skal ha tilgang til mangfoldige natur- og kulturopplevelser gjennom et enkelt friluftsliv. All ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyre- og fugleliv og kulturminner.
- Friluftsliv og naturopplevelser skal fremmes i et folkehelseperspektiv.
- Gode informasjons- og tilretteleggingstiltak skal gi lokalbefolkningen og besøkende økt bevissthet om de rike naturverdiene og betydningen av hensynsfull ferdsel, særlig i områder hvor fuglelivet er spesielt sårbart for forstyrrelser.

6.4. Utdyping av verneforskriften og brukerinteresser

6.4.1. Bygg, anlegg, skilt, merking andre innretninger for friluftsliv

Bestemmelser

Hele verneområdet

Det er forbud mot oppføring av bygninger, anlegg eller andre faste innretninger.¹

Vanlig vedlikehold og drift av eksisterende bygninger, veier og faste innretninger er tillatt.²

Forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til bygging av veier eller anlegg, innretninger og bygninger som er nødvendige av hensyn til allmenne friluftssinteresser.³

1. Listastrendene lvo: IV.1, Einarsneset og Kviljo pffo, Steinodden ffo, Stave pfo: IV.2, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.3
2. Alle verneområder: V.1
3. Listastrendene lvo: IIV.2, Einarsneset, Kviljo og Steinodden pffo, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: VI.2, Stave pfo: VI.1

Generelle retningslinjer

- Grad av tilrettelegging og plassering av tiltak skal vurderes i forhold til eksisterende infrastruktur i og utenfor verneområdet. All tilrettelegging skal være i tråd med vernebestemmelser og forvaltningsplan og følge prinsippene for naturvennlig tilrettelegging (DN-håndbok 27-2006).
- Statsforvalteren har generelt en streng forvaltningspraksis ved dispensasjoner, men legger opp til en viss differensiering. Følgende kriterier vektlegges i vurderingen:
 - Offentlig sikrede friluftsområder, ved innfallsporter/parkeringsplasser.
 - Utvalgte områder for universell tilrettelegging (eksempelvis Havika).
 - Tiltak som er ledd i helhetlige prosjekter (eksempelvis kyststien).
 - Private initiativ som i vesentlig grad tjener allment friluftsliv og verneverdier.
- I plante- og fuglefredningsområder er det en restriktiv praksis med å tillate tiltak som kan medføre økt bruk, slitasje eller forstyrrelse på fuglelivet. Det kan gjøres unntak for kanalisierende tiltak som har positiv effekt for verneverdiene.
- Dispensasjon til oppføring av servicebygg og anlegg for spesielle aktivitetsgrupper, organisasjoner og bedrifter kan ikke påregnes.
- Alle tiltak skal skje i samarbeid med og godkjennes av grunneier.

Parkering

- Parkeringsplasser skal prioriteres i områder med størst utfart.
- Parkeringsplasser skal framstå som areal til parkering og merkes tilstrekkelig.
- Ulovlig parkering utenfor parkeringsplassene følges opp av SNO.

Skilt og merking

- Oppsetting av skilt og merker skal godkjennes av grunneier og forvaltningsmyndighet i forkant. Dette gjelder ikke lovpålagt vernegrensemerking. Skilting i tilknytning til offentlig vei (jf. skiltforskrift av 1.6.2006) skal godkjennes av Statens vegvesen i forkant.
- Større informasjonstavler skal som hovedregel lokaliseres til innfallsporter og parkeringsplasser. Utformingen skal følge Miljødirektoratets standarder.
- Oppsetting av skilt ved Lista fyrstasjon og Østhasselstrand redningsstasjon må behandles etter kulturminneloven og være i tråd med Kystverkets retningslinjer for skilting.

Turveier og stier

- Som hovedregel skal det brukes stedstilpassede, miljøvennlige materialer. Asfaltering tillates ikke. Fra offentlige parkeringsplasser og til populære sandstrender er oppgruset turvei satt som standard.
- Merking av løyper skal av hensyn til allemannsretten og turopplevelsen være nøkternt utført og med gjenkjennelig karakter. Nye merkinger skal avklares med forvaltningsmyndigheten på forhånd. Det skal ikke males/merkes på stein/berg.
- Ved valg av trasé skal det tas særlig hensyn til sårbare verneverdier.

Rasteplasser, grilling, bålbrenning, avfall og toalett

- Det er forbudt å gjøre opp ild i eller nær skogsmark i perioden 15. april - 15. september, jf. regler om åpen ild i utmark. Bålbrenning og grill direkte på svaberg og gressbakke er ikke tillatt.
- Toaletter og avfallshåndtering skal være i tilknytning til etablerte innfallsporter eller andre tilrettelagte områder med stor ferdsel.
- Besøkende har selv ansvar for å bringe avfall ut fra verneområdet.

6.4.2. Camping/telting**Bestemmelser****Alle verneområdene**

Telting/camping er forbudt i sanddyneområdene.¹

Telting/camping er tillatt i offentlige friluftsområder på Einarsneset og på Bausjesanden i Nordhasselvika.^{2*}

Listastrendene landskapsvernområde og spesifiserte fuglefredningsområder:

Vernet et ikke til hinder for drift av Lomsesanden camping.³

Havika, Fuglevika, Nordhasselvika og Steinodden:

Det er tillatt med telting og plassering av campingvogner for grunneierne eller deres gjester i umiddelbar nærhet av hytter og helårsboliger.⁴

Havika, Kviljo, Fuglevika, Nordhasselvika og Steinodden:

Forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til plassering av campingvogner utover det som er nevnt i bestemmelsene.⁵

1. Listastrendene lvo, IV.2, Einarsneset og Kviljo pfo: IV.3, Havika og Nordhasselvika ffo: IV.4
2. Listastrendene lvo, Einarsneset pfo, Nordhasselvika ffo: V.2* I Havika ffo åpner verneforskriften for telting og camping i friluftsområdet jf. V.2. Kommunen har imidlertid fastsatt atferdsregler hvor det framgår at plassering av campingvogner og bobiler i friluftsområdet ikke er tillatt.
3. Listastrendene lvo: VI.1
4. Havika, Fuglevika, Nordhasselvika ffo, Steinodden pfo: V.2
5. Havika, Fuglevika, Nordhasselvika ffo, Steinodden og Kviljo pfo: VI.1

Retningslinjer

- Med telting/camping menes oppsetting og bruk av telt, lavvo og lignende. Plassering av campingvogn og bobil omfattes ikke av benevnelsen camping.
- Plassering av campingvogner, bobiler og lignende på godkjente parkeringsplasser skal være for kortvarig opphold, jf. tidsbegrensninger for opphold fastsatt av Farsund kommune.
- På annet areal gjelder reglene i frilufsloven § 9 om at rasting og telting ikke er tillatt på innmark (gjødsla beite og dyrka mark) uten tillatelse fra grunneier eller bruker. I utmark (utenom sanddynemark) må ikke telt settes opp nærmere enn 150 m fra hus eller hytte og ikke lengre enn 2 døgn om gangen uten tillatelse fra grunneier/bruker.
- All telting skal ta hensyn til vegetasjon, fugle- og dyreliv og følge prinsippet om sporløs ferdsel.

6.4.3. Båndtvang for hund

Bestemmelser

Områder med fuglefredning

(Einarsneset, Havika, Kviljo, Fuglevika, Nordhasselvika, del av Steinodden)

Det er påbudt å holde hunden i bånd i tidsrommet mellom 1. mars og 1. november.¹

Unntatt er bruk av gjeterhunder i landbruksdrift og skjøtselsarbeid.²

1. Einarsneset og Kviljo pffo: IV.5, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.2, Steinodden pffo: IV.1
2. Einarsneset pffo, Fuglevika ffo: IV.10, Havika ffo: V.9, Nordhasselvika ffo: V.14, Steinodden pffo: V.12

Retningslinjer

- Ifølge hundeloven er det båndtvang mellom 1. april og 20. august og ellers der husdyr beiter. Utenom båndtvangstiden er det bare tillatt å holde hunden løs dersom den følges på forsvarlig måte. Hundeeier plikter å sørge for at hundeholdet ikke er til urimelig ulempe for folk, miljø eller andre interesser og å avverge at hunden skaper utrygghet for andre. Hundeloven gjelder i alle verneområdene. Utvidet båndtvang, jf. bestemmelsene over, gjelder i alle områder med fuglefredning.
- På arealer i Skjærgårdsparken er det båndtvang mellom 1. april og 9. september og når det er husdyr på beite, jf. adferdsregler for Skjærgårdsparken (vedlegg 7). Dressert hund kan gå løs i tjenesteforhold eller ved jaktutøvelse.
- Unntaket for bruk av gjeterhund i skjøtselsarbeid igangsatt av forvaltningsmyndigheten (jf. nml § 47) gjelder bare i det avgrensede tidsrommet der hunden er i aktiv bruk og under full kontroll, for eksempel ved innsamling av sau.
- Dersom hundeeiere ikke følger opp bestemmelsene i hundeloven kan Statsforvalteren be Miljødirektoratet om å fastsette strengere regler for slik aktivitet.

6.4.4. Ferdsl med hest

Bestemmelser

Hele verneområdet

Ferdsl med hest er forbudt i sanddyneområdene.¹

Ferdsl med hest er tillatt på den vegetasjonsløse strandflaten mellom sjøen og sanddynene. Forvaltningsmyndigheten kan godkjenne traséer gjennom sanddynene for å komme ut på strandflaten.²

Områder med fuglefredning

(Einarsneset, Havika, Kviljo, Fuglevika, Nordhasselvika, del av Steinodden)

Fugler, herunder deres reir og egg, er fredet mot unødig forstyrrelse.³

1. Listastrendene lvo: IV.2, Einarsneset og Kviljo pfo: IV.3, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.4
2. Listastrendene lvo og Einarsneset pfo: V.7, Havika og Kviljo pfo: V.6, Nordhasselvika ffo: V.8, Fuglevika ffo: V.12
3. Einarsneset og Kviljo pfo: IV.5, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.2, Steinodden pfo: IV.1

Retningslinjer

- Bruk av hest er regulert etter friluftsløven og retten til å ri i utmark er knyttet til vei eller sti.
- Ferdsl med hest gjennom sanddynene kan foregå på godkjente traséer, jf. figur 9, kapittel 6.1.2.
- Større arrangement med hest (eksempelvis ridestevne, konkurranser og organisert opplæring) i fuglefredningsområder er å anse som unødig forstyrrelse og krever dispensasjon.
- Statsforvalteren har en streng forvaltningspraksis ved dispensasjon for ferdsl med hest utenfor godkjente stier, veier og traséer.
- Det er ikke tillatt å bruke vogn og andre hestekjøretøy på strandflaten, jf. friluftsløven.

Ferdsl med hest og forholdet til friluftsløven

I utmark kan enhver ferdsl til fots hele året, når det skjer hensynsfullt og med tilbørlig varsomhet. Det samme gjelder ferdsl med ride- eller kløvhest, (...) på veg eller sti i utmark (...), såfremt ikke kommunen med samtykke av eieren eller brukeren har forbudt slik ferdsl på nærmere angitte strekninger.

Med virkning fra 1. januar 2012 er det med hjemmel i ny § 3a i friluftsløven tillatt å ri, ferdsl med kløvhest og lignende aktiviteter på vei eller opparbeidet sti i innmark, når veien eller stien fører til utmark. Retten gjelder bare dersom ferdslen kan skje uten å passere gjennom gårds plass eller over hustomt eller uten på annen måte å være til utilbørlig fortrensning eller ulempe for eier eller bruker. Retten gjelder ikke organisert ferdsl som rideklubbaktiviteter.

Ridning kan føre til større skade og slitasje enn når vi ferdsl til fots og på ski. Friluftsløven gir derfor i § 2 annet ledd og § 3a tredje ledd, kommunen mulighet til å regulere ferdsl med hest på enkelte strekninger. En slik forskrift krever samtykke fra eier eller bruker av eiendommen og må stadfestes av Statsforvalteren.

Normalt vil stier og veier tåle moderat bruk av hest, men langt fra alltid. Det er derfor viktig at alle er sitt ansvar bevisst og at ferdsl skjer slik at det ikke oppstår skader.

6.4.5. Jakt, fangst og fiske

Bestemmelser

Områder med fuglefredning

(Einarsneset, Havika, Kviljo, Fuglevika, Nordhasselvika, del av Steinodden)

Jakt, fangst og bruk av skytevåpen er forbudt.¹

Det er tillatt med fellefangst av mink og rådyrjakt i lebeltene i samsvar med viltlovens bestemmelser og forskrifter.² Forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til felling av vilt som forårsaker vesentlig skade, i samsvar med viltlovens bestemmelser og forskrifter.³

1. Einarsneset og Kviljo pffo: IV.5, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.2, Steinodden pffo: IV.1
2. Einarsneset pffo og Havika ffo: V.10, Kviljo pffo: V.9, Fuglevika ffo: V.11, Nordhasselvika ffo: V.15, Steinodden pffo: V.12
3. Einarsneset pffo: VI.7, Havika ffo og Kviljo pffo: VI.8, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: VI.9, Steinodden pffo: VI.10

Retningslinjer

- Jakt og fellefangst krever tillatelse fra grunneier.
- Fangst og ringmerking av fugl i fuglefredningsområdene krever dispensasjon fra verneforskriften.
- Vernebestemmelsene er ikke til hinder for fiske i tråd med saltvannsfiske- og/eller lakse- og innlandsfiske- loven.

6.4.6. Sykling

Bestemmelser

Områder med fuglefredning

(Einarsneset, Havika, Kviljo, Fuglevika, Nordhasselvika, del av Steinodden)

Fugler, herunder deres reir og egg, er fredet mot unødig forstyrrelse.¹

1. Einarsneset og Kviljo pffo: IV.5, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.2, Steinodden pffo: IV.1

Retningslinjer

- Sykling er regulert etter friluftsløven og retten til å sykle i utmark er knyttet til vei eller sti.
- Større sykkelarrangement (eksempelvis konkurranser og organisert opplæring) i fuglefredningsområder er å anse som unødig forstyrrelse og krever dispensasjon.
- Statsforvalteren har en streng forvaltningspraksis ved dispensasjon for sykling utenfor godkjente stier, veier og traséer.

6.4.7. Motorisert ferdsel på land

Bestemmelser

Hele verneområdet

Motorisert ferdsel på land er forbudt, herunder landing med fly og helikopter.¹ I fuglefredningsområdene gjelder forbudet også bruk av modellbåter og modellfly.

Motorisert ferdsel som er nødvendig i forbindelse med adkomst til hytter, bruk av offentlige veier og adkomst til godkjente parkeringsplasser i tilknytning til etablerte friluftsområder, samt innenfor campingområdet til Lomsesanden camping, er tillatt.²

1. Listastrendene lvo, IV.2, Einarsneset og Kviljo pfo, Stave pfo: IV.3, Havika og Nordhasselvika ffo: IV.4
2. Listastrendene lvo og Fuglevika ffo: V.6, Havika ffo: V.4

Avtale

Listastrendene landskapsvernområde

- Forvaltningssone 4 Havika

- Bevegelseshemmede kan parkere innerst ved snuplassen på Havika.

Retningslinjer

- Motorisert ferdsel i utmark er forbudt etter *Lov om motorferdsel i utmark* og *Forskrift for bruk av motorkjøretøy i utmark og på islagte vann*.
- Ved motorisert ferdsel skal en ferdes slik at plante- og dyreliv ikke unødig skades eller forringes.
- Bruk av droner i fuglefredningsområdene er forbudt. Droner omfattes av forbudet mot modellfly.
- Ulovlig motorferdsel i verneområdene vil bli anmeldt.

6.4.8. Motorisert ferdsel på sjøen

Bestemmelser

Områder med fuglefredning

(Einarsneset, Havika, Kviljo, Fuglevika, Nordhasselvika, del av Steinodden)

Fugler, herunder deres reir og egg, er fredet mot unødige forstyrrelse.¹

1. Einarsneset og Kviljo pfo: IV.5, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.2, Steinodden pfo: IV.1

Retningslinjer

- Bruk av vannskuter og andre fritidsfartøy på sjøen er forbudt i fuglefredningsområdene dersom aktiviteten anses som forstyrrende for fuglelivet.
- Det er ikke restriksjoner på bruk av vannskuter og andre fritidskjøretøy på sjøen i områder med landskapsvern og plantefredning.

6.4.9. Vind- og brettssport

Bestemmelser

Områder med fuglefredning

(Einarsneset, Havika, Kviljo, Fuglevika, Nordhasselvika, del av Steinodden)

Fugler, herunder deres reir og egg, er fredet mot unødig forstyrrelse.¹

1. Einarsneset og Kviljo pffo: IV.5, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.2, Steinodden pffo: IV.1

Retningslinjer

- Vind- og brettssportaktiviteter er ut fra dagens kunnskapsgrunnlag vurdert å være forstyrrende på fuglelivet i fuglefredningsområdene, og er ikke tillatt i disse områdene dersom ikke annet er spesifikt nevnt, jf. kap 6.1.2.
- Det er ikke restriksjoner på vind- og brettssportaktivitet i områder med landskapsvern og plantefredning.
- Eventuell tilrettelegging for aktivitetene ved Østhasselstrand må skje i samarbeid med kommunen, grunneiere og Kystverket

6.4.10. Organisert friluftsliv og større arrangement

Bestemmelser

Områder med fuglefredning

(Einarsneset, Havika, Kviljo, Fuglevika, Nordhasselvika, del av Steinodden)

Fugler, herunder deres reir og egg, er fredet mot unødig forstyrrelse.¹

1. Einarsneset og Kviljo pffo: IV.5, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.2, Steinodden pffo: IV.1

Retningslinjer

- Det er det totale omfanget av ferdselen som skal legges til grunn og ikke om ferdselen er organisert eller ikke.
 - Turvirksomhet til fots med avgrensa antall deltakere langs stranda kan skje fritt, eksempelvis 1-2 skoleklasser, barnehager, ideelle lag og organisasjoner. Ferdsel og aktiviteter bør skje i vegetasjonsfri strandsone eller på opparbeidede stier og veier. Dette for å unngå unødig slitasje og forstyrrelse på verneverdier og konflikter i tilknytning til innmark og husdyr på beite.
 - Ved større arrangement, tilstelninger og turopplegg må det vurderes konkret om aktiviteten er forstyrrende og forvaltningsmyndigheten må avklare om det kreves dispensasjon fra verneforskrift.
- I en dispensasjonsvurdering legges følgende kriterier til grunn:
- Grad av forstyrrelse og slitasje på terreng
 - Plan for merking av trasé, opprydding og ev. fysisk skjerming av sårbare lokaliteter
 - Ifølge friluftsløven § 10 skal det foreligge tillatelse fra grunneier/bruker dersom ferdsel/masseopphold innebærer at skade eller ulempe «av betydning» kan oppstå. Statsforvalteren kan gi slik tillatelse på vegne av Miljødirektoratet som grunneier i de statlig sikra friluftsområdene på Einarsneset og i Havika.

6.4.11. Kulturminner

Bestemmelser, alle verneformer

Listastrendene landskapsvernområde

Formålet med landskapsvernområdet er å bevare (...) kulturhistoriske kvaliteter av meget høy verneverdi.¹ Alle inngrep som vesentlig kan endre eller innvirke på landskapets art eller karakter er forbudt, herunder (...) uttak eller utfylling av masse på land og i sjø, fjerning av steingjerder (...).²

Forvaltningsmyndighet kan etter søknad gi tillatelse til fjerning av kulturminner fra nyere tid (etter 1537), så som båtstøer, rydningsrøyser, steinsatte diker, krigsminner fra den andre verdenskrig, ferdselsveier og steingjerder i eiendoms- grenser, mot strand, vei og i grensen for verneområdet, i samråd med kulturvernmyndighetene.³

Øvrige verneområder

Statsforvalteren kan etter søknad gi tillatelse til fjerning av kulturminner fra nyere tid (etter 1537) i samråd med kulturvernmyndighetene.⁴

1. Listastrendene lvo: III
2. Listastrendene lvo: IV.1
3. Listastrendene lvo: VII.7
4. Einarsneset pffo: VI.5, Havika og Kviljo pffo: VI.6, Fuglevika og Nordhasselvika ffo og Steinodden pffo: VI.7

Retningslinjer

- Kulturminner fra før år 1537 er automatisk fredet, jf. kulturminneloven. For opplysninger om kulturminner: www.kulturminnesok.no.
- Tiltak i automatisk freda kulturminner krever tillatelse etter verneforskrift og fra kulturminnelovgivningen.
- Skilting, restaurering og/eller rydding av kulturminner skal skje i dialog med Fylkeskonservatoren som kulturminnemyndighet og grunneiere.

Langhuset i Fuglevika er et tiltakene som har fått midler til verdiskaping gjennom prosjektet Sørnorsk kystnatur. Foto: Elisabeth Kaddan

En aktiv og kunnskapsbasert besøksforvaltning er avgjørende for å gi de besøkende gode opplevelser, stimulere til lokal verdiskaping og samtidig ivareta naturverdiene i verneområdene.

7 NATURBASERT REISELIV OG ANNEN RELEVANT NÆRINGSVIRKSOMHET

I dette kapitlet omhandles verdiskaping og næringsutvikling som retter seg mot den kommersielle turismen og reiselivet. Det gjelder først og fremst turisme eller reiseliv med aktiviteter i verneområdet, men også aktiviteter i randsonen omtales. Forvaltningsmyndigheten skal ikke ha en pådriverrolle overfor reiselivet, men bidra til at næringsutvikling og verdiskaping skjer på en bærekraftig måte.

7.1. Nasjonal strategi for naturbasert reiseliv

Vernet natur er et trekkplaster for Norge og skal ifølge Regjeringens reiselivsstrategi utvikles til å bli det i enda sterkere grad. Samtidig er strategien klar på at tilretteleggingen skal skje på en bærekraftig måte. En vekst i det naturbaserte reiselivet skal ta hensyn til de miljøkravene som følger av Norges nasjonale miljømål og internasjonale forpliktelser.

”Regjeringen mener at det er potensiale for mer turistmessig bruk av våre verneområder, og vil åpne for økt miljøtilpasset turismevirksomhet som ikke kommer i konflikt med verneformålet i nasjonalparkene. Tilrettelegging skal skje på naturens premisser, men med forvaltningstiltak som samtidig åpner for flerbruk. Tiltak innenfor nasjonalparker og landskapsvernområder i forbindelse med turisme skal selvsagt vurderes på samme måte, enten tiltaket er av kommersiell eller ikke-kommersiell karakter. Det er tiltakets innvirkning i forhold til verneformålet som skal være avgjørende, ikke om tiltaket har næringsmessig betydning.”

St.prp. nr. 65 (2002-2003).

Det er dermed et mål at Listastrendene landskapsvernområde i større grad skal brukes av reiselivet slik at flere kan få oppleve de store kultur- og naturverdiene som området byr på, kombinert med lokal verdiskaping. En utvikling mot et miljøtilpasset reiseliv, som vektlegger minst mulig slitasje og forstyrrelse av naturen, vil være positivt. Listastrendene står i likhet med Jærstrendene i en særstilling i forhold til andre store landskapsvernområder i Norge. Verneområdet er arealmessig svært smalt, har mange brukerinteresser og høy tetthet av sjeldne og sårbare verneverdier. Bygninger, anlegg og campingplasser vil lett kunne påvirke det åpne landskapet og folks ferdselsmønstre er i stor grad styrt av tilgangen på parkeringsplasser og annen tilrettelegging. Det er derfor nødvendig å ha en streng regulering av framtidig naturbasert næringsvirksomhet. Økt bruk av verneområdene kan gi potensiale for konflikter mellom den organiserte virksomheten kontra friluftsliv basert på allemannsretten og frivillige organisasjoner. Utvikling av attraktive og lønnsomme reiselivsprodukter skal heller ikke medføre en kommersialisering av friluftslivets ressursgrunnlag og infrastruktur.

Randsoner er områder som grenser opp til eller ligger i nærheten av verneområdene. I noen randsoner er det stor aktivitet knyttet til boligområder eller innfallsporter til verneområdene, noe som ofte påvirker verneområdene gjennom økt ferdsel. Endring i bruken av randsonene vil ofte påvirke det som skjer i verneområdene. Det er derfor viktig at nye reiselivsplaner og tiltak i randsonene tas hensyn til i forvaltningsplanen.

7.2. Status

Verdiskapingsprosjekter i Listerregionen

Sørnorsk kystnatur er ett av 10 prosjekter som ble valgt ut til å være med i programmet *Naturarven som verdiskaper* (2009-2013), et samarbeid mellom Miljøverndepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet. Hovedmålet med programmet har vært å bidra til at verneområder og andre verdifulle naturområder kan bli viktige ressurser i samfunnsutviklingen gjennom:

- **økonomisk verdiskaping:** styrke lokalsamfunn basert på å skape verdier i verneområdene
- **miljømessig verdiskaping:** ta vare på verdifull natur
- **kulturell verdiskaping:** løfte fram lokal identitet og stolthet
- **sosial verdiskaping:** øke lokal bevissthet og engasjement for naturområdene.

Gjennom Sørnorsk kystnatur har Farsund, Flekkefjord, Kvinesdal og Lyngdal kommuner stimulert til verdiskaping i og ved verneområder langs kysten i Listerregionen.

Målene har blant annet vært å friste flere til å besøke regionen, skape nye produkter for reiselivet og ta bedre vare på naturkvalitetene. Flere av prosjektene har vært tilknyttet Listastrendene. Lister Friluftsråd fikk i 2014 midler fra Kommunal- og moderniseringsdepartementets *Verdiskapingsprogram for lokale og regionale parker* til forprosjekt *Lister Regionalpark: Fra hav til hei*. Det overordnede målet for Lister Regionalpark er å utvikle nye samarbeidsmodeller for regional steds- og reisemålsutvikling som kan utvikle mer attraktive bosteder og øke regional verdiskaping. En stor del av prosjektet er knyttet til verdiskaping basert på natur- og kulturverdiene i regionen.

Dagens reiselivsbedrifter

Det er forholdsvis få reiselivsbedrifter tilknyttet verneområdene og få aktører med virksomheter i landskapsvernområdet. Det er økende interesse for utvikling av tilbud innen opplevelsesturismen og kunnskapsbasert reiseliv.

Lomsesanden Camping

Campingplassen på Lomsesanden er den eneste reiselivsaktøren som ligger inne i Listastrendene landskapsvernområde. Den er også en del av Einarsneset/Lomsesanden statlig sikrede friluftslivsområde eid av staten ved Miljødirektoratet som er grunneier. Her har vært drevet campingplass i regi av NAF siden 1948. Gjeldende leie- og driftsavtale med Norsk Automobilforbund (NAF) avdeling Farsund og omegn gikk ut i 2017, og det er inngått leieavtale og driftskontrakt med Lomsesanden Opplevelser AS. Statsforvalteren i Agder ønsker en campingplass med en tydelig natur- og miljøprofil slik at driften ikke kommer i konflikt med verneformålet.

Lista Fyr og Besøkssenter våtmark Lista

Lista fyr er Farsund kommunes fremste turistdestinasjon med rundt 60.000 besøkende i 2017. Dette er en økning på 10 % fra 2016. Her finner du Besøkssenter våtmark Lista. Senteret ble nasjonalt autorisert i 2015 og har pr. 2017 en ansatt. Besøkssenteret tilbyr unike natur- og landskapsopplevelser, for eksempel fugleopplevelser fra sjøfuglbua ved fyret, og ved det nylig restaurerte Slevdalsvannet naturreservat, som er godt tilrettelagt. Besøkssenter våtmark tar imot skoleklasser og har tilpasset opplegg for forskjellige skoletrinn. Enkeltpersoner og grupper kan på forespørsel delta på ringmerking av fugl i sesongen og besøke Våtmarkscenterets utstillinger på fyrområdet.

Tabell 4: Bedrifter som driver næringsvirksomhet rettet mot turisme/reiseliv i nær tilknytning til og delvis i verneområdene. Mindre private foretak med enkel utleievirksomhet er ikke tatt med.

Bedrift	Nettside	Tilbyr
Lomsesanden Familiecamping	www.lomsesanden.no	Overnatting, camping, informasjon, aktiviteter
Lista flypark	www.lista-flypark.no	Overnatting, camping, aktiviteter, servering
Lista fuglestasjon	www.listafuglestasjon.no	Omvisning, aktiviteter
Lista fyr	www.lista-fyr.no	Overnatting, informasjon, utstilling
Besøkssenter våtmark Lista	www.listavatmarksenter.no	Overnatting, informasjon, utstilling
Nordberg fort	www.nordbergfort.no	Utstilling, formidling, kafeteria
	www.vestagdermuseet.no/lista	
Langhuset på Lista	www.thelonghouseatlista.com	Utstilling, informasjon, overnatting
Prosjekt sørnorsk kystnatur		Guidede turer langs Listastrendene
Farsund resort	www.farsundresort.no	Organiserte turer, båtutleie

I hovedsesongen har besøkssenter våtmark en naturveileder som oppsøker forskjellige destinasjoner i kommunen med et eget aktivitetsprogram. Lista fyr har også fuglestasjon, turistinformasjon, kunstutstilling, overnattingsmuligheter, fyrhistorisk utstilling, gavebutikk, kiosk og helårsåpent toalett. Lista fyr eies av Kystverket og er fredet etter kulturminneloven.

Figur 52. På Lista fyr er det flere bedrifter som driver næringsutvikling i tilknytning til verneområdene. Foto: Pål Klevan

Østhasselstrand/Fuglevika

Gjennom prosjektet Sørnorsk kystnatur sikret kommunen seg en eiendom ved snuplassen i Østhasselvika. Her er det anlagt en større parkeringsplass og snuplass for busser. Grunneier har nylig oppført «Langhuset på Lista» som inneholder driftsbygning med fjøs, utleieleiligheter, offentlige toaletter og oppholdsrom for fjernobservasjon av fugl. Det er også igangsatt en rekke tilretteleggingstiltak for besøkende.

Næringsutvikling og turistanlegg under planlegging

Bausje turistanlegg

I kommuneplanen er det avsatt arealer til et turistanlegg på nordsiden av fylkesvei 43, like ved grensen til Nordhasselvika fuglefredningsområde. Reguleringsplan for Bausje turistanlegg ble vedtatt 11.9.2014. En realisering av anlegget vil medføre en økning i antall besøkende i verneområdet. Gode informasjons- og kanaliseringstiltak er da nødvendig for å hindre negative konsekvenser på verneverdiene som følge av økt ferdsel. I reguleringsplanen er det etter krav fra Farsund kommune satt av arealer til offentlig parkering. Det er også lagt inn flere rekkefølgebestemmelser.

Hanagermona

Hanagermona grunneierlag ønsker å videreutvikle og regulere et område like ved Kviljo plantefredningsområde og Havika fuglefredningsområde for et større turistanlegg. Arealet er

i kommuneplanens arealdel (2001-2010) lagt ut til Byggeområde – planlagt turistanlegg. Dersom planene om turistanlegget realiseres, vil det medføre økt ferdsel og aktivitet i sanddynene og langs strendene fra Havika til Kviljoødden. Det er utarbeidet en reguleringsplan for området.

Lomsesanden nord

I kommuneplanen for Farsund (2001-2010) er det lagt ut et område til turistanlegg på nordsiden av fylkesveg 664, rett nord for Lomsesanden landskapsvernområde. Status for videre planarbeid her er ikke kjent.

7.3. Besøksforvaltning og -strategi

Som oppfølging av den nasjonale satsinga på verdiskaping basert på naturarven har Miljødirektoratet på oppdrag fra Klima- og miljødepartementet satt i gang en satsing på merkevarebygging og besøksforvaltning i norske nasjonalparker. Strategien skal bidra til økt verdiskaping knyttet til nasjonalparker og andre større verneområder og løfte de fram som trekkplaster for bærekraftig reiseliv. Mer om dette på direktoratets hjemmesider: www.miljodirektoratet.no.

Med **besøksforvaltning** menes å legge til rette for og styre bruken i et verneområde slik at opplevelsen for de besøkende og den lokale verdiskapingen blir størst mulig, forståelsen for vernet økes og verneverdiene ivaretas. **Besøksstrategien** skal vise hvilke tiltak (informasjon, fysisk tilrettelegging, sonering, oppsyn med mer) som er nødvendige for å få en god besøksforvaltning. Besøksstrategien skal ha et klart brukerperspektiv og omfatte kun forvaltningens eget ansvarsfelt og arbeidsoppgaver; den skal ikke være en reiselivstrategi. Forvaltningen skal være en positiv medspiller for reiselivet og lokalsamfunnet, samtidig som verneformålet ivaretas. Dersom de politiske målsettingene om økt verdiskaping i tilknytning til verneområdene skal realiseres, kreves et godt samarbeid mellom mange aktører.

Målet med en besøksstrategi for Listastrendene kan være å:

- gi de besøkende gode naturopplevelser
- øke verdiskapingen i nærmiljøet
- utvikle og sikre bærekraftig bruk av verneområdene
- utvikle flere besøkspunkter i mindre sårbare områder.

Mange av tiltakene i forvaltningsplanen bygger opp under en slik helhetlig besøksstrategi. Følgende tiltak skal bidra til en god besøksforvaltning:

1. Tilrettelegging og informasjon

- Kanalisere ferdsel utenom sårbare områder.
- Tilrettelegge for flere besøkspunkt i mindre sårbare områder (rasteplasser, fugleobservasjonssteder, utsiktspunkt).
- Helhetlig informasjonsstrategi (stimerking, informasjon om hensynsfull ferdsel, informasjon ved innfallsportene).
- Opprusting av innfallsportene (god merking av parkeringsplasser, skilting og informasjonstavler).
- Overvåke ferdselsmønster og antall besøkende (besøktellere, slitasjeskader).

2. Samarbeid med reiselivsbedrifter

- Stimulere til miljøsertifisering av større reiselivsbedrifter som bruker Listastrendene. Miljøsertifisering innebærer miljøvennlig drift; mindre avfall, energibruk og forurensning og et godt arbeidsmiljø. Listastrendene som merkevare bør assosieres med ren natur og miljøvennlighet.

- Gjennomføre en brukerundersøkelse for å kartlegge besøkendes ønsker og bruk av området.

3. Ivaretagelse av naturverdiene

- Kartlegging og overvåking – ha god kunnskap om hvilke deler av verneområdet som er spesielt sårbare og som må skjermes for økt besøk.
- Påvirke besøkende til hensynsfull og sporløs ferdsel gjennom god informasjon.
- Gjennomføring av skjøtsels- og restaureringstiltak. dyreliv og kulturminner. Aktiviteten skal bære preg av enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging. Avfall skal tas med ut av området.
- Forvaltningsmyndigheten skal informere om eventuelle beitedyr, båndtvangsregler og prinsippet om sporløs ferdsel ved dispensasjoner.
- Ved eventuelle tiltak i randsonen til verneområdet skal naturmangfoldloven § 49 om utenforliggende virksomhet vektlegges.

7.4. Utdyping av verneforskriften

Bestemmelser

Hele verneområdet

Det er forbud mot oppføring av bygninger, anlegg eller andre faste innretninger.¹

Vedlikehold og drift av eksisterende bygninger, veier og faste innretninger er tillatt.²

Forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til bygging av veier eller anlegg, innretninger og bygninger som er nødvendige av hensyn til allmenne friluftsjnteresser.³

Områder med fuglefredning

(Einarsneset, Havika, Kviljo, Fuglevika, Nordhasselvika, del av Steinodden)

Fugler, herunder deres reir og egg, er fredet mot unødig forstyrrelse.⁴

1. Listastrendene lvo: IV.1, Einarsneset og Kviljo pffo, Steinodden ffo, Stave pfo: IV.2, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.3
2. Alle verneområder: V.1
3. Listastrendene lvo: IIV.2, Einarsneset, Kviljo og Steinodden pffo, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: VI.2, Stave pfo: V.I
4. Einarsneset og Kviljo pffo: IV.5, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.2, Steinodden pffo: IV.1

Retningslinjer for næringsutvikling tilknyttet naturbasert reiseliv

(Mange av retningslinjene omtalt under friluftsliv gjelder også her).

- Det er tiltakets innvirkning på verneverdiene som avgjør om det kreves dispensasjon fra verneforskriften.
- Nye tekniske anlegg skal som hovedregel lokaliseres utenfor verneområder og slik at press mot sårbare deler av verneområdene unngås. Det kan gjøres unntak i spesielle tilfeller, eksempelvis til anlegg for fjernobservasjon eller observasjonsskjul.
- Forvaltningsmyndigheten vil ha en restriktiv praksis ved omdisponering og utvidelser av eksisterende bygninger i verneområdet til formålet reiseliv/gårdsturisme.
- Aktører som ønsker å drive kommersiell organisert virksomhet må ha tillatelse fra grunneiere og rettighetshavere. Dette gjelder ikke virksomhet i regi av grunneiere, grunneierorganisasjoner og rettighetshavere som selger jakt og fiske med tilhørende guiding til enkeltpersoner på egen eiendom. Statsforvalteren representerer staten som grunneier på Einarsneset og i Havika.
- For opplevelsesbaserte aktiviteter med et visst omfang/type aktivitet og/eller som representerer gjentakelse i bruken av området (for eksempel faste leirplasser, faste ruter med videre), må det vurderes konkret om aktiviteten er forstyrrende og forvaltningsmyndigheten må avklare om det kreves dispensasjon fra verneforskrift. Søknaden må inneholde en plan for gjennomføring av aktiviteten.
- Ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyreliv og kulturminner. Aktiviteten skal bære preg av enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging. Avfall skal tas med ut av området.
- Forvaltningsmyndigheten skal informere om eventuelle beitedyr, båndtvangsregler og prinsippet om sporløs ferdsel ved dispensasjoner.
- Ved eventuelle tiltak i randsonen til verneområdet skal naturmangfoldloven § 49 om utenforliggende virksomhet vektlegges.

Rynkerose dominerer stedvis landskapet, her ved Kviljo. Foto: Ecofact

Det overordnede målet for forvaltning av verneområder er å ivareta verneverdiene, både ved å beskytte dem mot uønskede inngrep og å fremme ønsket aktivitet.

8 FORVALTNINGSOPPGAVER

8.1. Aktører

Det er mange aktører i verneområdene og her følger en oversikt over de viktigste aktørene og deres myndighets- og virkeområde.

Statsforvalteren i Agder er forvaltningsmyndighet for verneområdene og har ansvar for forvaltning, verneforskrifter og utarbeidelse og oppfølging av forvaltningsplan. Kapittel 8.6.1 har mer om forvaltningsmyndigheter.

Farsund kommune er lokal myndighet etter blant annet plan- og bygningsloven, jord- og skogbrukslovgivningen, friluftsløven, viltloven og forurensingsloven. Kommunen har ansvar for forvaltning av offentlige friluftsområder og tilretteleggingstiltak for friluftsliv. I tillegg er det kommunen som kan innføre adferdsregler etter friluftsløven. Kommunen er ofte kontaktledd mot grunneiere og lokalbefolkning.

Grunneiere i verneområdene har eiendoms- og bruksrettigheter, med begrensninger i bruken av området slik det framgår av verneforskriftene. Flere grunneiere har landbruksvirksomhet i verneområdene og er de viktigste aktørene når det gjelder å holde kulturlandskapet i hevd. Grunneierne er viktige samarbeidspartnere ved igangsetting av skjøtselstiltak. Mange er organisert i grunneierlag, Farsund bondelag eller Farsund bonde- og småbrukerlag.

Statens naturoppsyn (SNO) er statens organ for å ivareta oppsyn, informasjon, veiledning, skjøtsel og tilrettelegging i ver-

neområder. SNO er organisert uavhengig av forvaltningsmyndigheten, men utfører oppdrag i verneområdene i samråd og samarbeid med denne. SNO har oppsynsmyndighet gjennom lov om statlig naturoppsyn og begrenset politimyndighet. For mer informasjon: www.naturoppsyn.no

Kystverket er eier av en rekke anlegg i verneområdet.

Flere **interesseorganisasjoner** har tilknytning til Listastrendene. Organisasjonene har god lokalkunnskap og er viktige høringsinstanser og samarbeidspartnere.

Lister Friluftsråd ble stiftet i 2006 og er et interkommunalt samarbeidsorgan for kommunene Farsund, Flekkefjord, Hægebostad, Kvinesdal, Lyngdal og Sirdal. Friluftsrådet ivaretar friluftsgafer for medlemskommunene og har hovedfokus på det enkle hverdagsfriluftslivet. For mer informasjon: www.listerfriluft.no

Lista Fuglestasjon startet opp i 1990 og driver med standardisert ringmerking og daglige tellinger av trekkfugler ved Lista Fyr. Stasjonen er tilknyttet Norsk Ornitologisk Forening og drives som en medlemsorganisasjon med eget styre. Fuglestasjonens formål er å belyse forekomst og utvikling av fuglebestander ved å samle inn data om fugletrekket over tid. Lista Fuglestasjon har siden 2005 deltatt i Miljødirektoratets program for terrestrisk naturovervåking (TOV). For mer informasjon: www.listafuglestasjon.no

Besøkssenter våtmark Lista holder til på Lista fyr. Fyret er Farsund kommunes fremste turistdestinasjon med i overkant av

50.000 besøkende årlig. Besøkssenter våtmark Lista ble nasjonalt autorisert i 2015. Besøkssenteret tilbyr unike natur- og landskapsopplevelser, for eksempel fugleopplevelser fra sjøfuglbua ved fyret, og ved det nylig restaurerte Slevdalsvannet naturreservat.

Naturvernorganisasjoner er eksempelvis Naturvernforbundet, Norsk Zoologisk Forening og Norsk Ornitologisk Forening Lista lokallag.

Skjærgårdstjenesten er en operativ tjeneste som driver renovasjon, tilrettelegging og vedlikehold i de mest brukte friluftsområdene langs kysten. Skjærgårdstjenesten er et interkommunalt samarbeid mellom kystkommunene i Listerregionen og finansieres av staten og kommunene. For mer informasjon: www.sorlandskysten.no

Vest-Agder fylkeskommune er en betydelig leverandør av offentlige tjenester; eksempelvis utdanning, samferdsel, samfunns- og næringsutvikling, kultur, friluftsliv og planlegging. Fylkeskonservatoren driver forvaltning og utviklingsarbeid innenfor kulturminnesektoren og er regional myndighet for kulturminnelovgivning. For mer informasjon: www.vaf.no

8.2. Kunnskapsbasert forvaltning

Kunnskapsbasert forvaltning henger sammen med naturmangfoldloven § 8 om kunnskapsgrunnlaget: *«Offentlige beslutninger som berører naturmangfoldet skal så langt det er rimelig bygge på vitenskapelig kunnskap om arters bestandsituasjon, naturtypers utbredelse og økologiske tilstand, samt effekten av påvirkninger.»*

Kulturbetingede naturtyper har ulike krav til bruk og skjøtsel. Det biologiske mangfoldet er ofte tilpasset en spesiell bruk over svært lang tid og hvis bruken opphører, forsvinner naturtypen. Eksempler på slike kulturbetingede naturtyper er kystlynghei, naturbeitemark og sanddynemark. Naturtyper som har utviklet seg ved naturlige prosesser bevares best om de naturlige prosessene får fortsette uforstyrret. Rikt kysthasselkratt, sandstrand, rullesteinstrand og dammer vil kunne bestå i lang tid så lenge de ikke utsettes for fysiske inngrep. Det er derfor viktig å ha kunnskap om både arters økologi og samspill, historisk bruk av arealene og hvilken skjøtsel/bruk som ivaretar artsmangfoldet på en god måte.

I Einarsneset plante- og fuglefredningsområde er det en utfordring å finne skjøtselsmetoder som ivaretar et bredt spekter av verneverdier. Beiting og sviing er nødvendig for å holde kystlynghei i hevd, men dette er ikke nødvendigvis positivt for den svært rike insektfaunaen i området. I slike «hotspot» områder er det spesielt viktig med kvalitetssikring av skjøtsels- og restaureringstiltak og overvåke effekten av tiltak. Det er derfor utarbeidet bevaringsmål med tilstandsvariabler for flere naturtyper og arter, se vedlegg 3.

8.3. Skjøtsel og landskapspleie

Det overordnede forvaltningsmålet for skjøtsel og landskapspleie er å oppfylle verneformålet, jf. kapittel 1.1. Som skjøtseltiltak regnes alle tiltak som anses nødvendig for å opprettholde eller oppnå den natur- eller kulturtilstanden som er formålet med vernet, og – som igangsettes av forvaltningsmyndigheten. Skjøtseltiltak kan være restaurering, rydding, tynning, hogst, beiting, slått, brenning med mer. Enkel tilrettelegging for å kanalisere ferdsel av hensyn til verneverdiene kan også regnes som skjøtseltiltak. Planlegging og gjennomføring av skjøtseltiltak må være i tråd med forvaltnings-/skjøtselsplan og i samarbeid med grunneiere, SNO og andre rettighetshavere/brukere. Forvaltningsplanen del II gir en oversikt over planlagte skjøtseltiltak innen hver forvaltningszone.

Det skiller mellom skjøtseltiltak igangsatt av forvaltningsmyndighet og tiltak som del av landbruksdrift. Det vil si at tilpasset landbruksdrift ikke defineres som skjøtseltiltak da dette anses som del av «vanlig» bruk/drift av arealene og det er grunneier som er ansvarlig for igangsetting. Behovet for skjøtseltiltak er oftest knyttet til arealer som ikke er i drift.

Skjøtseltiltak i verneområder er hjemlet i naturmangfoldloven § 47 og krever ikke grunneiers tillatelse. Grunneier eller rettighetshaver skal uansett varsles om slike tiltak på forhånd. Forvaltningsmyndighetens rett til å utøve skjøtsel dekker også nødvendig motorferdsel i verneområdet i tilknytning til tiltaket. Dersom beite skal iverksettes som skjøtseltiltak kreves grunneiers tillatelse.

Ved restaurering av landskap i verneområdet er det ikke nødvendigvis et mål å tilbakeføre arealet til slik det var ved et tidligere tidspunkt. For å tilrettelegge for sårbare arter er det viktig å skape varierte biotoper med forskjellige typer vegetasjon og utforming i enkelte områder. Ved restaurering av tidligere grus- og massetak er det eksempelvis anlagt flere dammer.

Naturmangfoldloven § 47 (*skjøtsel av verneområder*)

I verneområder etter dette kapitlet kan forvaltningsmyndigheten foreta skjøtsel og grensemerking av verneområdet. Forvaltningsmyndigheten skal, hvis mulig, inngå avtale med grunneieren om at denne utfører nærmere bestemte skjøtselstiltak. Forvaltningsmyndigheten kan også inngå avtale med interesserte organisasjoner eller andre om at disse utfører slike skjøtselstiltak.

Som skjøtsel kan foretas tiltak for å opprettholde eller oppnå den natur- eller kulturtilstanden som er formålet med vernet, herunder tiltak for å kanalisere ferdsel, fjerning av vegetasjon eller fremmede treslag og restaurering etter naturinngrep. Skjøtselstiltak som innebærer høsting av naturlige ressurser eller en vesentlig endring i naturtilstanden slik den var da vernearbeidet tok til, jf. § 42 eller § 45 første ledd, kan ikke skje etter denne paragraf.

Berører skjøtselstiltak privat eiendom eller rettigheter i verneområdet, skal eieren eller rettighetshaveren så vidt mulig varsles på forhånd.

Økonomiske fordeler ved gjennomføring av skjøtselstiltak tilfaller grunneieren eller rettighetshaveren.

Beslutninger om å iverksette skjøtselstiltak etter første og andre ledd er ikke enkeltvedtak

Utkast til plan for skjøtsel av verneområdet skal om mulig legges frem samtidig med at verneforskriften blir fastsatt.

8.3.1. Generelle retningslinjer for skjøtselstiltak

- Skjøtselstiltak skal være tilstrekkelig kunnskapsbasert. Kjennskap til biotopkrav og -funksjoner skal stå sentralt, sammen med kunnskapen om tradisjonell bruk av området. Grunneier kan være en kilde til denne type kunnskap.
- For større arealer med verdifull kulturbetinget vegetasjon skal det som hovedregel utarbeides en skjøtelsplan.
- Skjøtsel av utvalgte naturtyper og prioriterte arter skal være i tråd med anbefalinger i handlingsplaner/faggrunnlag for naturtypen/arten.
- Skjøtselstiltak skal som hovedregel skje i samråd med grunneier/rettighetshaver. Dersom arbeidet forutsetter tjenestekjøp, skal grunneier få tilbud først, så langt gjeldende anbudsregler gir rom for dette.

- Praktiske skjøtselstiltak som involverer ungdom, skoler, organisasjoner og lokalsamfunn skal prioriteres.
- For skjøtelsbehov meldt inn av grunneier/kommunen/andre vil forvaltningsmyndigheten prioritere tiltak basert på i hvilken grad tiltaket bidrar til å ivareta verneformålet.
- Det er aktuelt å inngå langsiktige avtaler om skjøtsel. Slike avtaler skal være basert på en skjøtelsplan. Det må tas forbehold om bevilgninger.
- Ved skjøtsel eller restaurering av kulturminner skal Fylkeskonservatoren kontaktes.
- Tiltak som medfører forstyrrelse på fuglelivet i fuglefredningsområder skal skje i perioden mellom 31. juli og 15. april for å unngå forstyrrelser i hekketida. For enkelte lokaliteter er det aktuelt å sette en tidligere frist på våren.
- Pågående skjøtselstiltak skal ikke hindre allmenn ferdsel i området.

8.3.2. Brenning

Brenning er et egnet skjøtselstiltak på arealer hvor målet er å holde landskapet åpent. I tillegg er lyngbrenning sammen med beiting nødvendig for å bevare kystlynghei som naturtype. Lett sviing/brenning har en liten gjødslingseffekt og vil ikke endre vegetasjonstypen, i motsetning til sterkere branner.

Ved brenning er målet å få fram en mosaikk av vegetasjonsflater med røsslyng av ulik alder. Eksempelvis har flere insekt- og fuglearter sine skjul- og leveområder i høy, gammel lyng, samtidig som de leter etter mat på de mer åpne beitearealene. Det er viktig med gode rutiner under den praktiske gjennomføringen.

Retningslinjer brenning

- I plante- og fuglefredningsområdene er all vegetasjon fredet mot enhver form for skade og ødeleggelse. Lyngbrenning er dermed i utgangspunktet ikke tillatt. Dette gjelder ikke dersom lyngbrenning iverksettes som skjøtselstiltak, jf. nml § 47.
- Brenning skal følge skjøtelsplan eller sviplan og avklares med grunneier og det lokale brannvesen. Naboer skal varsles før igangsetting.
- Sviing kan skje vinterstid mellom 15. oktober og 1. april dersom det ikke er for tørt og kan gi varige skader på humus og jordsmonn. En frossen eller våt jordbunn er nødvendig for å beskytte humuslaget med sovende frø fra å brenne opp. Sviing etter 1. april må vurderes særskilt i hvert enkelt tilfelle.

8: FORVALTNINGSOPPGAVER

- Lyngbrenning skal skje i mosaikk med flater på inntil 10 daa for å få god variasjon. Sviing i gras- og urtehei bør skje i mosaikk med flater på inntil 1 daa for å få god variasjon og unngå skader på insekter som overvintrer i strøet.
- Arealer med helårsbeiting bør ikke svies oftere enn hvert 8-15. år, mens det kan svies oftere på arealer for sommerbeite.
- Etter brenning må stedet ikke forlates før brannen er helt slokket.

8.3.3. Beiting

Husdyrbeite på ekstensivt drevne arealer er avgjørende for å opprettholde verneverdier knyttet til kulturbetingede naturtyper. Flere grunneiere har beitedyr i verneområdet og det er viktig at denne driften opprettholdes og gjerne utvides til flere områder. Generelt er for lite beiting og påfølgende gjengroing en betydelig større utfordring enn overbeiting.

Beiting med sau og storfe virker noe ulikt inn på vegetasjonen. Sau beiter mer selektivt enn storfe og gir større endringer i vegetasjonssammensetningen. Saubeiting tar i større grad knekken på lauvoppslag etter restaurering, selv om det også finnes storferaser som beiter hardt på trær. Hovedutfordringen med storfe er at tråkkslitasjen kan bli for stor, mens utelukkende saubeiting kan føre til endringer i artssammensetningen av

karplantefloraen. Dyrene har også ulike preferanser i forhold til beiteareal; sauen liker seg best på tørrere mark, mens storfe kan beite i våtmarksområder. Generelt er det derfor greit med saubeiting i lyngheidominerte arealer og storfebeiting på sanddynemark og i våtmark.

Hva som er tilstrekkelig og passende beitetrykk på de ulike arealene er et viktig og kanskje det vanskeligste forholdet å vurdere. For lyngheiarealer bør beitepresset være så stort at det beites på stubbeskudd og oppslag av bjørk, frøtrær og småtrær av furu og sitkagran, samtidig som beitepresset ikke er større enn at yngre brannfelt får tilstrekkelig gjenvekst av røsslyng. Hardt beitepress kan over tid endre vegetasjonen i kystlynghei fra tørr lynghei til gras- og urterik lynghei, noe som ikke er ønskelig. I villsauboka tilrådes det 10 daa godt lyngheibeite per morsau på helårsbeite (Buer, 2011). Beitepress av storfe i sanddynemark bør være ekstensivt, men det er få konkrete erfaringer og undersøkelser å vise til. For tørre naturbeiter, som trolig har bedre beiteverdi enn sanddynemark, anbefales det i skjøtselsboka 0,7 kyr/ha (ungdyr/gjelddyr) (Norderhaug et al., 2009).

Av hensyn til fugleliv, insekter og karplanteflora er det bedre med et lavt beitetrykk gjennom hele sesongen enn et høyt beitetrykk i kortere perioder. Generelt anbefales det lavt til moderat beitetrykk i artsrik naturbeitemark, moderat beitetrykk i kystlynghei og lavt beitetrykk i sanddynemark/dyneeng. Ved helårsbeiting må det i tillegg tas hensyn til plantenes sårbarhet

Beiting med gammel norsk sau er ett av flere igangsatte skjøtselstiltak på Einarsneset. Foto: Bjørn Vikøyr

Blomstrende gyvel på Einarsneset. Foto: Pål Klevan

i forhold til vår- og sommerblomstring og ev. hekketid for fuglearter som hekker i beitemarka. For å kvalitetssikre at antall dyr er tilpasset beitegrunnet og naturtypen, kan det være praktisk å utarbeide en skjøtselsplan med opplegg for enkel overvåking av beitetrykk i forhold til sårbare arter.

8.3.4. Fremmede og uønskede arter

De siste årene er det gjennomført flere tiltak for å redusere gjengroing med sitkagran, buskfuru og bergfuru og bekjempelse av rynkerose og gyvel. Spredning av fremmede og uønskede arter er en trussel mot både naturtyper og arter i verneområdet, både ved konkurranse om voksesteder og ved at artene bidrar til fortetting og gjengroing.

Med **fremmede arter** menes arter, underarter og lavere taksonomisk nivå, inkludert populasjoner, som ved hjelp av mennesker har blitt introdusert utenfor sitt normale utbredelsesområde. De artene som utgjør trussel mot naturmangfoldet kalles **fremmede skadelige arter**.

Gyvel og rynkerose har sandbindende egenskaper som er negativt for mange av de vegetasjonstypene de vokser i. Fortsatt fjerning og bekjempelse av disse artene er en viktig skjøtselsoppgave. Genetiske undersøkelser har vist at gyvel som forekommer langs Listastrendene er spredt med hjelp av menneskelig aktivitet og at den ikke har kommet til området naturlig. Til tross for at arten er viktig for enkelte sjeldne insektarter er det et mål å fjerne arten fra verneområdet. I løpet av de siste årene har arten hatt en voldsom ekspansjon i deler av verneområdet, spesielt i kystlyngheiomer skjøttet ved sviing og beite, men også i områder med sanddynevegetasjon. Statsforvalteren må innhente mer kunnskap om bekjemping av arten og samtidig gjennomføre forsøk med ulike former for bekjemping.

Fremmedartslista 2018

Viser hvilken risiko fremmede arter kan utgjøre for naturmangfoldet i Norge (økologisk risiko).

Kategorier:

- Svært høy risiko (SE)
- Høy risiko (HI)
- Potensielt høy risiko (PH)
- Lav risiko (LO)
- Ingen kjent risiko (NK)
- Ikke vurdert*

*Arter som antas ikke å få reproduksjonsdyktig avkom i norsk natur.

Aktuelle tiltak mot rynkerose er oppsummert i handlingsplan mot arten (DN, 2013), blant annet basert på Fløistad og Nilssen (2009) og Fløistad og Grenne (2010). Foreløpige resultater fra de to sistnevnte rapportene viser at dersom krattene kun ryddes en gang per vekstsesong, øker både dekning og antall skudd av rynkerose, sammenlignet med om de ryddes flere ganger. Bruk av sprøytemidler må vurderes fra sted til sted.

På Einarsneset er det registrert en rekke sjeldne insektarter som kan være sårbare for sprøytemidler. Samtidig er spredning av rynkerose i dette området en trussel mot hele sanddynesystemet. For større felt med rynkerose er det trolig nødvendig med en kombinasjon av både manuell fjerning og sprøyting, jf. skjøtselsplan for Einarsneset. Små forekomster bør først fjernes manuelt og med gjentatt fjerning over tid. Bruk av sprøytemidler sensommer/høst er trolig mindre skadelig for insekter enn sprøyting om våren. Stubbepensling er ikke nevnt i handlingsplanen.

Rynkerose kan forveksles med andre arter i nyperosefamilien, og enkelte av disse artene er sjeldne. Det er derfor viktig å ha god arts kunnskap når man jobber med fjerning av fremmede arter.

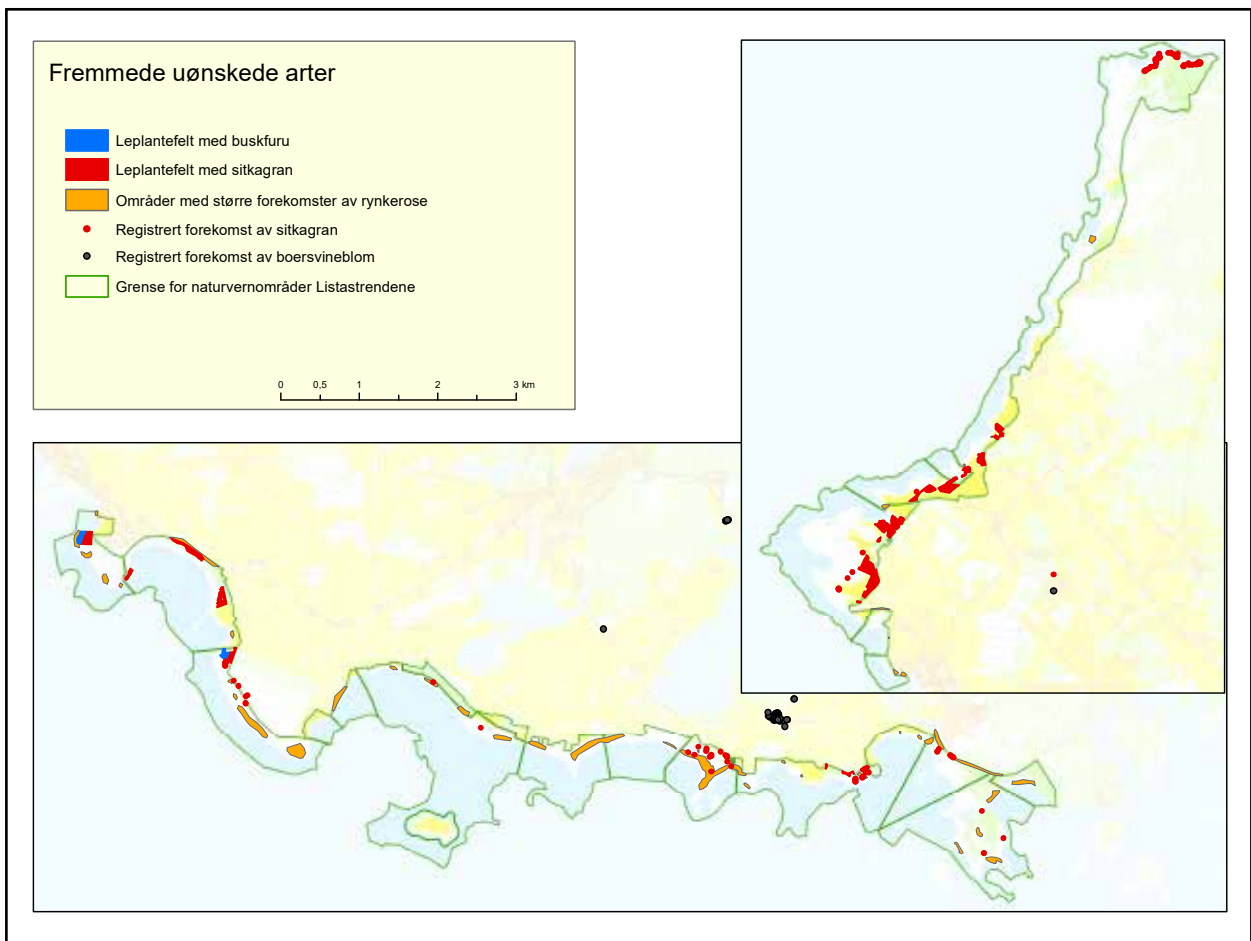
Rynkerose på Tjørveneset. Foto: Ecofact

Lepanteskog påvirker den overordnede dynamikken i sand-dynemarka negativt. Leplantinger og grupper av trær i tidlige åpne områder har også negativ effekt på de fleste arter av vadefugl og andefugl som trenger store områder med fri sikt. Enkelte bakkehekkende arter krever lang avstand til nærmeste skog for å hekke, da busker og trær er potensielle skjulesteder for predatorer.

Mink er en innført art i stor ekspansjon langs kysten og med stort skadepotensiale i fuglefredningsområder. I Fremmedartslista er arten vurdert til å utgjøre en svært høy risiko for norsk

naturmangfold. I handlingsplan mot mink (DN-rapport 5-2011) er det et mål å fjerne eller redusere bestanden av mink i prioriterte verneområder, slik at verneformålet oppfylles. Mink tar både egg, unger og voksne individer, spesielt av bakkehekkende fugler.

Statens naturoppsyn i Vest-Agder har høy kompetanse på uttak av mink. Gjennom ulike bestandsregulerende tiltak i skjærgården i Mandal, Søgne og Kristiansand er bestanden av mink på øyene kraftig redusert de siste årene. Systematisk og årlig innsats for å holde bestanden nede gir positiv lokal effekt for hekkebestandene. Det viktigste tiltaket er felling, men også opprydding i steinfyllinger som er attraktive tilholdssteder for mink kan bidra positivt. Årlig målrettet minkuttak ved hjelp av spesialtrent hund i forkant av minkens yngletid og fuglenes hekketid er effektivt. Uttaket bør følges opp med organisert fellefangst gjennom hekketiden og trekketiden for vadefugl på høsten. Tiltak kan være både lokalbasert og initiert av forvaltningsmyndighet. Det er aktuelt å gjennomføre lokale kurs med informasjon om minkfangst og -jakt, for å øke kunnskapen.

Figur 15. Oversikt over noen fremmede arter på Listastrendene. Status per 2015. Forekomst av boersvineblom er vist i kartet, selv om denne ikke er påvist i verneområdene.

Tabell 5. Fremmede og/eller uønskede arter på Listastrendene. Risikogruppe refererer til status i Fremmedartslista (2018).

Art	Risikogruppe	Status Listastrendene
Rynkerose	Svært høy	Utbredt langs store deler av Listastrendene, mange nyetableringer. Spres fra hager og langs havstrand ved hjelp av flytende nyper. Har også vegetativ spredning og fortrenger all annen sanddyne-vegetasjon.
Hagelupin	Svært høy	Foreløpig ikke stort problem. Finnes spredt enkelte steder nær bebyggelse, blant annet på Tjørveneset og i Østhasselstrand. Arten kan bli problematisk hvis den når sanddyne-områdene. Vanskelig å bekjempe mekanisk.
Boersvineblom	Svært høy	Art i svineblomfamilien som dukket opp i Norge på 90-tallet, oppdaget på Lista i 2007. Foreløpig ikke påvist i verneområdene, men arten er funnet på Østre Hauge, i kort avstand fra de viktigste områdene for strandtorn. Kan gi store økologiske konsekvenser hvis arten får fotfeste i sanddynemark. Vanskelig å bekjempe og giftig for storfe.
Sitkagran	Svært høy	Inngår i leplantinger mange steder langs Listastrendene, også i verneområder. Sitkagran har et stort spredningspotensiale, spesielt i kystlynghei og sanddyneområder.
Bergfuru	Svært høy	Inngår i leplantinger mange steder langs Listastrendene. Hardfør art med sparsomme vekstkrav og hyppig konglesetting. Potensiale for spredning i kystlynghei og i sanddyner. Omfatter buskfuru.
Landøyda	-	Art i svineblomfamilien som ikke er kategorisert som fremmed art. Arten kan være problematisk i beiteområder. Forekommer spredt på Einarsneset, Marka, Nesheimsanden, Havika og i beiteområdene på Haugestranda. Kan bekjempes mekanisk eller punktspøytes.
Tindved	-	Naturlig forekommende art i Norge med tyngdepunkt langs Trondheimsfjorden. Plantet ut på Husebysanden ved etableringen av aluminiumsverket. Det er stor sannsynlighet for at individene som ble plantet ut var av ikke-norsk opphav. Arten spres med fugl og kan føre til genetisk forurensing mot eventuelle spontant etablerte individ. Alle kjente forekomster ble fjernet i 2003, men det er fortsatt noe tindved på Huseby og Einarsneset.
Gyvel	Svært høy	Gyvel er tidligere regnet som innført i Norge. I Artsdatabanken er arten vurdert som spontant forekommende både i Kristiansands- og Flekkefjordsområdet. Nye genetiske analyser viser at forekomstene på Lista stammer fra spredning av innført materiale. På grunn av spredningspotensialet anses arten som en problemart med svært høy risiko lokalt.
Mink	Svært høy	Arten forekommer langs hele Listastrendene, med unntak av lengre strekninger med ren sandstrand hvor den ikke finner tilstrekkelig skjul. Minken er en viktig predator på fugl, særlig egg og ikke flygedyktige unger. Tar også store mengder rastende vadefugl, spesielt om natten. Lokal reduksjon i minkbestanden kan oppnås både med organisert, målrettet jakt og ved fjerning eller restaurering av steinfallinger.

Mulighetene for å utrydde fremmede skadelige arter er størst mens forekomstene fortsatt er små og enkle å lokalisere. Boersvineblom er eksempel på en art som er under etablering på Lista og som det er viktig å fjerne tidlig. Artsdatabanken har på oppdrag fra Miljødirektoratet utviklet en tjeneste som varsler funn av fremmede arter. Forvaltningsmyndigheten og private aktører kan da få beskjed og iverksette tiltak på et tidlig stadium. For at varslingstjenesten skal fungere, må observasjoner av fremmede arter også rapporteres inn i Artsdatabankens tjeneste Artsobservasjoner (www.artsobservasjoner.no).

Retningslinjer uttak av fremmede arter:

- Statsforvalteren kan iverksette uttak av mink som skjøtsels-tiltak. Tiltaket krever også tillatelse etter naturmangfoldloven § 18 som omhandler uttak av vilt. Slik tillatelse gis av Miljødirektoratet. Mink er inkludert i den generelle fellingsinstruksen til Statens naturoppsyn (SNO). Dvs. at SNO har noe videre fullmakter når det gjelder uttak.
- Uttak av mink skal skje i samsvar med Handlingsplan mot amerikansk mink.
- Uttak av rynkerose skal skje i samsvar med Handlingsplan mot rynkerose.

- Bruk av kjemikalier/sprøytemidler skal så langt som mulig unngås. I plantefredningsområdene er bruk av kjemiske bekjempelsesmidler forbudt, men dette gjelder ikke dersom tiltaket iverksettes som skjøtselstiltak, jf. nml § 47.
- Trusselbilde og alternativ mekanisk fjerning skal vurderes i hvert tilfelle. Mekanisk fjerning av uønskede arter som eksempelvis rynkerose må følges opp systematisk med kontrolltiltak over flere år.

8.4. Informasjon og formidling

Målet med informasjonsarbeidet er å informere om verneområdene, formidle kunnskap om verneverdiene og opplyse om tillatt bruk av områdene. Gode informasjonstiltak skal bidra til å øke forståelsen for vernet og verneverdiene og gi de besøkende gode opplevelser.

Informasjons- og tilretteleggingsarbeidet koordineres av forvaltningsmyndigheten. SNO spiller en aktiv rolle i veiledning og informasjon og har ansvar for vedlikehold av skilt. Forvaltningsmyndigheten har ansvar for utarbeidelse av informasjonspakater og -tavler og utarbeidelse av nytt materiell. DN-håndbok 27-2006 *Naturvennlig tilrettelegging for friluftsliv* gir råd og retningslinjer om planlegging og gjennomføring av uteinformasjonstiltak. Kapittel 6.4.1 gir retningslinjer knyttet til tavler, skilt og merking. Informasjon er også tema i forvaltningsplanen del II.

Informasjonstavler ved Fuglevika. Foto: Elisabeth Kaddan

Naturbase www.naturbase.no og Artsdatabanken www.artsdatabanken.no gir oppdatert informasjon om biolo-

giske registreringer langs Listastrendene. Forvaltningsplanen med aktuelle rapporter og oppdaterte vedlegg ligger på Statsforvalterens nettside www.Statsforvalteren.no/agder. Deler av informasjonen kan tilpasses interaktiv bruk for skoler og publikum på aktuelle besøksentra.

8.5. Økonomi

Det er en statlig oppgave å finansiere tiltak som fremmer verneformålet. Midler til skjøtselstiltak i verneområder bevilges gjennom den årlige bestillingsdialogen til Miljødirektoratet. Statsforvalteren foreslår en prioritering av nødvendige tiltak. Aktuelle forvaltningstiltak må initieres av forvaltningsmyndigheten. Det kan inngås langsiktige avtaler om skjøtselstiltak. Se også 5.3. Statsforvalteren og Miljødirektoratet må ta forbehold om at det bevilges midler over statsbudsjettet til vernede områder i Norge.

Det er flere virkemidler og tilskuddsordninger som kan brukes i verneområder:

- Regionalt miljøprogram (RMP) -Farsund kommune
- Spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL) - Farsund kommune
- Tilskudd til skjøtsel av trua arter og utvalgte naturtyper – Statsforvalterens miljøvernavdeling
- Statlige midler til drift av friluftslivsområder og tilrettelegging for friluftsliv – Vest-Agder fylkeskommune
- Tilskudd til tiltak innen Utvalgt kulturlandskap Vest-Lista – Styringsgruppa/Farsund kommune
- Tilskudd til tiltak mot fremmede arter – Statsforvalterens miljøvernavdeling.

8.6. Saksbehandling

8.6.1. Forvaltningsmyndigheter

Klima- og miljødepartementet (KLD) er øverste myndighet for miljøforvaltningen i Norge. KLD er overordnet myndighet for forvaltningen av områder vernet etter naturmangfoldloven (og tidligere naturvernloven).

Miljødirektoratet er øverste fagmyndighet for naturvern saker i Norge. Miljødirektoratet har hovedansvar for forvaltningen av områder vernet etter naturmangfoldloven (inkl. naturvernloven og viltloven). Miljødirektoratet er klageinstans for

vedtak fattet av forvaltningsmyndigheten og skal også veilede forvaltningsmyndigheten i praktisering av verneforskriften.

Statsforvalteren i Agder er forvaltningsmyndighet for Listastrendene landskapsvernområde og plante- og fuglefredningsområder og har ansvar for forvaltning av verneområdene etter verneforskriftene og naturmangfoldloven.

Farsund kommune har myndighet etter blant annet plan- og bygningsloven, friluftsløven, forurensningsloven og motorferdselloven.

Vest-Agder fylkeskommune har myndighet i forhold til fylkesplanlegging og kulturminneforvaltning.

Kystverket har myndighet etter havne- og farvannsloven.

8.6.2. Generelle dispensasjoner – § 48 i naturmangfoldloven

Naturvernloven fra 1970 ble i 2009 erstattet av naturmangfoldloven. Her er det gitt en ny generell dispensasjonsbestemmelse som også har virkning for verneforskrifter etter naturvernloven. Listastrendene landskapsvernområde med plante- og fuglefredningsområder har alle verneforskrifter etter naturvernloven. Søknader om dispensasjon som ikke omhandles spesielt i verneforskriftene skal behandles etter naturmangfoldloven § 48.

Retningslinjer for dispensasjoner

Naturmangfoldlovens bestemmelser om dispensasjon fra ver-

nevedtak § 48 utdypes i større grad hvilke avveininger som skal tas ved behandling av en dispensasjonssøknad, jamfør dispensasjonsbestemmelsene etter naturvernlovens verneforskrifter som gjaldt tidligere.

Etter § 48 første alternativ kan det gis dispensasjon dersom det **ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig**. Adgangen til dispensasjon etter dette alternativet er snever. Det kan bare dispenseres i de tilfeller tiltaket vil ha begrenset virkning for verneverdiene. Hensynet til verneverdier skal være overordnet for eksempel næringsinteresser. Dersom det er usikkerhet knyttet til virkningene av et tiltak på naturmiljøet, skal føre-var-prinsippet tillegges vekt, jf. naturmangfoldloven § 7. I et presset område som Listastrendene landskapsvernområde med plante- og fuglefredningsområder vil også naturmangfoldloven § 10 om økosystemtilnærming og samlet belastning være sentral.

Etter § 48 andre og tredje alternativ kan det gis dispensasjon **dersom sikkerhetshensyn eller hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig**. Med sikkerhetshensyn siktes det blant annet til sikkerhet for liv og helse, smittsomme sykdommer fra dyr og sikkerhet mot omfattende og direkte skade på eiendom. Det må i det enkelte tilfelle vurderes konkret om det er behov for spesielle tiltak av hensyn til sikkerheten for de som bruker et område. Det kan stilles vilkår om at sikkerhetstiltaket gjennomføres i dialog med forvaltningsmyndigheten, for å sikre at hensynet til verneverdiene ivaretas.

Naturmangfoldloven § 48

(dispensasjon fra vernevedtak)

Forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak fra et vernevedtak dersom det ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig, eller dersom sikkerhetshensyn eller hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig.

I avveiningen mellom øvrige og vesentlige samfunnsinteresser og hensynet til verneområdet skal det særlig legges vekt på verneområdets betydning for det samlede nettverket av verneområder og om et tilsvarende verneområde kan etableres eller utvikles et annet sted. Tiltakshaveren kan pålegges å bære rimelige kostnader ved ivaretagelsen, opprettelsen eller utviklingen av et slikt tilsvarende område.

Trenger et tiltak tillatelse både etter verneforskriften og etter annet lovverk, kan tiltakshaver velge å søke om tillatelse parallelt. Vedtak skal i slike tilfeller først fattes etter verneforskriften, dersom ikke annet følger av verneforskriften eller forvaltningsmyndighetens samtykke.

Søknad om dispensasjon etter første ledd skal inneholde nødvendig dokumentasjon om tiltakets virkning på verneverdiene. I dispensasjon etter første ledd skal begrunnelsen for vedtaket vise hvordan forvaltningsmyndigheten har vurdert virkningene som dispensasjonen kan få for verneverdiene, og hvilken vekt det er lagt på dette.

Sommeren 2012 og 2013 ble det gitt dispensasjon for oppføring av hytta Ocean Hope i Havika. Installasjonen er et informasjonstiltak om virkninger av søppel (plast) i havet. Foto: Trond Rafoss

Dispensasjon til tiltak av vesentlig samfunnsinteresse gjelder for tungtveiende hensyn av nasjonal betydning. I tillegg er det et vilkår at tiltaket er nødvendig. Dvs. at om tiltaket lar seg gjennomføre ved en alternativ løsning, plassering o.l., så er ikke nødvendighetskriteriet oppfylt. Saker som har lokal interesse eller regional betydning vil generelt *ikke* være tilstrekkelig som grunnlag for dispensasjon.

8.6.3. Rutiner for saksbehandling

Forvaltningsplanen i seg selv godkjenner ikke tiltak i verneområdene. Dersom tiltak ikke er direkte tillatt gjennom verneforskriften må søknad sendes forvaltningsmyndigheten (Statsforvalteren i Agder). Retningslinjer beskrevet under de enkelte brukerinteressene i kapitlene 5-7 angir hvilke tiltak som krever tillatelse/dispensasjon. Søker kan ikke iverksette tiltaket før alle nødvendige tillatelser/dispensasjoner er gitt. Det vises for øvrig til Miljødirektoratets rundskriv om forvaltning av verneforskrifter (M106-2014)

Søknad

Alle søknader om tiltak som krever dispensasjon etter verneforskriften eller naturmangfoldloven skal sendes Statsforvalteren i Aust- og Vest-Agder. Også andre tiltak enn de som er beskrevet i kapitlene 5-7 kan være søknadspiktige. Ved tvil om et tiltak krever tillatelse eller dispensasjon, kan Statsforvalteren gi veiledning. Søker må selv sende søknad om byggetillatelse til kommunen.

Krav til innhold i søknad: Søknaden bør gi en god beskrivelse av tiltaket; omfang, tidspunkt for gjennomføring, hvem som er ansvarlig, metode og stedsangivelse i kart. I tillegg bør det i søknaden gis en vurdering av tiltakets virkning på verneverdiene. Det letter saksbehandlingen dersom bakgrunn for behovet for tiltaket beskrives, samt om alternative løsninger er vurdert. Eventuelle følgetiltak (nødvendige anleggsveier, motorisert ferdsel med videre) må beskrives.

Saksgang

Søknader skal som hovedregel behandles etter det strengeste lovverket først. Som regel vil dette være verneforskrift og naturmangfoldloven. Annet lovverk kan ikke overstyre avslag etter verneforskrift. I tilfeller der det gis avslag etter verneforskrift er det ikke behov for å behandle søknader etter annet lovverk. Dersom Statsforvalteren finner at det er grunnlag for å gi tillatelse eller dispensasjon, skal Statsforvalteren også vurdere om tiltaket krever tillatelse etter annet lovverk. I så fall vil Statsforvalteren orientere søker om hvor søknad skal sendes. Myndighet etter annet lovverk kan avslå en søknad selv om Statsforvalteren vurderer at det kan gis tillatelse etter verneforskrift. En byggesøknad bør ikke behandles av kommunen før Statsforvalteren har vurdert søknaden etter verneforskriften.

Saksbehandlingstid

Alle saker skal behandles uten ugrunnet opphold, jf. forvaltningsloven § 11a. Dersom saken ikke kan behandles innen en måned etter at saken er mottatt, skal forvaltningsmyndigheten sende et foreløpig svar.

Vilkår og brudd på vilkår

Statsforvalteren kan sette vilkår for tillatelse/dispensasjon for å sikre at tiltaket ikke påvirker verneverdiene negativt. Om et tiltak gjennomføres i strid med tillatelse eller ved brudd på vilkår, anses dette som en overtredelse av vernebestemmelsene. Statsforvalteren kan da vurdere om saken skal behandles på nytt og om vedtaket skal omgjøres. Ved grove brudd på vilkår i en tillatelse kan forvaltningsmyndigheten benytte håndhevsreglene i naturmangfoldloven kapittel IX og eventuelt politianmelde forholdet. Eventuelle tidligere brudd på vilkår kan vektlegges ved behandling av søknad om samme tiltak på nytt.

Klage

Klage på vedtak håndteres etter forvaltningslovens bestemmelser. Klagefristen er tre uker etter at brevet er mottatt. En eventuell klage sendes Statsforvalteren i Agder. Statsforvalteren vurderer om klagen gir opplysninger som gir grunnlag for å endre eller oppheve eget vedtak. Dersom Statsforvalteren opprettholder sitt vedtak, sendes klagen over til Miljødirektoratet som fatter endelig vedtak.

Kopimottakere

Alle vedtak som fattes av forvaltningsmyndigheten skal i løpet av 3 dager gjøres tilgjengelig i Miljøvedtaksregisteret. Det er mulig å abonnere på varsling fra dette registeret. Farsund kommune og Statens naturoppsyn Lyngdal får kopi av alle vedtak som forvaltningsmyndigheten gir i verneområdet.

8.6.4. Oppsyn

Statens naturoppsyn (SNO) er opprettet for å ivareta nasjonale miljøverdier og forebygge miljøkriminalitet, jf. **Lov om naturoppsyn**. SNO er opprettet som en egen enhet i Miljødirektoratet og har det overordnede ansvaret for statlig naturoppsyn i alle naturvernområder. SNO er tillagt myndighet til oppsyn etter naturmangfoldloven, friluftsløven, laks- og innlandsfiskeloven, viltloven, motorferdselloven, kulturminneloven og deler av forurensningsloven. Det statlige naturoppsynet har i første rekke oppgaver som beskrevet i naturoppsynsloven, dvs. å ivareta nasjonale miljømål, forebygge miljøkriminalitet, kontrollere i forhold til lover, forskrifter og andre regelverk, gi veiledning og informasjon og løse praktiske oppgaver som skjøtsel, tilrettelegging, registreringer og dokumentasjon.

8.6.5. Oppfølging av ulovligheter – håndheving og sanksjoner

For å ivareta verneformålet og verneverdiene er det viktig at ulovligheter følges opp. SNO kan reagere med politianmeldelse dersom ulovlige forhold blir avdekket. Oppsynet vil også rapportere ulovlige forhold til forvaltningsmyndigheten. Forvaltningsmyndigheten har også et selvstendig ansvar for å reagere på ulovligheter som blir kjent. Avhengig av type ulovlighet, kan forvaltningsmyndigheten benytte håndhevsreglene i naturmangfoldloven kapittel IX eller politianmelde forholdet. Det vises for øvrig til Miljødirektoratets rundskriv om oppfølging av ulovlige forhold i verneområder (M-617 | 2016).

Värblomstring ved Håle på Vest-Lista. Foto: Elisabeth Kaddan

Statsforvalteren i Agder

Fjæreplytt forekommer flere steder langs Listastrendene under trekket.
Foto: Bjørn Erik Hellang

Forvaltningsplan for Listastrendene landskapsvernområde

Statsforvalteren i Agder
Miljøvernavdelingen
Postboks 788 Stoa, 4809 Arendal
E-post: fmagpost@statsforvalteren.no
Tlf: 38 17 61 00

www.statsforvalteren.no/agder